

ΣΧΟΛΗ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ
ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΣΠΟΥΔΩΝ

**Εγκληματολογικές και Ποινικές προσεγγίσεις της διαφθοράς του
οικονομικού και του οργανωμένου εγκλήματος**

Διπλωματική Εργασία

**«Η διαφθορά ως κεντρικός πυρήνας των κρατικών εταιρικών
εγκλημάτων. Αποτύπωση μέσα από μελέτες περίπτωσης στη
σύγχρονη Ελλάδα »**

Θεοδώρα Εμμανουηλίδου

A.M. 519488

Επιβλέπων Καθηγητής:

Ιωάννης Πέτσας

Η παρούσα εργασία αποτελεί πνευματική ιδιοκτησία του/της φοιτητή/φοιτήτριας («συγγραφέας/δημιουργός») που την εκπόνησε. Στο πλαίσιο της πολιτικής ανοικτής πρόσβασης ο συγγραφέας/δημιουργός εκχωρεί στο ΕΑΠ, μη αποκλειστική άδεια χρήσης του δικαιώματος αναπαραγωγής, προσαρμογής, δημόσιου δανεισμού, παρουσίασης στο κοινό και ψηφιακής διάχυσής τους διεθνώς, σε ηλεκτρονική μορφή και σε οποιοδήποτε μέσο, για διδακτικούς και ερευνητικούς σκοπούς, άνευ ανταλλάγματος και για όλο το χρόνο διάρκειας των δικαιωμάτων πνευματικής ιδιοκτησίας. Η ανοικτή πρόσβαση στο πλήρες κείμενο για μελέτη και ανάγνωση δεν σημαίνει καθ' οιονδήποτε τρόπο παραχώρηση δικαιωμάτων διανοητικής ιδιοκτησίας του συγγραφέα/δημιουργού ούτε επιτρέπει την αναπαραγωγή, αναδημοσίευση, αντιγραφή, αποθήκευση, πώληση, εμπορική χρήση, μετάδοση, διανομή, έκδοση, εκτέλεση, «μεταφόρτωση» (downloading), «ανάρτηση» (uploading), μετάφραση, τροποποίηση με οποιονδήποτε τρόπο, τμηματικά ή περιληπτικά της εργασίας, χωρίς τη ρητή προηγούμενη έγγραφη συναίνεση του συγγραφέα/δημιουργού. Ο συγγραφέας/δημιουργός διατηρεί το σύνολο των ηθικών και περιουσιακών του δικαιωμάτων

ΣΧΟΛΗ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ
ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΣΠΟΥΔΩΝ

Εγκληματολογικές και Ποινικές προσεγγίσεις της διαφθοράς του οικονομικού και του οργανωμένου εγκλήματος

Διπλωματική Εργασία

«Η διαφθορά ως κεντρικός πυρήνας των κρατικών εταιρικών εγκλημάτων. Αποτύπωση μέσα από μελέτες περίπτωσης στη σύγχρονη Ελλάδα »

Θεοδώρα Εμμανουηλίδου

A.M. 519488

ΕΠΙΤΡΟΠΗ ΕΠΙΒΛΕΨΗΣ ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ

Επιβλέπων Καθηγητής:

Ιωάννης Πέτσας

Μέλος ΣΕΠ ΕΑΠ

Συν-Επιβλέπουσα Καθηγήτρια:

Ευαγγελία Παππά

Μέλος ΣΕΠ ΕΑΠ

«Η εξουσία τείνει να διαφθείρει και η απόλυτη εξουσία διαφθείρει απόλυτα»

(John Emerich Edward Dalberg-Acton-1887)

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Η παγκόσμια οικονομική κρίση η οποία επηρέασε και τη χώρα μας έγινε αφορμή για να ξεσκεπαστούν και να έρθουν στο φως οικονομικά και πολιτικά σκάνδαλα. Κατέδειξε τον συστηματικό και αθόρυβο τρόπο με τον οποίο εγκληματικές σχέσεις είχαν αναπτυχθεί μεταξύ κράτους και μεγάλων οικονομικών συμφερόντων, οι οποίες διαβίωναν ανεμπόδιστα, παρασιτώντας σε βάρος του κοινωνικού συνόλου. Το κρατικό εταιρικό έγκλημα αναδείχθηκε από την κριτική εγκληματολογία μόλις στα μέσα του 20^{ου} αιώνα. Για να γίνει αυτό έπρεπε να εγκαταλειφθούν οι παραδοσιακές αντιλήψεις γύρω από το έγκλημα οι οποίες εστίαζαν κυρίως στην εγκληματικότητα του δρόμου και τις χαμηλά κοινωνικά τάξεις. Συνέταιροι στο έγκλημα, κράτος και ισχυρά οικονομικά συμφέροντα, διαμορφώνουν ανενόχλητοι ευνοϊκές πολιτικές και νόμους προσκείμενους στο ιδεώδες της συσσώρευσης πλούτου στα χέρια των λίγων ισχυρών μέσα στα πλαίσια της φιλελεύθερης αγοράς του καπιταλιστικού συστήματος. Η διαφθορά αποδεικνύεται το βασικό μέσο τέλεσης και ο πυρήνας των εγκλημάτων που διαπράττουν οι ισχυροί η οποία αναπτύσσεται σταθερά σε μια συμβιωτική σχέση με τη νομιμότητα. Οι δυσκολίες που ανακύπτουν για την αποκάλυψη των εγκλημάτων αυτών, ανάγονται και στις αιτίες δημιουργίας του εγκληματικού αυτού φαινομένου. Το ερώτημα που προβάλλει επιτακτικό είναι, το αν και κατά πόσο τα εγκλήματα αυτά μπορούν να εξαλειφθούν στους σύγχρονους κοινωνικούς σχηματισμούς.

Λέξεις – κλειδιά: Κρατικό – εταιρικό έγκλημα, διαφθορά, εγκλήματα των ισχυρών

ABSTRACT

The global economic crisis that affected our country became an occasion to expose and bring to light economic and political scandals. It demonstrated the systematic and quiet way that criminal relations had been developed among the state and major economic interests, which lived parasitizing and undisturbed at the expense of the society as a whole. State corporate crime emerged by critical criminology only in the middle of the 20th century. In order to do so, traditional conceptions of crime which focused mainly on street crime and lower social classes, had to be abandoned. Being partners in crime, the state and the powerful economic interests implement undisturbed together favorable policies and laws adhering to the ideal of accumulating wealth in the hands of the few powerful within the liberal market of the capitalistic system. Corruption is proving to be the main tool of committing and the core of crimes committed by the powerful, that is steadily growing in a symbiotic relationship with legality. The difficulties aroused in exposing these crimes can also be traced back to the causes of the criminal phenomenon. The question is whether and to what extent these crimes can be eliminated in modern social formations.

Keywords: State corporate crime, corruption, crimes of the powerful

Περιεχόμενα

1.	ΕΙΣΑΓΩΓΗ	1
2.	ΕΓΚΛΗΜΑ ΚΑΙ ΘΕΩΡΙΑ	3
3.	ΤΑ ΕΓΚΛΗΜΑΤΑ ΤΩΝ ΙΣΧΥΡΩΝ	5
4.	ΤΑ ΚΡΑΤΙΚΑ - ΕΤΑΙΡΙΚΑ ΕΓΚΛΗΜΑΤΑ	8
4.1	Εννοιολογικός Προσδιορισμός του κρατικού - εταιρικού εγκλήματος	8
4.2	Θεωρητικό πλαίσιο ανάλυσης	10
4.3	Η συμβολή της κριτικής εγκληματολογίας στην ανάδειξη των κρατικό- εταιρικών εγκλημάτων	11
4.4	Η συμβιωτική σχέση νομιμότητας – παρανομίας	12
4.5	Αδρανοποίηση Κοινωνικού Ελέγχου	13
4.6	Το νομικό σύστημα στην εξυπηρέτηση των ιδιωτικών συμφερόντων	15
4.7	Ο ρόλος του ποινικού δικαίου στα κρατικό εταιρικά εγκλήματα	16
4.8	Τακτική της εξαφάνισης των θυμάτων	17
5.	ΣΥΝΔΕΣΗ ΤΩΝ ΚΡΑΤΙΚΟ – ΕΤΑΙΡΙΚΩΝ ΕΓΚΛΗΜΑΤΩΝ ΜΕ ΤΑ ΕΓΚΛΗΜΑΤΑ ΤΟΥ ΛΕΥΚΟΥ ΚΟΛΑΡΟΥ, ΤΟ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟ ΚΑΙ ΤΟ ΟΡΓΑΝΩΜΕΝΟ ΕΓΚΛΗΜΑ	19
5.1	Κρατικό Έγκλημα	20
5.2	Εταιρικό Έγκλημα	21
5.3	Εγκλήματα Λευκού Κολάρου	22
5.4	Οικονομικό Έγκλημα	23
5.5	Οργανωμένο Έγκλημα	24
6.	ΔΙΑΦΘΟΡΑ	27
6.1	Ορισμός-Εννοιολογική Προσέγγιση	27
6.2	Ποινική τυποποίηση	29
7.	ΔΙΑΦΘΟΡΑ ΚΑΙ ΚΡΑΤΙΚΟ ΕΤΑΙΡΙΚΑ ΕΓΚΛΗΜΑΤΑ	31
7.1	Πολιτική Διαφθορά	31
7.2	Η πολιτική Μηχανή του Merton	34
7.3	Η θεσμοποίηση της Διαφθοράς	35
7.4	Διαφθορά και Δικαιοσύνη	36
7.5	Αίτια της Διαφθοράς	37
8.	ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΒΛΑΒΗ	39
9.	ΚΑΤΑΠΟΛΕΜΗΣΗ ΤΗΣ ΔΙΑΦΘΟΡΑΣ	43
10.	ΠΡΑΚΤΙΚΗ ΑΠΟΤΥΠΩΣΗ ΜΕΣΑ ΑΠΟ ΜΕΛΕΤΕΣ ΠΕΡΙΠΤΩΣΗΣ ΣΤΗ ΣΥΓΧΡΟΝΗ ΕΛΛΑΔΑ	45
10.1	ΕΞΟΠΛΙΣΤΙΚΑ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΑ	45
10.2	ΔΑΝΕΙΟΔΟΤΗΣΗ ΚΟΜΜΑΤΩΝ	48
10.3	Εγκληματολογική προσέγγιση των περιπτώσεων μελέτης	50

11. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ-ΔΙΑΠΙΣΤΩΣΕΙΣ	53
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΕΣ ΑΝΑΦΟΡΕΣ.....	56

1. ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Σήμερα γίνεται δεκτό ότι η έννοια του εγκλήματος τελεί σε συνάρτηση με τις κοινωνικές αντιλήψεις για το έννομο αγαθό που αυτό προσβάλλει. Συνειρμικά, ο όρος έγκλημα παραπέμπει στο νομικό έγκλημα, στην αντικανονικότητα και την ποινική παρανομία. Οι εγκληματικές συμπεριφορές στις συνειδήσεις των περισσότερων, αντιστοιχούν σε πράξεις όπως αυτές περιγράφονται και αποτυπώνονται στους θεσπισμένους ποινικούς νόμους. Η εγκληματικότητα του δρόμου εδώ και πολλά χρόνια μονοπωλεί τα ειδησεογραφικά δελτία προσφέροντας στο ευρύ κοινό μια «γνήσια» εικόνα της καθημερινής εγκληματικότητας. Η μόνιμη εστίαση στην εγκληματικότητα αυτή και η υπερδιόγκωση των βλαπτικών συνεπειών που αυτή συνεπάγεται, δεν αφήνει και πολλά περιθώρια σκέψης για άλλες πιο σύγχρονες και έντεχνα σχεδιασμένες μορφές εγκληματικότητας, αθέατες και καθημερινές, ωστόσο πολύ περισσότερο βλαπτικές. Την εγκληματικότητα των ισχυρών.

Στο μεταίχμιο της κοινωνίας της πληροφορίας και της ανοιχτής πρόσβασης σε βάσεις δεδομένων και πληροφοριών, τα εγκλήματα φαίνεται ότι όχι μόνο δε παύουν να υφίστανται αλλά εξακολουθούν να παραμένουν ενεργά, να δραστηριοποιούνται στο παρασκήνιο και να ισχυροποιούνται, εξελίσσοντας οργανωτικά τις μεθόδους τέλεσης τους και εφευρίσκοντας νέους τεχνολογικούς δίαυλους και τεχνάσματα. Η απόδοση του όρου εγκληματία σε ευυπόληπτους πολίτες και δη επιχειρηματίες και πολιτικούς, παρά την τεράστια εκτιμηθείσα έκταση της προκληθείσας βλάβης των διαπραχθέντων εγκλημάτων, προκαλεί αντιδράσεις (Αλοσκόφης, 2019).

Η παρούσα εργασία θα επιχειρήσει να αναλύσει και να αναδείξει την προβληματική γύρω από τα εγκλήματα των ισχυρών και ειδικότερα τα εγκλήματα που προκαλούνται από την συνεργασία του κράτους, των ιδιωτικών επιχειρήσεων και της οικονομικής επιχειρηματικής ελίτ. Τα κρατικά εταιρικά εγκλήματα, ως μετεξέλιξη των εγκλημάτων του λευκού κολάρου, που πρώτη ανέδειξε η Κριτική Εγκληματολογία και παραμένουν επιλεκτικά εκτός των ενημερωτικών εγκληματικών δελτίων. Θα γίνει εκτενής αναφορά στη διαφθορά ως κεντρικού πυρήνα και γενεσιουργού δύναμης για τη δημιουργία και ανάπτυξη του εγκληματολογικού αυτού φαινομένου. Θα επισημανθεί ο τρόπος που αδρανοποιείται ο κοινωνικός έλεγχος και πως το σύστημα επιτρέπει να ξεγλιστρά από τα δίκτυα του νόμου το πλέγμα των παρανομιών, καταφέροντας τελικά να συνυπάρχει μέσα από μια αρμονική και σχεδόν αποδεκτή συμβιωτική σχέση της νομιμότητας και της παρανομίας. Με αναφορά σε μελέτες περίπτωσης

κρατικών εταιρικών εγκλημάτων που διαπράχθηκαν στη χώρα μας θα αποτυπωθεί το μέγεθος της ζημίας που προκλήθηκε στην ελληνική κοινωνία και οικονομία.

2. ΕΓΚΛΗΜΑ ΚΑΙ ΘΕΩΡΙΑ

Οι πρώιμες εγκληματολογικές προσεγγίσεις επικέντρωναν το ενδιαφέρον τους στα χαρακτηριστικά που συνέθεταν τον εγκληματία άνθρωπο καθώς και τις αιτίες ενός εγκλήματος. Συνέπεια των παραπάνω υπήρξε η μονοδιάστατη εστίαση τους στα εγκλήματα του δρόμου, με δράστες προερχόμενους κυρίως από τα χαμηλά κοινωνικά στρώματα (Κασάπογλου, 2016). Μέχρι τα μέσα του 20^{ου} αιώνα οι σχολές Εγκληματολογικής σκέψης επικεντρώνονταν είτε στην ίδια την παράνομη πράξη (Κλασσική Σχολή), είτε στον ίδιο τον εγκληματία αποκλειστικά (Θετικισμός), είτε στο κοινωνικό και γεωγραφικό περιβάλλον των παραβατών (Κοινωνιολογικές Σχολές). Η εξήγηση του εγκλήματος στηριζόταν σε προβλήματα ατομικής συμπεριφοράς, σε βιολογικά χαρακτηριστικά του δράστη, και σε προβλήματα κοινωνικοποίησης (Weg Veis, 2017).

Κοινό χαρακτηριστικό των σχολών σκέψης κατά τον 19^ο και 20^ο αιώνα, ήταν ότι το έγκλημα είναι ένα πρόσκαιρο φαινόμενο και μπορεί να εξαλειφθεί (Βιδάλη, 2013).

Το 1940 ο Sutherland (Σχολή Σικάγο) εισάγει τον όρο «εγκλήματα του λευκού κολάρου» μετατοπίζοντας το πεδίο της εγκληματολογικής έρευνας και ανοίγοντας το εύρος της μελέτης στα εγκλήματα που διαπράττονται από άτομα με κύρος και καταξιωμένη κοινωνική θέση στο πλαίσιο των επαγγελματικών τους δραστηριοτήτων. Αφορμή για αυτό ήταν η διαπίστωση της ύπαρξης ενός σκοτεινού αριθμού εγκλημάτων που δεν ήταν τυποποιημένα σε κανένα νόμο. Με αυτήν του την τοποθέτηση αποσύνδεσε την έννοια του εγκλήματος από τη στενή θεώρηση που ήθελε το έγκλημα να συνδέεται με τα ανθρώπινα χαρακτηριστικά και την νομοτέλεια των κοινωνικών συνθηκών (Βασιλαντωνοπούλου, 2016). Με τη θεωρία των διαφορικών συναναστροφών απέδειξε ότι το έγκλημα μαθαίνεται, διδάσκεται μέσα από συμπεριφορές και πρότυπα όπως και μία οποιαδήποτε άλλη συμπεριφορά (Βασιλαντωνοπούλου, 2014). Με αυτόν τον τρόπο το έγκλημα αποκτά ένα διαταξικό πλέον χαρακτήρα όπου αφορά όλες τις κοινωνικές διαστρωματώσεις (Κουλούρης, 2019). Πρωτύτερα, ο Bonger (1905) είχε επισημάνει τη στενή σχέση μεταξύ εγκλήματος και καπιταλιστικού συστήματος. Αναγνώρισε ότι παρόλο που χρηματιστές, τραπεζίτες και έμποροι, προβαίνουν συστηματικά σε παραβιάσεις του νόμου στα πλαίσια των επαγγελματικών τους δραστηριοτήτων, εντούτοις οι πράξεις αυτές είναι εξαφανισμένες από τις επίσημες στατιστικές εγκληματικότητας (Weg Veis, 2017). Μπορεί τα κατώτερα κοινωνικά στρώματα λόγω της φτώχειας τους να καταφεύγουν σε εγκληματικές ενέργειες αλλά και οι ισχυροί της κοινωνίας πράττουν το ίδιο, με τη διαφορά ότι τα εγκλήματα των τελευταίων δεν τυγχάνουν τον ανάλογο χαρακτηρισμό από τον νόμο και ως

εκ τούτου δεν αποτυπώνονται ποινικά (Κουλούρης, 2019). Το 1960 αναπτύχθηκε η θεωρία της ετικέτας από Αμερικανούς κοινωνιολόγους. Το κέντρο του ενδιαφέροντος αποσπούσε πλέον η αντίληψη της κοινωνίας για την πράξη που θα χαρακτηριστεί τελικά ως παράβαση και συνακόλουθα η αντίδραση της απέναντι σε αυτήν, καθώς και η μελέτη της απόκλισης η οποία κατά κανόνα δε συνιστά το νομικό έγκλημα, όμως έρχεται σε αντίθεση με τους άτυπους κανόνες της κοινωνίας (Βιδάλη, 2013). Ο Becker, ένας από τους πιο γνωστούς εκπροσώπους αυτής της θεωρίας παρατηρεί ότι η επιστημονική έρευνα δείχνει μεγαλύτερο ενδιαφέρον για αυτούς που παραβιάζουν τους νόμους απ' ότι για αυτούς που τους φτιάχνουν και εκείνους που τους εφαρμόζουν. Από τη θεωρία της ετικέτας και μετά, η εγκληματολογική σκέψη στράφηκε από το «ποιος είναι ο εγκληματίας» στο ποιος «θεωρείται ο στόχος» (Weg Veis, 2017).

Στα τέλη της δεκαετίας του 60 και στη δεκαετία του 70, αναδύθηκε μια νέα θεώρηση στην επιστήμη της εγκληματολογίας, η Κριτική Εγκληματολογία. Με μαρξιστικές καταβολές, η Κριτική Εγκληματολογία αμφισβήτησε το συναινετικό μοντέλο προσέγγισης και το αντικατέστησε με ένα διαλογικό- συγκρουσιακό (Βασιλαντωνοπούλου, 2014). Η Κριτική Εγκληματολογία έθεσε υπό εξέταση το γεγονός ότι το έγκλημα είναι προϊόν των εξουσιαστικών σχέσεων που δικαιολογούν την κοινωνική και θεσμική θεμελίωση του. Υπό αυτό το πρίσμα ο ποινικός νόμος παύει να είναι ουδέτερος και τοποθετείται σε συνάρτηση με τις επικρατούσες πολιτικές αντιλήψεις και ισορροπίες προσδίδοντας στην έννοια, έναν πολιτικό χαρακτήρα. Το έγκλημα του λευκού κολάρου προσαρμοζόμενο στις εκάστοτε τρέχουσες κοινωνικές και οικονομικές συνθήκες, γίνεται τότε συνώνυμο του εταιρικού, του οικονομικού, του επιχειρηματικού, του κρατικού, του οργανωμένου και του κρατικό-εταιρικού εγκλήματος (Βασιλαντωνοπούλου, 2016).

3. ΤΑ ΕΓΚΛΗΜΑΤΑ ΤΩΝ ΙΣΧΥΡΩΝ

Αποτελεί συνηθισμένο φαινόμενο, η κριτική ανάλυση που γίνεται για τον προσδιορισμό της έννοιας του εγκλήματος να περιλαμβάνει κυρίως τα εγκλήματα των ανίσχυρων (Rothe & Kauzlarich, 2016), των ατόμων που δεν είναι φορείς οποιασδήποτε εξουσίας, παρόλο που τα εγκλήματα των ισχυρών, έχουν μακράν πιο επιζήμιο και επιβλαβές χαρακτήρα. Τα εγκλήματα των ισχυρών αποτελούν μια ειδική και διακριτή κατηγορία εγκληματικότητας. Ο όρος αυτός καθιερώθηκε από τον Φρανκ Πιρς. Ο Πιρς περιέγραψε τα εγκλήματα αυτά ως κοινωνικά επιβλαβείς ή και αξιόποινες πράξεις ατόμων που έχουν θέση εξουσίας σε επιχειρήσεις, κρατικούς οργανισμούς και υπηρεσίες, εθνικούς και μη, με απώτερο σκοπό το ίδιο όφελος ή και την εξυπηρέτηση των οργανωτικών σκοπών της κάθε οντότητας (Αλοσκόφης, 2019). Πρόκειται για εγκλήματα που διαπράττονται κυρίως από πολιτικούς, πρόσωπα δηλαδή που κατέχουν πολιτική εξουσία ή εμπλέκονται στη διαδικασία απόκτησης της. Λόγω αυτής της ιδιότητας τους, διακρίνονται από ευχέρεια λήψης νευραλγικών και σημαντικών αποφάσεων. Η διαφοροποίηση τους έναντι των δραστών των λοιπών εγκλημάτων έγκειται αφενός στις άπειρες δυνατότητες που διαθέτουν να διαφεύγουν του ποινικού νόμου και αφετέρου στον μειωμένο βαθμό έκθεσης τους σε οποιοδήποτε δημόσιο έλεγχο αλλά και στη φύση των εγκλημάτων στα οποία εμπλέκονται και την αμεσότητα της βλάβης που προκαλούν (Παπαχαλαράμπους, 2019). Οι δράστες των εγκλημάτων αυτών ενώ πιστοποιούνται ως εγγυητές του κράτους δικαίου και υπερασπιστές των δικαιωμάτων των πολιτών, παραβιάζουν τους νόμους τους οποίους οι ίδιοι εμπνεύστηκαν και δημιούργησαν (Βιδάλη, 2019). Κατά αυτόν τον τρόπο το συγκεκριμένο είδος εγκληματικότητας τελεί σε στενή συνάρτηση με τη διαδικασία εγκληματοποίησης, του τί θα ορισθεί ως έγκλημα και ως εκ τούτου θα διωχθεί ποινικά, όσο και με την απεγκληματοποίηση κοινωνικών συμπεριφορών, την απενοχοποίηση δηλαδή και την απαλλαγή από κάθε αξιόποينو χαρακτήρα ορισμένων συμπεριφορών (Παπαχαλαράμπους, 2019:140). Στο στάδιο της ποινικής νομοθέτησης διαπιστώνεται μια ανισότητα στη μεταχείριση μεταξύ των πολιτών οι πράξεις των οποίων θα χαρακτηριστούν ως εγκληματικές. Όπως χαρακτηριστικά αναφέρει ο Chambliss (1975), η εγκληματικότητα δεν αφορά κάποιους μόνο ανθρώπους, δεν είναι κάτι που μερικοί κάνουν και άλλοι όχι. Αφορά πρωτίστως στο ποιος είναι σε θέση αποδώσει την ετικέτα και σε ποιον (Βασιλαντωνοπούλου, 2014). Τις εγκληματικές πράξεις που συνήθως τελούνται με απλά μέσα, από άτομα κατώτερων κοινωνικά τάξεων και οι οποίες έχουν αρκετά υψηλή θεατότητα, τις βρίσκουμε ως επί το πλείστον τυποποιημένες σε ποινικούς κώδικες και νόμους και οι δράστες τους διώκονται από

το ποινικό σύστημα και καταδικάζονται. Στον αντίποδα, τα εγκλήματα των ισχυρών παρόλο που δεν ανταποκρίνονται στα παραπάνω χαρακτηριστικά επιφέρουν ασύγκριτα μεγαλύτερη κοινωνική βλάβη, δεν απαντώνται στους ποινικούς νόμους ή ακόμα και στις περιπτώσεις που κάποιες φορές φαίνεται να συγκλίνουν, αυτά ποινικοποιούνται συμβολικά, χωρίς να επισύρουν σημαντικές επιπτώσεις για τους δράστες. Επιλεκτικότητα παρατηρείται και στο στάδιο της εφαρμογής των νόμων από τους εκπροσώπους του ποινικοκατασταλτικού συστήματος, όπου κοινωνικά χαρακτηριστικά των δραστών όπως η κοινωνική τους τάξη, η φυλή, και η εθνότητα, αποδεικνύονται καθοριστικής σημασίας για την παραπομπή ή μη του δράστη στη δικαιοσύνη. Άνιση μεταχείριση διαπιστώνεται ακόμα και στο στάδιο της μεταχείρισης των καταδικασθέντων, με τις ποινές και τις ευκαιρίες που δίδονται στους δράστες να διαφοροποιούνται σημαντικά, ανάλογα πάλι με το κοινωνικό γίνεσθαι (Αλοσκόφης, 2024). Οι δράστες αυτών των εγκλημάτων καταφέρνουν να διαφεύγουν τόσο από την εγκληματοποίηση των πράξεων τους όσο και από την απόδοση του στίγματος του εγκληματία που λογικά θα αποδιδόταν σε δράστες που παραβιάζουν τα ανθρώπινα δικαιώματα. Πολιτικοί παράγοντες και άλλοι υπερασπιστές της υπάρχουσας κατάστασης των πραγμάτων, συστρατεύονται για να προσφέρουν στην κατεύθυνση της αποποίησης ευθυνών, του ιδεολογικού εξορθολογισμού των εγκληματικών τους δραστηριοτήτων και στην άρνηση ύπαρξης θυμάτων από τις πράξεις τους (Barak, 2015).

Άλλοτε μπορεί να χαρακτηρίζονται ως επιχειρηματικές παρεκκλίσεις και άλλοτε μπορεί να χαρακτηρίζονται ως πολιτικά σκάνδαλα. Το βέβαιο είναι ότι αντικατοπτρίζουν τις δομικές ανισότητες του οικονομικό-κοινωνικού συστήματος ενώ λειτουργούν και ως παράγοντας εγκληματογένεσης, καταδεικνύοντας τον καθοριστικό ρόλο της εξουσίας στον ορισμό του εγκλήματος (Βασιλαντωνοπούλου, 2014). Προκύπτουν λόγω των αντιφατικών σχέσεων που διέπουν τον καπιταλισμό και αφορούν παρασιτικές λειτουργίες που παρεμβαίνουν και διαστρεβλώνουν τον ελεύθερο ανταγωνισμό (Βιδάλη, 2019). Αντίστοιχα καθοριστική για τα εγκλήματα αυτά είναι και η έννοια της κοινωνικής βλάβης.

Τα εγκλήματα των ισχυρών ευδοκιμούν με τη βοήθεια υποστηρικτικών εγκληματικών δραστηριοτήτων οι οποίες τα περιβάλλουν και δυσχεραίνουν την εξιχνίαση τους. Η παραδοσιακή ανακριτική για την εξιχνίαση τους αποδεικνύεται ανεπαρκής. Η απαιτούμενη ανακριτική διαδικασία οφείλει και επιβάλλεται να ξεφεύγει του παραδοσιακού τρόπου εφαρμογής και να περιλαμβάνει ένα πλέγμα διερεύνησης ευρύτερων κοινωνικών παραμέτρων και σύγχρονων τεχνικών, οι οποίες θα συνεισφέρουν στην αποκάλυψη των αιτίων, των κοινωνικών σχέσεων που τα πλαισιώνουν και θα καταδεικνύουν συνάμα και τον συστημικό

τους χαρακτήρα (Βιδάλη, 2019:309). Μεγάλη συνεισφορά στην αποκάλυψη και ανάδυση τους από την αφάνεια, πιστώνεται στην ερευνητική δημοσιογραφία (Αλοσκόφης, 2019).

4. ΤΑ ΚΡΑΤΙΚΑ - ΕΤΑΙΡΙΚΑ ΕΓΚΛΗΜΑΤΑ

Υπάρχουν βάσιμοι λόγοι που συντηρούν τον μύθο ότι, για να παταχθεί αποτελεσματικά η εγκληματικότητα του δρόμου, επιβάλλεται να παρθούν μια σειρά νομοθετικών μέτρων σύμφωνα με τα οποία απαιτείται η συρρίκνωση των ατομικών ελευθεριών και η ενίσχυση των αστυνομικών δυνάμεων. Ο μύθος αυτός λοιπόν εξυπηρετεί την πολιτική ηγεσία στον αποπροσανατολισμό του ενδιαφέροντος της κοινής γνώμης από τις αποτυχημένες κοινωνικά πρακτικές για την αντιμετώπιση καίριων ζητημάτων όπως η φτώχεια και οι κοινωνικές ανισότητες, στη στοχευμένη εστίαση στην εγκληματικότητα του δρόμου. Οι εγκληματίες του δρόμου γίνονται έτσι τα εύκολα εξιλαστήρια θύματα και χρεώνονται τις συνέπειες των πολιτικά επιλεγμένων αποτυχημένων πρακτικών. Λειτουργώντας ως προπέτασμα καπνού, περιβάλλουν με ένα πέπλο ομίχλης πολύ σοβαρότερα και κοινωνικά πολύ πιο επιζήμια εγκλήματα τα οποία μένουν κρυμμένα στην αθέατη πλευρά της πολιτικής σκηνής μακριά από την αδιάκριτη ματιά του κοινωνικού συνόλου και ως εκ τούτου, μένουν ατιμώρητα. Τα εγκλήματα αυτά παράγονται από τη συνεργασία κράτους, πολιτικών ηγεσιών και επιχειρήσεων προκαλώντας ακόμα και σοβαρές ασθένειες και θανάτους (Chambliss, 2001). Για αυτά τα εγκλήματα, τα κρατικό-εταιρικά εγκλήματα, θα επιχειρηθεί παρακάτω λεπτομερέστερη ανάλυση. Αξίζει να σημειωθεί ότι η κατηγορία αυτή των εγκλημάτων δεν ανταποκρίνεται σε νέα αδικήματα στο ποινικό δίκαιο (Γεωργούλας, 2019).

4.1 Εννοιολογικός Προσδιορισμός του κρατικού - εταιρικού εγκλήματος

Ο όρος κρατικό - επιχειρηματικό έγκλημα διατυπώνεται μόλις το 1990, από τους Κράμερ και Μικαλόφσκι, επισημαίνοντας τη βαρύτητα που έπρεπε να δοθεί στο έγκλημα που παράγεται από την αλληλεπίδραση κράτους και επιχειρήσεων. Μέχρι τότε ήταν συνηθισμένο η σοβαρή εγκληματικότητα να εξετάζεται αυτοτελώς, από τη σκοπιά είτε του κρατικού είτε του εταιρικού εγκλήματος αλλά όχι συνδυαστικά (Γεωργούλας, 2019).

Τρεις ορισμοί διατυπώθηκαν προκειμένου να προσδιορίσουν την έννοια του κρατικού εταιρικού εγκλήματος. Ο πρώτος διατυπώθηκε από τον Kramer (1990) μέσα από τη μελέτη που έκανε για το ατύχημα του Challenger, την ευθύνη του οποίου σύμφωνα με τον ίδιο, έφεραν η κρατική NASA και η ιδιωτική εταιρεία Morton Thiokol Inc. Σύμφωνα με τον ορισμό αυτό, κρατικό εταιρικό έγκλημα συνιστά μια κοινωνικά βλαπτική πράξη ή μια παράνομη πράξη που προκύπτει ως συλλογικό προϊόν από την αλληλεπίδραση μιας εμπορικής επιχείρησης και ενός

κρατικού φορέα όταν αυτοί συμμετέχουν σε μια κοινή προσπάθεια (Kramer, 1992). Απαιτείται δηλαδή η σύμπραξη δύο ή περισσότερων οργανωτικών σχηματισμών εκ των οποίων ο ένας είναι το κράτος και στο δεύτερο μέρος συμμετέχει μία ή περισσότερες ιδιωτικές επιχειρήσεις (Αγγελή, 2018). Στα πλαίσια του σύγχρονου καπιταλισμού, οι κυβερνήσεις και οι επιχειρήσεις, δε λειτουργούν με ανεξάρτητο και ανταγωνιστικό μεταξύ τους τρόπο αλλά συμπορεύονται και αλληλοεπιδρούν, επιδιώκουν κοινούς στόχους και αυτό έχει ως αποτέλεσμα να παράγονται παράνομες και κοινωνικά επιβλαβείς πράξεις (Γεωργούλας, 2019).

Το Φθινόπωρο του 1990, ο Κράμερ σε συνεργασία με τον Μικαλόφσκι, διαφοροποιώντας τον παραπάνω ορισμό, διατύπωσαν έναν ελαφρώς παραλλαγμένο ορισμό. Το κρατικό εταιρικό έγκλημα προκύπτει από το άθροισμα εκείνων των παράνομων πράξεων που έχουν βλαπτικό κοινωνικά χαρακτήρα και πραγματώνονται μέσα από την άμεση συνεργασία ανάμεσα σε πολιτικούς ή και σε πολιτικές πρακτικές, με έναν ή περισσότερους φορείς οικονομικής παραγωγής προκειμένου να επιτευχθεί ένας κοινός σκοπός (Αγγελή, 2018). Παρατηρούμε εδώ, ότι στον δεύτερο ορισμό αρκεί και μόνο η επιδίωξη ενός κοινού σκοπού, ενώ στον πρώτο αρχικά ορισμό πρέπει να επέλθει το αποτέλεσμα, η βλαπτική δηλαδή κοινωνικά πράξη μέσα από την ενεργή συμμετοχή των κρατικών και ιδιωτικών φορέων. Ο τρίτος ορισμός δόθηκε από τους Auletta και Michalowski (1993) μέσα από τη μελέτη τους σχετικά με ένα θανατηφόρο ατύχημα που σημειώθηκε σε εργοστάσιο επεξεργασίας πουλερικών στο Χάμλετ της Β. Καρολίνας το οποίο αποδόθηκε στην έλλειψη των απαραίτητων μέτρων ασφαλείας από την επιχείρηση. Από τη μελέτη αυτή αναδείχθηκε ένας άλλος καθοριστικός παράγοντας που συντέλεσε στο να διαπραχθεί το έγκλημα, αυτός της κυβερνητικής παράλειψης και της αποτυχίας του κράτους να ελέγξει και να εφαρμόσει το νόμο. Σύμφωνα λοιπόν με τον ορισμό αυτό, κρατικό εταιρικό έγκλημα συνιστούν οι παράνομες ή κοινωνικά επιβλαβείς πράξεις που απορρέουν από την αμοιβαία ενισχυτική αλληλεπίδραση μεταξύ (1) πολιτικών ή/και πρακτικών επίτευξης στόχων ενός ή περισσότερων φορέων πολιτικής διακυβέρνησης και (2) πολιτικών ή/και πρακτικών επίτευξης στόχων ενός ή περισσότερων φορέων οικονομικής παραγωγής και κατανομής. Για να επέλθει το κρατικό εταιρικό έγκλημα, η άμεση συνεργασία δεν είναι προαπαιτούμενη, αρκεί η κρατική ανοχή και η διευκόλυνση που παρέχει το κράτος στις επιχειρήσεις ώστε να εφαρμόζονται κατά περίπτωση οι νόμοι (Αγγελή, 2018:133-134).

Με βάση τους παραπάνω ορισμούς, τα εγκλήματα αυτά διακρίνονται περαιτέρω σε δύο μορφές: α) Στο κρατικά υποκινούμενο εταιρικό έγκλημα, (state initiated corporate crime) όπου με την κατεύθυνση και την ανοχή που δίνει η κυβέρνηση, ενθαρρύνει τις επιχειρήσεις να αναπτύξουν παρεκκλίνουσα δράση και β) Στο κρατικά υποβοηθούμενο εταιρικό έγκλημα,

όπου οι επιφορτισμένες με τον έλεγχο κρατικές υπηρεσίες δεν ορίζουν το απαραίτητο θεσμικό πλαίσιο για την αποθάρρυνση της παρεκκλίνουσας οικονομικής δράσης ώστε να επιτευχθούν ανεμπόδιστα οι αθέμιτοι σκοποί τους. (Χουλιάρας, 2019). Στην πρώτη περίπτωση το κράτος έχει ενεργητικό ρόλο ενώ στη δεύτερη διατηρεί έναν παθητικό ρόλο με την απροθυμία του να προλάβει, να ελέγξει και γενικότερα να ενεργοποιήσει τους μηχανισμούς ελέγχου που έχει στη διάθεση του, προκειμένου να καταστείλει τις εγκληματικές συμπεριφορές (Γεωργούλας, 2019).

4.2 Θεωρητικό πλαίσιο ανάλυσης

Το κρατικό εταιρικό έγκλημα συνιστά ένα ιδιαίτερο φαινόμενο που τίθεται πέρα και πάνω από μια ατομική παράβαση του νόμου. Στο ενοποιημένο θεωρητικό μοντέλο ανάλυσης που εισήγαγαν οι Κράμερ και Μικαλόφσκι, συναντάμε ένα τριμερές σχήμα που περιλαμβάνει τρία επίπεδα δράσης. Το ατομικό, το οργανωσιακό και το θεσμικό. Η θεωρία των διαφορικών συναναστροφών του Sutherland (όπου τα άτομα μαθαίνουν και υιοθετούν την παραβατική συμπεριφορά μέσω των κοινωνικών τους συναναστροφών) εφαρμόζεται στο ατομικό επίπεδο δράσης και συναντά την οργανωσιακή θεωρία στο επίπεδο του θεσμού φορέα δράσης, σύμφωνα με την οποία οι οργανώσεις παραβιάζουν τους νόμους καθώς εξαιτίας της δομής τους δίνεται ιδιαίτερη έμφαση στην επίτευξη των οργανωσιακών τους στόχων, τη θεωρία της ανομίας του Merton όπου, η διάσταση ανάμεσα στην πολιτισμική και την κοινωνική δομή οδηγεί σε παραβατικότητα, και τις νεομαρξιστικές θεωρίες οι οποίες ασκούν δριμεία κριτική στην πολιτική και οικονομική δομή του καπιταλισμού στο θεσμικό επίπεδο. Οι παραπάνω θεωρίες χρησιμοποιήθηκαν συνδυαστικά από τους Κράμερ και Μικαλόφσκι προκειμένου να ερμηνεύσουν την εγκληματικότητα από την πλευρά του κράτους, από την πλευρά των επιχειρήσεων και λαμβανομένου υπόψη και τα ατομικά στοιχεία των παραβατών όπως και ένα πλήθος παραγόντων που έχουν να κάνουν με την κοινωνική δομή του καπιταλιστικού κράτους (Αγγελή, 2018).

Για να συνδέσουν τις θεωρίες μεταξύ τους χρησιμοποίησαν τρεις βασικές έννοιες, τους οποίους ονόμασαν καταλύτες δράσης. Το κίνητρο, την ευκαιρία και τον κοινωνικό έλεγχο.

Η εγκληματική συμπεριφορά που συνθέτει στην ουσία το κρατικό εταιρικό έγκλημα έγκειται στους παραπάνω τρεις παράγοντες, στην πίεση για την επίτευξη των στόχων, τη διαθεσιμότητα των μέσων για την επίτευξη τους και στο κατά πόσο ο κοινωνικός έλεγχος είναι ελαστικός ή

όχι προκειμένου να πραγματοποιηθεί το έγκλημα (Michalowski & Kramer, 2006). Τα άτομα, οι κυβερνήσεις και οι επιχειρήσεις θέτουν κάποιους στόχους και δίνουν την ανάλογη βαρύτητα για την επίτευξή τους. Η συμπεριφορά τους, το πως θα κινηθούν δηλαδή για την πραγμάτωση των στόχων καθορίζεται από την έμφαση που δίνεται στην υλοποίηση τους, γεγονός που δεν αποκλείει και την επίδειξη μιας εγκληματικής συμπεριφοράς. Η ευκαιρία αφορά τα νόμιμα μέσα που μπορούν να χρησιμοποιηθούν για την επίτευξη των στόχων. Συνάγεται λογικά ότι όταν τα μέσα αυτά είναι περιορισμένα ή ελάχιστα διαθέσιμα, τότε είναι πολύ πιθανό το γεγονός αυτό να αποτελέσει γόνιμη συνθήκη για την ανάπτυξη εγκληματικών συμπεριφορών. Ο τρίτος καταλύτης είναι εξίσου καθοριστικός καθώς θα επηρεάσει τον βαθμό με τον οποίο θα αναπτυχθεί η παράνομη δράση. Στις κοινωνίες με έντονο και ουσιαστικό κοινωνικό έλεγχο, τα άτομα αναπτύσσουν ένα προσωπικό ηθικό κώδικα και οι εταιρείες μια εργασιακή κουλτούρα τέτοια που θα τείνουν να συμμορφώνονται σε μεγάλο βαθμό με τις επιταγές του νόμου σε αντίθεση με τις κοινωνίες όπου ο κοινωνικός έλεγχος δεν είναι αποτελεσματικός οπότε και η εγκληματική συμπεριφορά κερδίζει έδαφος (Αγγελή, 2018).

4.3 Η συμβολή της κριτικής εγκληματολογίας στην ανάδειξη των κρατικό-εταιρικών εγκλημάτων

Η Κριτική εγκληματολογία επιχειρώντας μια συνδυαστική ανάλυση, επικεντρώθηκε στη σχέση που συνδέει το έγκλημα και την παρέκκλιση με τα συμφέροντα των ισχυρών ελίτ και κατέδειξε το γεγονός ότι, συμβαίνει συχνά, κυβερνήσεις και όμιλοι επιχειρήσεων να εμπλέκονται σε σοβαρές εγκληματικές πράξεις πολύ πιο επιζήμιες και επιβλαβείς από εκείνες που επίσημα χαρακτηρίζονται ως παρεκκλίνουσες. Στα μέσα της δεκαετίας του 1970, ο Φρανκ Πιρς διαπιστώνει ότι, στα πλαίσια της Εγκληματολογίας εκλείπει μια σοβαρή και εμπεριστατωμένη μελέτη αναφορικά με τις δραστηριότητες της άρχουσας τάξης και του κράτους και των υπηρεσιών του. Η Κριτική Εγκληματολογία, υιοθετώντας την μαρξιστική μεθοδολογία ανάλυσης, θέτει στο επίκεντρο της εγκληματολογικής μελέτης τις σχέσεις εξουσίας και κοινωνίας. Έτσι, την αναφερόμενη περίοδο, γίνεται η μετατόπιση της μελέτης του εγκληματολογικού αντικειμένου, από το άτομο εγκληματία στο τρίγωνο του νόμου, του κράτους και του κοινωνικού ελέγχου. (Βασιλαντωνοπούλου, 2014).

Ο William Chambliss, ως βασικός εκπρόσωπος της Κριτικής Εγκληματολογίας και «πατέρας της συγκρουσιακής εγκληματολογίας», μελέτησε κυρίως το ζήτημα της κοινωνικής

κατασκευής του νόμου, τη σχέση συμβίωσης ανάμεσα στη νομιμότητα και την παρανομία, τις σχέσεις που συνδέουν την πολιτική, την εξουσία και το έγκλημα.

Έθεσε στο επίκεντρο της μελέτης τον ορισμό και την έκταση του εγκλήματος, λαμβάνοντας υπόψιν της όχι μόνο το δράστη αλλά και το θύμα καθώς και τις σχέσεις εξουσίας που ασκούν επίδραση στην εγκληματικότητα στο ιστορικό πλαίσιο όπου αυτά διαμορφώνονται (Βιδάλη, 2013). Στο πλαίσιο μιας έρευνας για την πειρατεία στη Βρετανία του 16^{ου} αιώνα διατυπώνει τον όρο *state organized crime* προκειμένου να περιγράψει τα εγκλήματα που διαπράττονται από κρατικούς και κυβερνητικούς αξιωματούχους. Το επίκεντρο της έρευνας αφορούσε την κατασκευή των νόμων και το πως οι πολιτικές ελίτ διαμορφώνουν τους νόμους κατά περίπτωση ώστε να περιορίσουν τις διαταξικές συγκρούσεις που ξεσπούν στα πλαίσια του καπιταλισμού. Οι νόμοι είναι φτιαγμένοι έτσι ώστε να συμβιβάσουν τις διαφορές που ανακύπτουν χωρίς όμως να στερήσουν από την ελίτ τα προνόμια της (Βιδάλη, 2018). Ο Richard Quiney μελέτησε επίσης την κοινωνική κατασκευή του εγκλήματος. Χαρακτήρισε ως πολιτική τη διαδικασία κατά την οποία μία πράξη τελικά θα καταστεί αξιόποινη και θα ορισθεί ως εγκληματική. Ο νόμος χάνει την ουδετερότητα του απέναντι στους πολίτες και γίνεται εργαλείο σε αυτούς που διαθέτουν τη δύναμη να συμμετέχουν στην παραγωγή των νόμων και να προωθήσουν τα συμφέροντα τους (Κασάπογλου, 2016). Η Κριτική εγκληματολογία μελέτησε το εγκληματολογικό φαινόμενο βάζοντας στην εξίσωση τον παράγοντα κράτος, συμβάλλοντας σημαντικά στην ανάδειξη των εξουσιαστικών σχέσεων και των πολιτικών συσχετισμών που κρύβονται πίσω από τα εγκλήματα των ισχυρών και έβγαλε μπροστά την πολιτική φύση των εγκλημάτων του λευκού κολάρου (Βασιλαντωνοπούλου, 2014).

4.4 Η συμβιωτική σχέση νομιμότητας – παρανομίας

Ο Chambliss στα πλαίσια μιας έρευνας που διεξήγαγε σχετικά με τον τρόπο επιβολής του νόμου από την αστυνομία σε μειονεκτικές περιοχές, κατέληξε στο συμπέρασμα ότι σε αυτές τις περιοχές υφίσταται σταθερά μια σχέση συμβίωσης μεταξύ οργανωμένου εγκλήματος, νόμιμων επιχειρήσεων, εφαρμοστών του νόμου, πολιτικού και οικονομικού συστήματος. Η θλιβερή διαπίστωση σε αυτές τις περιπτώσεις ήταν ότι, οι χειρότεροι παραβάτες του νόμου ήταν οι λιγότερο πιθανοί ύποπτοι να έρθουν αντιμέτωποι με τη δικαιοσύνη, μιας και αυτοί είναι στην ουσία οι φύλακες του νόμου. Σύμφωνα με τον Chambliss μεταξύ της εγκληματικής συμπεριφοράς και του ποινικού νόμου αναπτύσσεται μια διαλεκτική και συμβιωτική σχέση. Η

ανακατασκευή του νόμου είναι μια συνεχής διαδικασία κατά την οποία, έγκλημα και κράτος διαπραγματεύονται συνεχώς για το ποιες συμπεριφορές θα ορισθούν εγκληματικές (Chambliss, 2004). Το ίδιο το κράτος γίνεται εργαλείο στα χέρια μιας ελίτ εξουσίας η οποία έχει στον έλεγχο της τα μέσα παραγωγής και άρα τη δύναμη να ελεγχθεί ο φτωχός πληθυσμός και να αποδίδεται σε αυτούς ο εγκληματικός χαρακτηρισμός ώστε να διαφυλάσσονται τα συμφέροντα και το κύρος της (Βιδάλη, 2013).

Το έγκλημα δεν αποτελεί παράγωγο μιας ομαλά λειτουργούσας πολιτικής κοινωνίας αλλά το θεμέλιο πάνω στο οποίο οικοδομούνται οι οικονομικές και πολιτικές σχέσεις σε μια καπιταλιστική δημοκρατική κοινωνία (Βιδάλη, 2017). Στο καπιταλιστικό σύστημα προϋπόθεση ανάπτυξης της οικονομίας είναι η συσσώρευση κεφαλαίου η οποία θα προκύψει από την κατανάλωση αγαθών και υπηρεσιών. Η απαγόρευση της παραγωγής και κατανάλωσης αγαθών για τα οποία υπάρχει μεγάλη ζήτηση θα οδηγήσει σε εξειδικευμένους τρόπους για να παρακαμφθεί ο νόμος, άρα θα οδηγήσει σε εκτεταμένη διαφθορά και στην απώλεια της νομιμότητας. Η απώτερη αιτία για το έγκλημα είναι ο ποινικός νόμος που δίνει υπόσταση και χαρακτηρίζει τί θεωρείται έγκλημα. Μεταξύ νομιμότητας και παρανομίας υπάρχει μικρή απόσταση και η μεταπήδηση από τη μια κατάσταση στην άλλη θεωρείται εύθραυστη (Βιδάλη, 2019).

4.5 Αδρανοποίηση Κοινωνικού Ελέγχου

Η διαφθορά και η ιδίως η υψηλή διαφθορά διαβιώνει μέσα από ένα καθεστώς συμβίωσης με τη νομιμότητα, μέσω ενός πλέγματος συμπτύξεων και συνεργειών που λαμβάνουν χώρα σε νόμιμα πλαίσια. Οι κριτικοί εγκληματολόγοι διαπίστωσαν διαφοροποιημένες διαδικασίες του νόμου τόσο σε επίπεδο περιεχομένου και εγκληματοποίησης συμπεριφορών όσο και σε επίπεδο εφαρμογής του μέσω του συστήματος ποινικής δικαιοσύνης και κατέληξαν στο συμπέρασμα ότι ο κοινωνικός έλεγχος τείνει να αδρανοποιείται και να υπολειτουργεί όταν πρόκειται να ασκηθεί σε υποθέσεις εγκλημάτων που διαπράττονται από άτομα κύρους (Κουλούρης, 2019). Ο κοινωνικός έλεγχος περιλαμβάνει τις διαδικασίες εκείνες με τις οποίες μια κοινωνία εναρμονίζει και συμμορφώνει τα μέλη της στο κεντρικό σύστημα αξιών και αρχών που η ίδια έχει θέσει. Διακρίνεται σε δύο κατηγορίες τον άτυπο-ανεπίσημο κοινωνικό έλεγχο, μονάδες του οποίου αποτελούν μεταξύ άλλων η οικογένεια, η εκκλησία και το σχολείο, και τον τυπικό – επίσημο κοινωνικό έλεγχο ο οποίος συνίσταται στο σύστημα ποινικής

δικαιοσύνης, στους διωκτικούς μηχανισμούς στο σωφρονιστικό σύστημα και σε άλλους επίσημους φορείς (Καρύδης, 2010).

Το κρατικό εταιρικό έγκλημα παρεμβαίνει και αλλοιώνει τη διαδικασία αναδιανομής του πλούτου που το κράτος επιτελεί. Η αδρανοποίηση του επίσημου κοινωνικού ελέγχου αποτελεί βασική συνθήκη για την τέλεση του εγκλήματος. Ο επιλεκτικός τρόπος δράσης της αστυνομίας, η ερμηνεία του νόμου από τους δικαστές και την εκτίμηση των στοιχείων είναι ενδεικτική της ύπαρξης ανισοτήτων και της επιλεκτικής μεταχείρισης του νόμου (Κουλούρης, 2019). Ανύπαρκτοι ή αδύναμοι διωκτικοί μηχανισμοί, επιεικείς και χαριστικές διατάξεις και ρυθμίσεις υπέρ των ισχυρών τάξεων καθιστούν τα εγκλήματα αυτά κοινωνικά αόρατα (Box, 1983). Σύμφωνα με τους Κάλεν κ.α , ο λόγος που δεν υφίσταται σοβαρή πολιτική αντιμετώπιση των εγκλημάτων αυτών, είναι γιατί η κυρίαρχη ιδεολογία η οποία διατρέχει τους πολιτικούς και τις κυβερνήσεις, ομοίως και τους λειτουργούς της δικαιοσύνης και επιχειρηματικές ελίτ, είναι ικανή και ισχυρή ώστε να αποτρέψει την όποια παρέμβαση προς σε αυτήν την κατεύθυνση (Γεωργούλας, 2019).

Έτσι, η κοινωνική και οικονομική θέση των δραστών και το πλαίσιο εντός του οποίου διαπράττονται, θέτει σε αδρανοποίηση τον τυπικό κοινωνικό έλεγχο, καθιστά αναποτελεσματικό τον ποινικό νόμο και διασφαλίζει υψηλά επίπεδα ατιμωρησίας για τους δράστες. Αδυναμία εξεύρεσης μαρτύρων και αποδεικτικών στοιχείων, εξαφάνιση αποδεικτικών στοιχείων, ελεγκτικοί μηχανισμοί που υπόκεινται σε πολιτικές πιέσεις. Όσο το έγκλημα δε μπορεί να αποκαλυφθεί και να συσχετισθεί με τους δράστες, τόσο περισσότερο ενδυναμώνεται η σχέση συμβίωσης νομιμότητας και παρανομίας (Βιδάλη, 2017). Οι ισχυροί οικονομικοί παράγοντες δύνανται άλλωστε να διαπραγματεύονται απευθείας με την εξουσία τα αποτελέσματα των εγκληματικών πράξεων τους και να συναποφασίζουν για τη νομιμότητα τους (Βασιλαντωνοπούλου, 2014). Οι δικαστικές και ελεγκτικές αρχές είτε στέκονται αμήχανες όταν πρόκειται να ερευνήσουν εγκλήματα με δράστες υψηλού κύρους και ισχύος είτε συντελούν αυτεπαγγέλτως στη συσκότιση των υποθέσεων. Η αδρανοποίηση του κοινωνικού ελέγχου, δεν άπτεται μόνο του δικαστικού ελέγχου και του ρόλου των διωκτικών μηχανισμών αλλά προεκτείνεται και στη διαμόρφωση των όρων της ίδιας της νομιμότητας. Εδώ ο ρόλος των μέσων μαζικής ενημέρωσης αναδεικνύεται ως πολύτιμος σύμμαχος. Το πέπλο της προστασίας που απλώνεται ώστε να κουκουλώσει και να καλύψει τη συνωμοσία των εγκληματικών αυτών πράξεων, προσδίδει μια διάσταση ουδετερότητας, μετατρέπει τους νόμους σε οπλοστάσιο στα χέρια των ισχυρών εξουδετερώνοντας οποιαδήποτε προσπάθεια για κοινωνικό έλεγχο (Γασπαρινάτου, 2019).

4.6 Το νομικό σύστημα στην εξυπηρέτηση των ιδιωτικών συμφερόντων

Δικηγόροι, λογιστές εξειδικευμένοι πρώην κυβερνητικοί αξιωματούχοι και άλλοι σύμβουλοι, προσφέρουν έναντι αμοιβής την τεχνογνωσία τους για την εκμάθηση επιδέξιων τρόπων του πώς να παραβιαστεί ένας νόμος χωρίς την ίδια στιγμή να θεωρηθεί ότι συντελείται κάτι παράνομο (Passas, 2005). Κάνοντας χρήση της ασάφειας που πολλές φορές εμπεριέχεται σε κάθε νόμο (οι οποίοι δε μπορούν πάντα να προβλέψουν ή να καλύψουν όλες τις περιπτώσεις), τα “παραθυράκια” του νόμου, ξεγλιστράνε από τα δίκτυα του και αποφεύγουν το έννομο αποτέλεσμα. Οι νόμοι στην ουσία δε παραβιάζονται, τυπικά τηρούνται ενώ το τελικό αποτέλεσμα αποτελεί εγκληματικό προϊόν. Η παγκοσμιοποίηση της αγοράς και η διεθνοποίηση των επιχειρήσεων συνηγορούν στην εκμετάλλευση των νομικών ασυμμετριών, στην αποφυγή ενιαίου ελέγχου και αποποίηση νομικής ευθύνης (Passas, 2005). Το ξέπλυμα του μαύρου χρήματος για παράδειγμα, μπορεί να θεωρηθεί ως μια νόμιμα παρεχόμενη υπηρεσία στην οργανωμένη εγκληματικότητα. Πλήθος επαγγελματιών εργάζονται ώστε να εφευρίσκουν νέους τρόπους και στρατηγικές προκειμένου να ξεπλένουν το “βρώμικο χρήμα” των πελατών τους που στην πλειοψηφία των περιπτώσεων, τους είναι και τελείως άγνωστοι. Η πλειονότητα των περιπτώσεων εμπίπτει στη σφαίρα της διαφθοράς και της φοροαποφυγής (Ruggiero, 2017). Η μεγάλης κλίμακα φοροδιαφυγή και φοροαποφυγή από μεγάλες εταιρείες σε διεθνές επίπεδο, έχει δημιουργήσει ελλείμματα δισεκατομμυρίων ευρώ τα οποία με τη σειρά τους οδηγούν σε παγκόσμια οικονομική ύφεση και πολιτικές αυστηρής λιτότητας. Η ανοχή που δείχνουν οι εκάστοτε κυβερνήσεις σε τέτοιες καταστάσεις, προάγουν παραβιάσεις δικαιωμάτων και επιφέρουν εκτεταμένη κοινωνική βλάβη (Γεωργούλας, 2019). Ο Chambliss κάνει λόγο για ένα σύστημα μεσιτείας, όπου τα συμμετέχοντα άτομα στα πλαίσια της επιλεκτικής διαδικασίας επιβολής του νόμου, αναλαμβάνουν να δωροδοκήσουν δικαστές και αστυνομικούς. Ο Becker (1991) χρησιμοποιώντας τον όρο Fix, αναφέρεται στο ποσό των χρημάτων που θα δοθεί στους εφαρμοστές του νόμου και θα διασφαλίσει ότι δε θα χαρακτηριστεί κάποιος παρεκκλίνοντας ώστε να κινηθούν οι μηχανισμοί επιβολής του νόμου. Οι μεσάζοντες που συνήθως είναι άτομα με πολιτική επιρροή, τελούν κατ’ επάγγελμα και σε τακτική βάση αυτή τη διαδικασία έχοντας σταθερή ‘πελατεία’. Με αυτόν τον τρόπο αποτρέπεται η εφαρμογή του νόμου σε αυτούς που έχουν τις απαραίτητες διασυνδέσεις και την κατευθύνουν σε αυτούς που δεν μπορούν να τις έχουν (Βιδάλη και Κουλούρης, 2012).

4.7 Ο ρόλος του ποινικού δικαίου στα κρατικό εταιρικά εγκλήματα

Η απεικόνιση της έννοιας του εγκλήματος στον νόμο αποτυπώνεται σύμφωνα με το βαθμό που η ποινική δικαιοσύνη έχει στοχοποιήσει την εγκληματικότητα του μη παραγωγικού πληθυσμού αποδυναμώνοντας στην ουσία ακόμη παραπάνω τα πιο ευάλωτα κοινωνικά σύνολα (Βασιλαντωνοπούλου, 2014).

Η Κριτική Εγκληματολογία θέτοντας στο επίκεντρο μελέτης τον ποινικό νόμο κατέληξε στο συμπέρασμα ότι αυτός δεν αποτελεί προϊόν κοινωνικής συναίνεσης αλλά φορέας συμφερόντων συγκεκριμένων ομάδων (Βασιλαντωνοπούλου, 2014).

Το ενδιαφέρον εδώ εστιάζεται στο γεγονός ότι, αν και παραδεκτά ο ρόλος και η σύνδεση της διαφθοράς έχει σε πολλές περιπτώσεις τονισθεί και διερευνηθεί στα εταιρικά και κρατικά εταιρικά εγκλήματα από την εγκληματολογική σκοπιά, την ποινική θεωρία, εντούτοις στο ποινικό πεδίο διαπιστώνει κανείς μια διάσπαση των επιχειρησιακών πρακτικών ώστε να παραμένει ασύνδετο το κρατικό εταιρικό έγκλημα και να μην τυποποιείται αυτοτελώς. Έτσι οι στερητικές ποινές της ελευθερίας καταλήγουν να αποτελούν προνόμιο των μικροπαραβατών και της εγκληματικότητας του δρόμου.

Η αποτύπωση των εγκλημάτων των ισχυρών στον ποινικό νόμο δεν υπήρξε ποτέ η προσδοκώμενη. Ενώ στη θεωρία (Chambliss) διαφαινόταν και υποστηριζόταν ένα πλαίσιο σύγκλισης μεταξύ του οργανωμένου εγκλήματος, του λευκού κολάρου και των εγκλημάτων των ισχυρών, εντούτοις ο ποινικός νόμος εξακολούθησε να διαφοροποιεί τις παραπάνω αυτές κατηγορίες και να τις αντιμετωπίζει αυτοτελώς. Το οργανωμένο έγκλημα συνδεόταν κυρίως με τον υπόκοσμο, ο οποίος ασκούσε βιοποριστικά το έγκλημα και χρησιμοποιούσε ως μέσο επιβολής τη βία. Τα εγκλήματα του λευκού κολάρου παρέμειναν στη σφαίρα και τη λογική του οργανωσιακού εγκλήματος, μη επιφέροντας ιδιαίτερες επιπτώσεις στην επιχείρηση ως οντότητα (Βιδάλη, 2017). Το περιβάλλον μέσα στο οποίο λαμβάνουν χώρα όλες οι διεργασίες νομοθέτησης και εφαρμογής των ποινικών νόμων είναι ένα πολιτικό επηρεαζόμενο περιβάλλον εντός του οποίου μεμονωμένα άτομα και ομάδες ανταγωνίζονται για την προώθηση των συμφερόντων τους (Βιδάλη, 2013). Η επιλεκτικότητα αυτή του ποινικού νόμου, οδήγησε σε διακρίσεις και ανισότητες και καλλιέργησε την πεποίθηση ότι τα εγκλήματα αυτά και δεδομένης της τεράστιας κοινωνικής βλάβης που αυτά επιφέρουν, παραμένουν στην πλειοψηφία τους αν όχι στο σύνολο τους ατιμώρητα. Στην πλειονότητα τους τα κρατικό - εταιρικά εγκλήματα δε μπορούν να συσχετιστούν με αδικήματα που τυποποιούνται στον ποινικό νόμο. Τα περισσότερα αφορούν παραβιάσεις κανονιστικών και

ρυθμιστικών διατάξεων αστικού δικαίου τα οποία δε χαρακτηρίζονται ως εγκλήματα. Αυτή η διάκριση μεταξύ χαρακτηρισμού μιας πράξεως ως έγκλημα και χαρακτηρισμού ως παραβίαση ρυθμιστικών διατάξεων, από μόνη της συνιστά ένα ισχυρό δείγμα πολιτικής δύναμης (Michalowski & Kramer, 2007:202). Οι Κριτικοί εγκληματολόγοι υπερθεμάτισαν του ισχυρισμού ότι, ο ποινικός νόμος στην ουσία αποτέλεσε το μέσο ελέγχου των δραστών που ανήκουν στις χαμηλότερα κοινωνικά τάξεις ενώ αντιθέτως ισχυροποίησε τα συμφέροντα των ισχυρών, αφήνοντας εκτός της εμβέλειας του τις παράνομες και επιβλαβείς δραστηριότητες των ισχυρών. Τα εγκλήματα των ισχυρών δεν υπακούουν σε ποινικούς νόμους, χαρακτηρίζονται δε ως συνήθεις επιχειρηματικές πρακτικές (Αλοσκόφης, 2019).

4.8 Τακτική της εξαφάνισης των θυμάτων

Μέσω των παγιωμένων τακτικών εξαφάνισης των εγκλημάτων επιχειρείται συστηματικά η αποσιώπηση της προσβολής και η εξαφάνιση της βλάβης. Με αυτόν τον τρόπο εξαφανίζεται και ο αριθμός των θυμάτων. Αυτό συμβαίνει γιατί τα θύματα δεν είναι σε θέση να αναγνωρίσουν τα ίδια τον εαυτό τους ως θύματα μιας τέτοιας παράνομης κατάστασης, ενώ άλλες φορές προσλαμβάνουν τη θυματοποίηση τους ως ένα βαθμό φυσιολογική. Η απελευθέρωση της αγοράς και η διεθνοποίηση των επιχειρηματικών δραστηριοτήτων προσέφερε το πλεονέκτημα, μέσω της εναλλακτικής της διασκόρπισης των περιοχών αρμοδιότητας να μην υπακούουν αυτές σε ξεκάθαρα και συγκεκριμένα νομικά πλαίσια με αποτέλεσμα να μη προστατεύονται επαρκώς τα δικαιώματα των αδύναμων πολιτών. Περαιτέρω η ευελιξία στη μεταφορά των κεφαλαίων, προσέφερε την ευκαιρία για μια άμεση και γρήγορη αλλαγή του τόπου δραστηριότητας σε πιο ‘φιλικές’ περιοχές, προκειμένου τα αποτελέσματα τους να μη γίνουν αντιληπτά και καταστούν αντικείμενο ενδιαφέροντος από τους ελεγκτικούς μηχανισμούς. Τέλος μέσω πολύπλοκων και δαιδαλωδών διαδρομών του χρήματος και με τη βοήθεια χρηματιστηριακών και χρηματοπιστωτικών ιδρυμάτων, εξαφανίζονται τα ίχνη των δραστών. Όλα τα παραπάνω συντείνουν στην πολιτική εξαφάνισης των θυμάτων. Τα θύματα είτε στέκονται αμήχανα και διστακτικά να επέμβουν για να αλλάξουν την κοινωνική τους πραγματικότητα είτε δεν το επιθυμούν και αποδέχονται αναντίρρητα τις συνέπειες των εγκληματικών εις βάρος τους πράξεων, αποδεχόμενοι την εγκληματικότητα ως μια δεδομένη και θεμελιωμένη κατάσταση (Βασιλαντωνοπούλου, 2014).

Κατά τον Ruggiero (2010), δύο μηχανισμοί ενεργοποιούνται προς την κατεύθυνση της εξαφάνισης θυμάτων. Ο πρώτος έχει να κάνει με τη γενική παραδοχή ότι το έγκλημα του

λευκού κολάρου είναι αναγκαία συνθήκη, το αναγκαίο κακό σε μια ευεργετική κατά τα άλλα παραγωγική διαδικασία το οποίο συνεπάγεται και το ανάλογο κόστος. Η αποδοχή ότι κάποια θύματα πρέπει να υπάρξουν προκειμένου να καρπωθούν τη μεγαλύτερη δυνατόν ωφέλεια μεγαλύτερος αριθμός ατόμων. Ο δεύτερος μηχανισμός αντιλαμβάνεται τα θύματα ως μάρτυρες, ως ήρωες που θυσιάζονται για το κοινό καλό το οποίο συνδέεται με την απρόσκοπτη οικονομική πρόοδο του κεφαλαίου. Η εγκληματικότητα έτσι αποκτά και μια κοινωνική συναίνεση με τα θύματα να αντιλαμβάνονται μεν ότι έχουν υποστεί βλάβη λόγω των αλόγιστων κεφαλαιακών πολιτικών αλλά να προτιμούν τη βλάβη αυτή έναντι της υπόθεσης μιας μεγαλύτερης βλάβης που ίσως δυνητικά προκαλέσει η απουσία του κεφαλαίου (Βασιλαντωνοπούλου, 2014). Η αδυναμία της αναγνωρισιμότητας των θυμάτων επιτρέπει την ευρεία ανοχή και αποσπά τη συναίνεση σε τέτοιου είδους πρακτικές.

5. ΣΥΝΔΕΣΗ ΤΩΝ ΚΡΑΤΙΚΟ – ΕΤΑΙΡΙΚΩΝ ΕΓΚΛΗΜΑΤΩΝ ΜΕ ΤΑ ΕΓΚΛΗΜΑΤΑ ΤΟΥ ΛΕΥΚΟΥ ΚΟΛΑΡΟΥ, ΤΟ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟ ΚΑΙ ΤΟ ΟΡΓΑΝΩΜΕΝΟ ΕΓΚΛΗΜΑ

Η στενή σχέση ανάμεσα στο έγκλημα του λευκού κολάρου, του κρατικού - εταιρικού εγκλήματος και του οργανωμένου εγκλήματος είναι γενικότερα αποδεκτή από την Κριτική Εγκληματολογία. Ιδιαίτερη έμφαση δίνεται στην αμοιβαία ανταλλαγή υπηρεσιών αλλά και στα μέσα που χρησιμοποιούν οι δράστες των ως άνω εγκλημάτων. Η Κριτική Εγκληματολογία μελετώντας συνδυαστικά το πλαίσιο διάπραξης των εγκλημάτων αυτών, δεν αρκείται μόνο στην ανάδειξη της συμβιωτικής σχέσης νομιμότητας και παρανομίας που τα χαρακτηρίζει αλλά αναδεικνύει και όλες τις οικονομικές και κοινωνικές συνθήκες που συμβάλλουν στην πραγμάτωση τους και φωτίζουν το γενικότερο πλαίσιο διαμόρφωσης τους (Βιδάλη, 2017).

Με όπλα τους μια ποικιλία από ευρηματικές στρατηγικές, το οργανωμένο, το οικονομικό και το κρατικό εταιρικό έγκλημα συνδυασμένα μαζί, διαχέονται σε ένα μεγάλο φάσμα εγκληματικών τεχνικών καλύπτοντας διαφορετικές ποινικές τυποποιήσεις. Στελέχη εταιρειών και επιχειρηματίες συμπράττουν με εκπροσώπους του οργανωμένου εγκλήματος και εντάσσουν τα εγκληματικά τους οφέλη στη νόμιμη οικονομία άλλοτε μέσω νομιμοποίησης εγκληματικών εσόδων και άλλοτε μέσω συμμετοχής σε πολιτικές οικονομικές ή και κοινωνικές δομές. Οι οικονομικές αλλαγές που επήλθαν με την παγκοσμιοποίηση, σηματοδότησαν έντονες κοινωνικές αντιθέσεις και ανισότητες, προκάλεσαν έκρηξη της ανεργίας στις ανεπτυγμένες χώρες στρέφοντας μεγάλο κομμάτι της κοινωνίας προς το οργανωμένο έγκλημα και πολλούς επιχειρηματίες στο κρατικό εταιρικό έγκλημα. Το οργανωμένο, το έγκλημα του λευκού κολάρου και τα εγκλήματα των ισχυρών αντιμετωπίστηκαν από τη θεωρία ως ενιαίο φαινόμενο (Βιδάλη, 2017). Το 1988 ο Chambliss υποστήριξε ότι το κρατικό εταιρικό έγκλημα συνίσταται στο κρατικό έγκλημα, στο έγκλημα του λευκού κολάρου και στο εταιρικό. Αυτά συνδεόμενα μεταξύ τους συνθέτουν το κρατικά οργανωμένο έγκλημα (Βιδάλη, 2017). Κράτος, ισχυροί οικονομικοί φορείς και οργανωμένο έγκλημα, καθιστούν την εγκληματικότητα του λευκού κολάρου ως μία υπόθεση ενός στενού δικτύου γνωριμιών κοινών συμφερόντων, των οποίων οι παράνομες ενέργειες (οι οποίες τους επιστρέφουν τεράστια οικονομικά κέρδη), μένουν στο σύνολο τους ατιμώρητες και θέτουν υπό αμφισβήτηση και τη νομιμότητα του ίδιου του συστήματος (Κασάπογλου, 2016).

5.1 Κρατικό Έγκλημα

Τα εγκλήματα του Κράτους έγιναν αντικείμενο διερεύνησης στο επιστημονικό πεδίο της Κριτικής Εγκληματολογίας, όπου και αναδείχθηκε ο σημαντικός ρόλος του κράτους στην παραγωγή της εγκληματικότητας. Ο Chambliss ήταν αυτός που ασχολήθηκε πρώτος (1988) με το κρατικά οργανωμένο έγκλημα, προσεγγίζοντας το ζήτημα της σχέσης κράτους, πολιτικής και οικονομίας στην ιστορική της διάσταση. Τα εγκλήματα αυτά δε σχετίζονται με ατομικές πράξεις κρατικών αξιωματούχων ή και υπαλλήλων αλλά έχουν δομικό χαρακτήρα και διαπράττονται προκειμένου να εξυπηρετηθούν επιδιωκόμενοι στόχοι (Βιδάλη, 2015).

Κοινά αποδεκτός ορισμός για τα κρατικά εγκλήματα δε φαίνεται να υπάρχει ενώ τα φαινόμενα που περιλαμβάνουν, ποικίλλουν αναλόγως των κριτηρίων που χρησιμοποιούνται για την οριοθέτησή τους. Ο Μακ Λάφλιν (2006) διακρίνει τέσσερις κατηγορίες κρατικών εγκλημάτων: Στην πρώτη κατηγορία συγκαταλέγεται η πολιτική εγκληματικότητα που απορρέει από παραβιάσεις ουσιωδών κανόνων και σχετίζεται με τη διαφθορά, τον εκφοβισμό, την πολιτική κατασκοπεία και τη νόθευση εκλογικών διαδικασιών. Στη δεύτερη κατηγορία συναντάμε τα εγκλήματα κατά ζωής και έχουν να κάνουν με πολέμους, γενοκτονίες, βασανιστήρια και δολοφονίες, εγκλήματα που συνιστούν παραβιάσεις των ανθρώπινων δικαιωμάτων των πολιτών σε μια προσπάθεια συντήρησης και διατήρησης του υπάρχοντος καθεστώτος (Χουλιάρης, 2019). Η ωμή βία αποτελεί χαρακτηριστικό του κρατικού εγκλήματος προκειμένου να υλοποιηθεί ο σκοπός της επεκτατικής πολιτικής (Βιδάλη, 2015). Στην τρίτη κατηγορία βρίσκεται η οικονομική εγκληματικότητα και έχει να κάνει με τη διαφθορά και την οικονομική φύση των εγκλημάτων όπως μονοπωλιακές πρακτικές, παράνομη συνεργασία με πολυεθνικές εταιρείες, και λαμβανομένου υπόψιν ότι τα παραπάνω αφορούν και κράτη ενταγμένα στην Ευρωπαϊκή Ένωση, τα εγκλήματα αυτά πλήττουν κατ'επέκταση και τα οικονομικά συμφέροντα της Ευρωπαϊκής Ένωσης (Σπινέλλης, 2013). Στην τέταρτη κατηγορία υπάγονται τα εγκλήματα σε κοινωνικό και πολιτισμικό επίπεδο, όπως η εξαχρείωση μελών της κοινότητας αλλά και ο θεσμικός ρατσισμός. Στους περισσότερους ορισμούς η κατάχρηση εξουσίας συναντάται ως κύριο συστατικό στοιχείο. Κοινός παρονομαστής στα παραπάνω είναι ότι, για να αποδοθεί ο χαρακτηρισμός του εγκλήματος ως κρατικού, αυτά πρέπει να διαπραχθούν από άτομα που ενεργούν στο όνομα του κράτους (Χουλιάρης, 2019).

5.2 Εταιρικό Έγκλημα

Οι Clinard και Quinney (1973) διαχώρισαν το σύνολο των εγκλημάτων που υπάγονταν συνολικά στην γενική σύλληψη του όρου «λευκά κολλάρα», σε επαγγελματικά και σε εταιρικά. Τα επαγγελματικά εγκλήματα διαπράττονται από άτομα στο πλαίσιο άσκησης των εργασιακών τους καθηκόντων προκειμένου αυτά να τους αποφέρουν προσωπικό όφελος ενώ τα εταιρικά εγκλήματα διαπράττονται προκειμένου να επιτευχθούν οργανωσιακοί στόχοι μιας επιχείρησης, προς όφελος δηλαδή της επιχείρησης. Εταιρικά εγκλήματα χαρακτηρίζονται τα εγκλήματα που διαπράττονται από στελέχη μιας εταιρείας προς όφελος της ίδιας της εταιρείας και τα οποία συνιστούν παράλληλα και προσβολές προς την ίδια την εταιρεία (Clinard Quinney, 1973). Ενώ πολλά εταιρικά εγκλήματα επιφέρουν σοβαρή οικονομική βλάβη, δεν αποκλείονται περιπτώσεις χρήσης βίας, προκειμένου οι εταιρείες να θωρακίσουν τα συμφέροντα τους (Roth & Kauzlerich, 2016).

Εταιρικό έγκλημα προκύπτει λοιπόν ως το αποτέλεσμα από μία σκόπιμη παράλειψη ή παράβαση που τελείται μέσα στα πλαίσια του καταστατικού σκοπού και των πολιτισμικών κανόνων που θέτει μία νόμιμη επιχείρηση, η οποία επιφέρει κάποια κύρωση είτε στο πεδίο του αστικού, είτε του διοικητικού είτε στο πεδίο του ποινικού δικαίου. Οι ως άνω πράξεις ή παραλείψεις απορρέουν από τους οργανωσιακούς στόχους ή και τους πολιτισμικούς κανόνες που θέτει μια νόμιμα λειτουργούσα επιχείρηση στο σύνολο των υπαλλήλων της. Το επιδιωκόμενο εταιρικό όφελος είναι καθοριστικής σημασίας για τον χαρακτηρισμό του εγκλήματος ως εταιρικού (Χουλιάρης, 2019). Στα θύματα αυτής της εγκληματικότητας συγκαταλέγονται οι υπάλληλοι (παραβίαση εργατικής νομοθεσίας), οι συνέταιροι της επιχείρησης, οι πελάτες (παραγωγή και διάθεση επικίνδυνων προϊόντων) και οι ανταγωνιστές (δωροδοκία πολιτικών για μεγαλύτερο μερίδιο στην αγορά), οι πιστωτές (αμέλεια αποπληρωμής οφειλών) αλλά και η ίδια η επιχείρηση (Πιτσελά, 2010). Η δυσκολία που απαντάται στα εγκλήματα που κατηγοριοποιούνται ως εταιρικά, έγκειται στο γεγονός ότι αυτά δύσκολα ανιχνεύονται και συνεπώς διώκονται, είτε γιατί για τη διάπραξη τους ενοχοποιούνται οι υπάλληλοι της εταιρείας, είτε γιατί αυτά μπορούν και κρύβονται πίσω από ένα πολύπλοκο δίκτυο συναλλαγών και εξωχώριων λογαριασμών (Etzioni & Mitchell, 2015). Ο Friedrichs (2002) θεώρησε χρήσιμη τη διαφοροποίηση μεταξύ κρατικό εταιρικών εγκλημάτων που υποκινούνται από τη συνεργασία επιχείρησης και κρατικού φορέα όπου επωφελούνται αμοιβαία και τα δύο μέρη, από τα κρατικό εταιρικά εγκλήματα που υποκινούνται από διευθυντικά στελέχη, και ηγούνται της επιχείρησης σε συνεργασία με το κράτος (κρατικό-

εταιρικό και εταιρικό- κρατικό έγκλημα), όπου το έγκλημα ωφελεί συγκεκριμένους παράγοντες έναντι άλλων, παραδείγματος χάρη μερίδας μετόχων της επιχείρησης. (Friedrichs & Rothe, 2014).

5.3 Εγκλήματα Λευκού Κολάρου

Ο Edwin Sutherland εισήγαγε πρώτος τον όρο (1940) και συνέλαβε την έννοια του εγκληματία του λευκού κολάρου σε αντιδιαστολή με τον εγκληματία του μπλε κολάρου. Άτομα υψηλού κύρους και κοινωνικού status διαπράττουν εγκλήματα στα πλαίσια των επαγγελματικών τους δραστηριοτήτων. Η ερευνητική του ματιά εστίασε στην κοινωνική και πολιτική δυναμική που παρείχε στα άτομα αυτά η κοινωνική τους θέση (Βασιλαντωνοπούλου και Καρύδης, 2015). Ο Sutherland έστρεψε το βλέμμα της εγκληματολογίας από τον εγκληματία άνθρωπο στο εγκληματολογικό φαινόμενο και από τον οικονομικό εγκληματία στο οικονομικό έγκλημα. Αφήνοντας πίσω όλες τις ερμηνείες περί κοινωνικής παθογένειας αποσύνδεσε το έγκλημα από τα ανθρώπινα χαρακτηριστικά και τη συνδρομή κοινωνικών συνθηκών για τη διάπραξη του. Συνέδεσε την εξουσία ως εμπεριέχουσα οικονομική και πολιτική επιρροή με εγκληματογενή χαρακτηριστικά. Το έγκλημα αποτελεί διαταξικό φαινόμενο και εγκληματίας δυνητικά μπορεί να γίνει ο οποιοσδήποτε αν και έδωσε το προβάδισμα στη ροπή προς εγκληματικότητα στις χαμηλότερες κοινωνικές διαστρωματώσεις. Κατέληξε στη διαπίστωση ότι όλοι οι εγκληματίες δεν αντιμετωπίζονται το ίδιο από την νομοθεσία και από τη δικαιοσύνη. Οι εγκληματίες του λευκού κολάρου τυγχάνουν ευνοϊκότερης και ηπιότερης μεταχείρισης χωρίς να δέχονται το κοινωνικό στίγμα για τις εγκληματικές τους ενέργειες (Κουλούρης, 2019). Σύμφωνα με τον Friedrichs η παραβίαση της εμπορικής και οικονομικής πίστης από δράστες που είναι νομικά πρόσωπα ή άτομα που κατέχουν μια θέση κύρους τα οποία προσβλέπουν σε οικονομικό όφελος, είναι ουσιώδες στοιχείο για τον χαρακτηρισμό ως εγκλήματος λευκού κολάρου (Βιδάλη, 2017). Οι δράστες έχουν ως επί το πλείστον λευκό ποινικό μητρώο, δεν γίνονται αντιληπτοί από τις αρχές ως ύποπτοι εγκληματικών πράξεων και έτσι δε διώκονται, σπανιότερα καταδικάζονται και φυσικά δε στιγματίζονται. Εγκληματίες είναι οι ‘άλλοι’, τα περιθωριοποιημένα και κοινωνικά αποκλεισμένα άτομα με πλούσιο ποινικό μητρώο τα οποία κατακλύζουν και τα καταστήματα κράτησης (Πιτσελά, 2010).

Κατά την Κριτική Εγκληματολογία το έγκλημα του λευκού κολάρου δεν προσδιορίζεται μόνο ως κοινωνική κατασκευή αλλά είναι η συνισταμένη των εξουσιαστικών συσχετισμών που θεμελιώνουν την κοινωνική και θεσμική ύπαρξη του. Υπό αυτή την έννοια τα εγκλήματα του

λευκού κολάρου ταυτίζονται με τα εγκλήματα των ισχυρών, παίρνοντας μια πολιτική χροιά (Βασιλαντωνοπούλου, 2016).

5.4 Οικονομικό Έγκλημα

Η έννοια του οικονομικού εγκλήματος χαρακτηρίζεται από πολυσημία. Η ασάφεια του όρου δημιουργεί ένα πλέγμα γκρίζων ζωνών εντός των οποίων τελείται και αναπτύσσεται. Το οικονομικό έγκλημα περιλαμβάνει τα εγκλήματα του λευκού κολάρου, ανήκει στα εγκλήματα των ισχυρών, συμπλέκεται με τα εταιρικά και επιχειρηματικά, τα εγκλήματα του χρηματοπιστωτικού τομέα αλλά και τη χρηματοδότηση της τρομοκρατίας. Στο εύρος του οικονομικού εγκλήματος περιλαμβάνονται και τα εγκλήματα διαφθοράς. (Μιχαλοπούλου, 2019).

Ένας αποδεκτός ορισμός για το οικονομικό έγκλημα ορίζει ότι, τα εγκλήματα αυτά τελούνται στο πλαίσιο μιας οικονομικής δραστηριότητας υπαρκτής ή μη, και η βλάβη που προκαλούν γίνεται αντιληπτή όχι μόνο σε ένα άτομο αλλά στην οικονομική ζωή εν γένει και κατ' επέκταση στο κοινωνικό σύνολο, ενώ για την εξιχνίαση τους απαιτούνται εξειδικευμένες γνώσεις οικονομίας και οικονομικών (Πιτσελά, 2010). Τα οικονομικά εγκλήματα τελούνται στο δημόσιο χώρο της αγοράς, ο οποίος όμως διαθέτει πολλά σκοτεινά σημεία και γκρίζες ζώνες οι οποίες παρέχουν μικρή θεατότητα. Χαρακτηρίζεται από πρωτοτυπία, γίνεται πολύ δύσκολα αντιληπτό και για την τέλεση του απαιτείται συνήθως συλλογική δράση. Γι' αυτό ο σκοτεινός (άγνωστος) αριθμός της οικονομικής εγκληματικότητας δε μπορεί να προσδιοριστεί με ακρίβεια. Το οικονομικό έγκλημα συγγενεύει με το οργανωμένο έγκλημα ενώ συμπλέκεται με τη διαφθορά ως κατάχρηση εμπιστοσύνης και εξουσίας. Στην πραγματικότητα ο στόχος των εγκλημάτων αυτών δεν είναι το χρήμα αλλά η εξουσία που μπορεί να αγοραστεί με το χρήμα. Όταν συντελείται εντός του δημοσίου χώρου αποβλέπει στην ιδιοποίηση του δημόσιου χρήματος. Στις περιπτώσεις του οργανωμένου οικονομικού εγκλήματος όπως το ξέπλυμα βρώμικου χρήματος όπου νόμιμα και παράνομα έσοδα αναμειγνύονται μαζί, απαιτούνται εξειδικευμένες γνώσεις και ειδική κατάρτιση από την πλευρά των ελεγκτικών μηχανισμών προκειμένου να ανιχνευθεί το έγκλημα και να εξιχνιασθεί η δαιδαλώδης διαδρομή του παράνομου χρήματος (Μιχαλοπούλου, 2019).

Τα θύματα της οικονομικής αυτής εγκληματικής συμπεριφοράς και το μέγεθος τους δεν είναι μετρήσιμα και εμφανή καθώς η κοινωνική απόσταση από τους δράστες σε συνδυασμό με την μικρή ορατότητα διευκολύνει την τέλεση της ενώ εξαφανίζει και τα ίχνη της (Πιτσελά, 2010).

Τα εγκλήματα του λευκού κολάρου είναι έννοια σχεδόν ταυτόσημη με την οικονομική εγκληματικότητα ενώ διαπλέκεται και με την οργανωμένη. Το οικονομικό έγκλημα εκμεταλλεύεται τα κενά και τις ασάφειες του οικονομικού συστήματος στα πλαίσια μιας νόμιμης αγοράς ενώ το οργανωμένο κινείται κυρίως στην παράνομη αγορά παράγοντας ένα πλέγμα παράνομων δραστηριοτήτων που όμως με όχημα τη διαφθορά συμβαδίζουν με τις νόμιμες οικονομικές δραστηριότητες (Πιτσελά, 2010).

Στην Ελλάδα τα τελευταία χρόνια το οικονομικό έγκλημα έχει λάβει τεράστιες διαστάσεις.

Οι εγκληματικές πράξεις που έχουν οικονομικό αντικείμενο, συνήθως δε στοχεύουν στην κάλυψη βιοτικών αναγκών του εγκληματία αλλά στην εξασφάλιση οικονομικών συνθηκών για ένα υψηλότερο επίπεδο διαβίωσης και ευμάρειας (Κουράκης, 2000). Για το λόγο αυτό γίνονται σημαντικές απόπειρες για την πάταξη του εγκληματικού οικονομικού φαινομένου, κυρίως αυτού που η έκταση και η απαξία του επιφέρει δυσμενείς επιπτώσεις στο κοινωνικό γίγνεσθαι. Οι προσπάθειες αυτές περιλαμβάνουν και το οργανωμένο έγκλημα, μιας ιεραρχικά διαρθρωμένης ομάδας ατόμων που οι δραστηριότητες τους εμπλέκουν και τον κρατικό μηχανισμό στην επιδίωξη του κέρδους. Οι έκνομες δοσοληψίες πολιτικών με μεγάλα οικονομικά συμφέροντα αποδίδονται με τον όρο «διαπλεκόμενα». Συνυφασμένη με τον όρο αυτό και η έννοια της διαφθοράς, όπου κρατικοί λειτουργοί και πολιτικοί αξιωματούχοι κάνουν κατάχρηση της εξουσίας τους προς εξυπηρέτηση ιδιοτελών σκοπών με κυριότερα μέσα έκφρασης αυτής, την ευνοιοκρατία και τον χρηματισμό (Κουράκης, 2000).

5.5 Οργανωμένο Έγκλημα

Κατά τον Chambliss το οργανωμένο έγκλημα αποτελεί μια επιχειρηματική δραστηριότητα, η οποία τροφοδοτείται και αναπτύσσεται μέσω ποικίλων σχέσεων. Μέσω της διαφθοράς, πολιτικοί, πρόσωπα στην εξουσία και υψηλά κοινωνικά στρώματα αλληλοστηρίζονται, διαμορφώνοντας μια συμβιωτική σχέση νομιμότητας και παρανομίας.

Ο Μικαλόφσκι επίσης προσομοίωσε το οργανωμένο έγκλημα με μία δομημένη και γραφειοκρατικά οργανωμένη επιχείρηση η οποία χρησιμοποιεί παράνομες μεθόδους για την πραγμάτωση ενός επιδιωκόμενου σκοπού, της συσσώρευσης κεφαλαίου (Σταμούλη, 2019). Στη βάση του καπιταλιστικού συστήματος τοποθετείται η αυξανόμενη ανάγκη δημιουργία καταναλωτικών αγαθών. Η αύξηση των αναγκών αυτών για παράνομα προϊόντα και υπηρεσίες αποτελούν τον κεντρικό πυρήνα διαμόρφωσης του οργανωμένου εγκλήματος .

Ο Chambliss αντιτάσσοντας στην επικρατούσα στην Αμερική άποψη (θεωρία της συνωμοσίας), ότι το οργανωμένο έγκλημα είχε εισαχθεί στη χώρα, από το εξωτερικό, έβαλε στην εξίσωση του οργανωμένου εγκλήματος και την πολιτική εξουσία και τις σχέσεις της με επιχειρηματίες, αρχηγούς ενώσεων και αξιωματούχους επιβολής του νόμου και υποστήριξε ότι αυτοί συνεργάζονται στην οργάνωση και διακίνηση παράνομων αγαθών και υπηρεσιών. Τα δίκτυα διαφθοράς που δημιουργούνται από αυτήν την διαπλοκή βασίζονται είτε σε οικογενειακούς δεσμούς, είτε προκύπτουν από την εκάστοτε κοινωνική τάξη στην οποία ανήκουν (Bezlov & Gounev, 2004). Μελετώντας τη σχέση διαφθοράς, πολιτικής εξουσίας και οργανωμένου εγκλήματος, κατέληξε στο συμπέρασμα ότι το οργανωμένο έγκλημα δεν είναι ένα εισαγόμενο στην Αμερική φαινόμενο, αλλά προκύπτει από τη συμβιωτική σχέση νομιμότητας και παρανομίας που ανθίζει και αναπτύσσεται μέσα από δίκτυα σχέσεων. Υποστήριξε περαιτέρω ότι στο καπιταλιστικό σύστημα οι πολιτικές σχέσεις οργανώνονται μέσω της διαφθοράς που αποτελεί το βασικό συστατικό στοιχείο και την κυριότερη έκφραση του οργανωμένου εγκλήματος. Έτσι το οργανωμένο έγκλημα συνιστά δομικό χαρακτηριστικό της αμερικανικής κοινωνίας (Βιδάλη, 2017). Ο ανταγωνισμός και οι αντιθέσεις που δημιουργεί το καπιταλιστικό σύστημα αποτέλεσαν ικανές συνθήκες για την εμφάνιση και την ανάπτυξη του οργανωμένου εγκλήματος.

Το οργανωμένο έγκλημα προκειμένου να λειτουργήσει και να αναπτυχθεί, ενθαρρύνεται και διευκολύνεται από έναν συνδυασμό παραγόντων όπως η διαπλοκή με το πολιτικό σύστημα και τις σχέσεις εξουσίας αλλά και τη διαφθορά (Σταμούλη, 2019). Προκειμένου να συντηρηθεί οικονομικά, συνάπτει σχέσεις στενής συνεργασίας με το κράτος εντός του οποίου δραστηριοποιείται, και τους λειτουργούς και υπαλλήλους του, σχέσεις αφενός διαφθοράς αφετέρου, σχέσεις πελατειακές. Οι σχέσεις αυτές αποσκοπούν στην εξυπηρέτηση των σκοπών της εκάστοτε εγκληματικής οργάνωσης μέσω απόσπασης της αναγκαίας πληροφόρησης από φορείς του κράτους, πολιτικά κόμματα, δικαιοσύνη, κυβερνήσεις (Βιδάλη, 2017). Με τα έσοδα που κερδίζουν από τις παράνομες εγκληματικές τους δραστηριότητες μπορούν και διαφθείρουν κρατικούς φορείς ώστε να συνεχίσουν απρόσκοπτα την εγκληματική τους πορεία. Σε δεύτερο χρόνο, διοχετεύουν στην επίσημη οικονομία τα παράνομα έσοδα τους, μέσω τακτικών νομιμοποίησης εσόδων ισχυροποιώντας περαιτέρω τη θέση τους στην πολιτική σκηνή. Με αυτούς τους χειρισμούς, στόχος του δεν αποτελεί η ανατροπή της εξουσίας αλλά η εκμετάλλευση των αδυναμιών της (Μπόση και Βασιλειάδης, 2016). Τα δίκτυα που δημιουργούνται δεν εξαρτώνται άμεσα από συγκεκριμένα πρόσωπα με αποτέλεσμα ο κύκλος ζωής τους να είναι ανεξάρτητος των σχέσεων που αναπτύσσονται. Αυτό σημαίνει ότι, εάν

τυχόν ένα κομμάτι της αλυσίδας σπάσει, σύντομα αντικαθίσταται από νέα πρόσωπα που θα διαδεχθούν και θα συνεχίσουν το σχήμα (Βιδάλη, 2009).

Κατά τον Pearce, οι εταιρείες αποτελούν ξεχωριστές και προφανείς περιπτώσεις οργανωμένου εγκλήματος. Τα χρήματα που κερδίζονται παρανόμως, διοχετεύονται σε νόμιμες επιχειρηματικές δραστηριότητες. Γίνεται δεκτό έτσι ότι το οργανωμένο έγκλημα δε συνδέεται αποκλειστικά με τον εγκληματικό υπόκοσμο και τις βίαιες συμμορίες που ελέγχουν τη νύχτα αλλά είναι ένα πολύπλευρο φαινόμενο που συνδέεται άμεσα με τις ελίτ εξουσίας (Βιδάλη, 2017). Η διαφθορά παίζει καίριο ρόλο στη συστηματική λειτουργία των εγκληματικών οργανώσεων. Συχνά προβλέπεται και συστήνεται ειδική θέση για το άτομο που τα καθήκοντα του έχουν να κάνουν με τη διαφθορά. Πάντα φυσικά υπάρχει και θέση για τον διαφθειρόμενο (Βιδάλη, 2007). Με αυτό τον τρόπο η διαφθορά εξυπηρετεί ως ένα είδος προστασίας για την εγκληματική οργάνωση (Κουράκης, 2007).

6. ΔΙΑΦΘΟΡΑ

6.1 Ορισμός-Εννοιολογική Προσέγγιση

Η διαφθορά αποτελεί ένα δυσδιάκριτο, περίπλοκο φαινόμενο, με πολλές μορφές και διαβαθμίσεις, και αυτός είναι ο λόγος που μέχρι και σήμερα δεν έχει καταστεί εφικτό, η έννοια αυτή να αποδοθεί με έναν ορισμό που να καλύπτει όλο το φάσμα αυτής της πολυμορφίας. Οπωσδήποτε δε πρόκειται για ένα σύγχρονο και πρωτόγνωρο φαινόμενο. Από τις πρώτες γραπτές μαρτυρίες που υπάρχουν για τον τρόπο με τον οποίο οργανώνονται οι κοινωνίες, αντλούμε αναφορές σχετικές με φαινόμενα διαφθοράς τα οποία φαίνεται ότι αποτελούν μόνιμο θέμα στις δημόσιες συζητήσεις. Στη σύγχρονη μορφή της, αγγίζει πάσης φύσεως οργανισμούς, δημόσιους, ιδιωτικούς αλλά και υπερεθνικούς όπως και πολιτικά κόμματα σε τέτοιο βαθμό, που καθίσταται εξαιρετικά δύσκολο να εντοπίσει κανείς έστω και μία κοινωνική ομάδα να επιδεικνύει ισχυρή αντίσταση (Καρκατσούλης, 2015). Η διαφθορά αφορά πρόσωπα που ασκούν κρατική εξουσία οι οποίοι, παραβαίνουν κατά κανόνα τα καθήκοντα τους προς δικό τους προσωπικό όφελος αλλά και προς όφελος λοιπών ιδιωτικών συμφερόντων, κάνοντας δυσδιάκριτο το δημόσιο από το ιδιωτικό συμφέρον (Ράικος, 2006).

Ποικίλες είναι οι όψεις της διαφθοράς και μερικές από αυτές περιλαμβάνουν την οικογενειοκρατία, την ευνοιοκρατία, την εκβίαση, την υπεξαίρεση και την εμπορία επιρροής. Σε όλα τα εγκλήματα που ενέχονται υψηλά κέντρα εξουσίας απαντάμε κατά κύριο λόγο τη διαφθορά ως το βασικότερο μέσο τέλεσης (Βιδάλη, 2017).

Η διαφθορά αφορά μια αθέμιτη συναλλαγή, αμοιβαία επωφελούμενη, η οποία λειτουργεί παρασκηνιακά και με όρους αδιαφάνειας (Μπιτζιλέκης, 2010). Η παρείσφρηση της διαφθοράς σε ένα κράτος δικαίου αλλοιώνει τη σύσταση του. Στην Ελλάδα, η διαφθορά υπεισήλθε στον δημόσιο τομέα κυρίως από τη δεκαετία του '80. Ιδίως η πολιτική διαφθορά έχει μια μακρόχρονη πορεία (Κουράκης, 2000).

Η αντίληψη για το τι συνθέτει τελικά τη διαφθορά, διαφοροποιείται μεταξύ των λαών και φαίνεται ότι εξαρτάται στενά από τις κοινωνικές, πολιτικές αντιλήψεις και πολιτιστικές παραδόσεις οι οποίες ποικίλλουν ακόμα και μέσα στην ίδια εθνότητα, μέσα στο πλαίσιο των ίδιων νομικών κανόνων που ισχύουν σε μια έννομη τάξη. Από τη νομική σκοπιά δύο είναι οι τάσεις προσέγγισης της έννοιας της διαφθοράς διεθνώς. Η πρώτη, βασιζόμενη καθαρά στο νομικό στοιχείο καθορίζει τις συμπεριφορές εκείνες που συνθέτουν τα στοιχεία της διαφθοράς ως μια άδικη και καταλογιστή πράξη (ποινική υπόσταση). Υπό τη στενή αυτή έννοια, αυτός

που ασκεί δημόσια εξουσία και με συγκεκριμένες συμπεριφορές οι οποίες εμπίπτουν στο πεδίο του ποινικού νόμου, καταχράται και εκμεταλλεύεται τη θέση αυτή προκειμένου να εξασφαλίσει στον ίδιο ή και σε τρίτους αθέμητα ωφελήματα, συνιστά το αδίκημα της διαφθοράς. Η προσέγγιση αυτή ταυτίζει τη διαφθορά με τα εγκλήματα της δωροδοκίας. Η δεύτερη τάση προσεγγίζει την έννοια της διαφθοράς με έναν ευρύτερο από το στενό νομικό ορισμό τρόπο. Αντιλαμβάνεται τη διαφθορά σαν ένα δομικό κοινωνικό φαινόμενο συνυφασμένο με τη δομή της ίδιας της κοινωνίας. Η διαφθορά εδώ αφορά ένα σύμπλεγμα ευκαιριών και δυνατοτήτων προς αξιοποίηση, οι οποίες έχουν κοινωνικό, πολιτικό και πολιτισμικό χαρακτήρα. Πολλές πράξεις διαφθοράς που δεν πληρούν τη νομική υπόσταση των εγκλημάτων της ποινικής νομοθεσίας εντάσσονται σε αυτήν την κατηγορία. Η δομική διαφθορά δεν εξαντλείται στη δωροδοκία και τον χρηματισμό, είναι αυτή που εξελίσσει και αναπτύσσει καινούριες κοινωνικές δομές τέτοιου τύπου που άρχουν από τον ανταγωνισμό σε τοπικό επίπεδο και φτάνουν σε παγκόσμιο επίπεδο, δίνοντας μια αέναη υπόσταση στο φαινόμενο (Ράικος, 2006).

Κατά τον Γερμανό κοινωνιολόγο Dirk Baecker η διαφθορά αφορά τεχνικές δικτύωσης οι οποίες παίζουν καθοριστικό ρόλο στην λήψη των αποφάσεων (Καρκατσούλης, 2015).

Σε μια δημοκρατία ο κίνδυνος της διαφθοράς απειλεί πάντα τα ανώτατα επίπεδα. Εκλεγμένοι αξιωματούχοι και πολιτικοί είναι σε θέση να πωλούν από τη θέση ισχύος τους την επιρροή που μπορούν να ασκήσουν έναντι ορισμένου τιμήματος. Τα ιδιωτικά οικονομικά συμφέροντα μπορούν και είναι πρόθυμα να αγοράσουν και να πληρώσουν στη τιμή που θα τους ζητηθεί. Οι ιδιωτικές επιχειρήσεις μέσω πλήθους δικηγόρων και άλλων υψηλόβαθμων στελεχών, επιτυγχάνουν να αγοράσουν ακόμα και ειδική νομοθέτηση κατά τρόπο που να εξυπηρετεί τα συμφέροντα τους. Άλλοτε εξυπηρετεί να φτιάχνονται νόμοι και άλλοτε να δημιουργούνται εξαιρέσεις από τους νόμους. Οι νόμιμες δωροδοκίες που αποσκοπούν στην οικονομική στήριξη των προεκλογικών εκστρατειών των πολιτικών κομμάτων αποτελούν πηγές αλληλεξάρτησης μεταξύ εξουσίας και οικονομικών φορέων και εφόσον ευοδωθεί το αποτέλεσμα, εξαργυρώνονται αντίστοιχα. Η δωροδοκία που γίνεται με αυτόν τον τρόπο ονομάζεται lobbying (άσκηση πίεσης, εμπορία επιρροής) και στην Αμερική θεωρείται νόμιμη διαδικασία (Lynch & Lynch, 2015). Η οργανωμένη άσκηση πίεσης κυρίως από πολυεθνικές εταιρείες στοχεύει στην παραγωγή νόμων, φίλα προσκείμενων με τα οικονομικά συμφέροντα τους. Η ομάδα κρατών κατά της διαφθοράς του Συμβουλίου της Ευρώπης (GRECO) έχει υιοθετήσει τον ορισμό μέσα από τη νομική προσέγγιση για τη διαφθορά, η οποία συνίσταται στην αθέμιτη λήψη ή καταβολή, προκειμένου να αποκομίσουν αχρεώστητα οφέλη πρόσωπα

που έχουν θέσεις ευθύνης στο δημόσιο ή και στον ιδιωτικό τομέα και κατά παράβαση των καθηκόντων τους. Στον ίδιο ορισμό συγκλίνει και ο Οργανισμός Ηνωμένων Εθνών με τη συμπληρωματική έννοια του δημόσιου συμφέροντος. Έτσι η διαφθορά συνίσταται στην κατάχρηση δημόσιας εξουσίας προς εξυπηρέτηση του ιδιωτικού οφέλους, η οποία βλάπτει το δημόσιο συμφέρον. Αφορά μια σχέση συναλλαγής μεταξύ ατόμων που οι μεν έχουν την εξουσία να πράξουν ή να παραλείψουν ενέργειες σχετικές με την αρμοδιότητα τους και οι δε, υπόσχονται ένα αθέμιτο ωφέλημα προκειμένου να τους παρακινήσουν προς σε αυτές τις ενέργειες. Η λεγόμενη μεγάλη διαφθορά αναπτύσσεται κυρίως στο χώρο των δημοσίων έργων και προμηθειών και αφορά άτομα που ασκούν υψηλά εκτελεστικά καθήκοντα ενώ η μικρή σε κλίμακα διαφθορά καταγράφεται στο τομέα των υπηρεσιών και διαπράττεται κυρίως από τα κατώτερα στελέχη δημοσίων υπηρεσιών (Ράικος, 2006).

Από τα παραπάνω γίνεται αντιληπτό ότι η διαφθορά αποτελεί τροχοπέδη για την οικονομική ανάπτυξη των κρατών καθώς απομακρύνει απαραίτητους πόρους από την παραγωγική οικονομία και γίνεται πρόσχωμα στην ορθή κατανομή των δημοσίων δαπανών, απειλώντας παράλληλα τη βιωσιμότητα των κρατικών προϋπολογισμών.

6.2 Ποινική τυποποίηση

Η γενική και αόριστη έννοια της διαφθοράς, παίρνει συγκεκριμένη μορφή στην ποινική της τυποποίηση και περιγράφει συγκεκριμένες συμπεριφορές και σαφή στοιχεία που να υποδηλώνουν τη διάπραξη μιας αξιόποινης πράξης. Αναπόδραστα οδηγούμαστε στην εννοιολογική ταύτιση της διαφθοράς με την έννοια της δωροδοκίας (Ράικος, 2006).

Πλήθος νομοθετημάτων έχει επιστρατευθεί προκειμένου να αντιμετωπισθεί το φαινόμενο της διαφθοράς. Ωστόσο η έννοια της διαφθοράς συναντά αρκετά προβλήματα όσον αφορά την αποτύπωση της σε ποινικούς νόμους. Παρότι εμφανίζεται με ποικίλες μορφές όπως η ευνοιοκρατία, η εκβίαση και η οικογενειοκρατία, κεντρικός πυρήνας αποτύπωσης της διαφθοράς στο ποινικό δίκαιο αποτελεί η δωροδοκία και η δωροληψία. Η δωροδοκία ενεργητική ή παθητική, των κρατικών αξιωματούχων των δημοσίων λειτουργιών και των υπαλλήλων. Το πρόβλημα της δωροδοκίας στην Ελλάδα εμφανίζεται στη σχέση δημόσιου και ιδιωτικού τομέα. Η πολυνομία που διέπει το θεσμικό πλαίσιο στην Ελλάδα συντελεί σε μια χαοτική κατάσταση όπου πληθώρα διάσπαρτων ποινικών διατάξεων διατυπώνονται άλλοτε σε ειδικούς ποινικούς νόμους και άλλοτε σε επιμέρους νομοθετικά κείμενα τα οποία δεν είναι λίγες οι φορές που αντιφάσκουν μεταξύ τους ενώ άλλες φορές αλληλοεπικαλύπτονται,

συνεισφέροντας με αυτόν τον τρόπο στην ίδια την απαξία του νόμου. Περαιτέρω, παρατηρείται μια πλειοδοσία ως προς την αυστηρότητα των ποινικών διατάξεων και μια δογματική νόθευση των εγκλημάτων με κριτήριο όχι τη βαρύτητα του αδικήματος βάσει της βλάβης που αυτά προκαλούν, αλλά βάσει της αξίας του αθέμιτου ωφελήματος (Βιδάλη, 2017). Η υψηλή διαφθορά που σχετίζεται με τα υψηλά κλιμάκια εξουσίας, χαρακτηρίζεται από ένα δομικό και οργανωσιακό χαρακτήρα που δε μπορεί να αποδοθεί και να συλληφθεί σε μεμονωμένες ατομικές συμπεριφορές. Ως εκ τούτου το έγκλημα της διαφθοράς απέχει κατά πολύ από τον ορισμό του εγκλήματος στον Ποινικό Κώδικα που απαιτεί για την τέλεση μιας πράξης ή παράλειψης από έναν ή περισσότερους δράστες, η οποία θα επιφέρει τη βλάβη ή τη διακινδύνευση ενός έννομου αγαθού και η οποία ενέχει αιτιώδη συνάφεια μεταξύ της πράξης (ή παράλειψης) και το αποτέλεσμα της (Γασπαρινάτου, 2024).

Στην ποινική τους αποτύπωση, τα εγκλήματα διαφθοράς τα συναντάμε στο δωδέκατο κεφάλαιο του Π.Κ. στα εγκλήματα σχετικά με την υπηρεσία και ειδικότερα στα άρθρα 159, 159Α, 235, 236, 237 και 237Α του Π.Κ. όπου αξιόποινες πράξεις θεωρούνται αντίστοιχα, η δωροληψία και η δωροδοκία πολιτικών προσώπων, η δωροληψία και δωροδοκία υπαλλήλου, η δωροληψία και δωροδοκία δικαστικών λειτουργών και η εμπορία επιρροής αλλά και σε οποιοδήποτε άλλο ποινικό νόμο αρκεί να διαπράττονται προκειμένου να αποφέρουν οικονομικό ή άλλο προσωπικό όφελος και με εκμετάλλευση της υπηρεσιακής του θέσης ή ακόμα και με εκμετάλλευση των εξουσιών που προσδίδει αυτή στον δράστη. Στον Κώδικα Ποινικής Δικονομίας και στο άρθρο 255 προβλέπονται ειδικές ανακριτικές πράξεις επί εγκλημάτων διαφθοράς, οι οποίες μπορεί να περιλαμβάνουν τη διενέργεια συγκαλυμμένης έρευνας σε περιπτώσεις όπου υπάρχουν σοβαρές υποψίες ότι συντελείται ή πρόκειται να συντελεστεί η αξιόποινη πράξη, την άρση του απορρήτου, την καταγραφή δραστηριότητας εκτός κατοικίας και συσχέτιση ή συνδυασμού δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα. Για τη διενέργεια των ανωτέρων πράξεων αποφαινεται μετά από πρόταση του Εισαγγελέα το αρμόδιο δικαστικό συμβούλιο με αιτιολογημένο βούλευμα του.

7. ΔΙΑΦΘΟΡΑ ΚΑΙ ΚΡΑΤΙΚΟ ΕΤΑΙΡΙΚΑ ΕΓΚΛΗΜΑΤΑ

7.1 Πολιτική Διαφθορά

Η πολιτική διαφθορά στην Ελλάδα είναι το βασικότερο πρόβλημα του πολιτικού συστήματος. Οι παράγοντες που συνθέτουν το φαινόμενο της πολιτικής διαφθοράς βρίσκονται μεταξύ άλλων στις ισχυρές πελατειακές σχέσεις που αντέχουν στο πέρασμα του χρόνου, στη δομή της οικονομίας και στη γενικότερη λειτουργία του κρατικού μηχανισμού. Ως πολιτική διαφθορά μπορεί να χαρακτηριστεί ο παράνομος χρηματισμός- μίζες, των πολιτικών προσώπων ή των προσώπων που έχουν επιρροή στην κυβερνητική πολιτική (Βιδάλη, 2017). Η διαφθορά συνδέεται στενά με την κατάχρηση εξουσίας οπότε επιχειρώντας τον προσδιορισμό της έννοιας της πολιτικής διαφθοράς, θα την αποδίδαμε ως την κατάχρηση εξουσίας, που γίνεται από πρόσωπα που διατηρούν τη νομοθετική και την εκτελεστική εξουσία, με κύριο μέλημα την αύξηση των οικονομικών τους συμφερόντων και τη διατήρηση τους στην εξουσία (Γασπαρινάτου, 2019). Δεν εκδηλώνεται όμως μόνο μέσω του χρηματισμού ή της δωροδοκίας αλλά και ως μια μη περιλαμβάνουσα χρηματικό αντάλλαγμα επιρροή (Κοσμάτος & Λαμπάκης, 2019). Περιλαμβάνει μεταξύ άλλων πράξεις όπως η εκλογική απάτη, η δωροδοκία, η εξαγορά ψήφου, την παράνομη χρηματοδότηση πολιτικών κομμάτων και στο γενικότερο πλαίσιο ένα καθεστώς πελατειακών σχέσεων και ευνοιοκρατίας στη λήψη των πολιτικών αποφάσεων (Γασπαρινάτου, 2019). Ο Μέρτον έβλεπε την πολιτική διαφθορά ως μια λανθάνουσα λειτουργία του πολιτικού συστήματος, η οποία αποσκοπούσε στην παγιοποίηση ενός τέτοιου δικτύου σχέσεων που να εξυπηρετεί και να ωφελεί μεμονωμένα άτομα ή μια ομάδα πολιτικών. Κάθε πολιτικός ενδιαφέρεται για την συστηματοποίηση και τη διατήρηση των σχέσεων του με κοινωνικά υποσύνολα όπως είναι η γειτονιά σε μια τοπική κοινωνία, ο επιχειρηματικός κόσμος, μεμονωμένα άτομα και τέλος το οργανωμένο έγκλημα (Βιδάλη, 2017).

Η διαφθορά έχει τη δύναμη να μεταβάλλει τους νομιμοποιητικούς όρους λειτουργίας των κοινωνικών συστημάτων καταλύοντας την δημοκρατική αρχή. Η δημοκρατική αρχή είναι η βάση πάνω στην οποία λαμβάνονται οι αποφάσεις κάθε συστήματος και όταν αλλάζουν αυτοί οι όροι πλήττεται ευθέως η δημοκρατική τους νομιμοποίηση (Καρκατσούλης, 2015).

Το βασικότερο χαρακτηριστικό της πολιτικής διαφθοράς είναι η αθεατότητα της. Δε γίνεται εύκολα αντιληπτή παρά μόνο όταν ευδοκιμούν συγκεκριμένες περιστάσεις οι οποίες και αναδεικνύουν τον τρόπο με τον οποίο λειτουργούν οι πελατειακές σχέσεις. Όταν αυτή

εμφανίζεται με τη μορφή ήπιων μορφών εξυπηρετήσεων στους ψηφοφόρους που στηρίζουν τη δεδομένη πολιτική ομάδα, θα έλεγε κανείς ότι κινείται στα πλαίσια του ανεκτού. Αποτελεί συνήθης πρακτική και η εξυπηρέτηση αλλήλων, σχεδόν αναμενόμενη. Αυτό όμως που ταλαντεύει τα θεμέλια του κράτους δικαίου είναι οι στοχευμένες επιλογές μιας πολιτικής εξουσίας, η χάραξη και ο σχεδιασμός κυβερνητικών πολιτικών πάνω στα μέτρα των οικονομικών συμφερόντων που θέλει αυτή να εξυπηρετήσει. Η υποχώρηση της όποιας πολιτικής ηθικής συνεπάγεται την εργαλειοποίηση της κυβερνητικής πολιτικής προς όφελος μεμονωμένων συμφερόντων καταφέροντας σταδιακά ένα καίριο πλήγμα στην πληγωμένη κοινωνική συνοχή. Σε αυτήν την περίπτωση δε μιλάμε πλέον για ανοχή αλλά για έγκλημα (Βιδάλη, 2017).

Οι πολιτικοί, οργανωμένοι σε δίκτυα διαφθοράς έχοντας ως κριτήριο τη μεγιστοποίηση του κέρδους και χωρίς να αναλώνονται στο τί είναι νόμιμο και τί ηθικό, προσπαθούν να αξιοποιήσουν τη μορφή εκείνης της διαφθοράς που θα είναι γενικότερα αποδεκτή από το κοινωνικό σύνολο και θα προκαλέσει τις λιγότερες αντιδράσεις ώστε πίσω απ' αυτήν να αισθάνονται ασφαλείς και καλυμμένοι. Αποτελεί κοινή θεώρηση το γεγονός ότι, το κράτος μετατρέπεται σε ιδιοκτησία της οικονομικής και πολιτικής ελίτ, η οποία διοικεί και διαχειρίζεται με τον προσφορότερο σύμφωνα με τα συμφέροντα της τρόπο (Βιδάλη, 2017). Οι συμφωνίες μεταξύ φορέων ισχυρών οικονομικών συμφερόντων και πολιτικών ή και ισχυρών κρατικών αξιωματούχων για την αγορά ακριβών δημόσιων συμβολαίων λαμβάνει χώρα κάτω από τη μαρκίζα της διαφάνειας (Βασιλαντωνοπούλου, 2014). Η πολιτική διαδικασία, καταπατώντας τη νομιμότητα, προσομοιώνεται με τη διοίκηση μιας επιχείρησης που κύριο μέλημα της είναι η μεγιστοποίηση των συμφερόντων της (Βιδάλη, 2017). Οι Green και Ward αντιλαμβάνονται τη διαφθορά ως μια μορφή οργανωσιακής παρέκκλισης προκειμένου να επιτευχθούν οι οργανωσιακοί στόχοι, όπου είτε αυτή εξυπηρετεί ως μέσο για την επίτευξη των οργανωσιακών στόχων, είτε απολαμβάνει την αποδοχή και τη σιωπηλή έγκριση προκειμένου να επιτευχθούν οι οργανωσιακοί στόχοι, είτε η επιδίωξη κέρδους μέσω της διαφθοράς γίνεται ο οργανωσιακός στόχος. Στην τελευταία περίπτωση γίνεται αναφορά στην κλεπτοκρατία ως μορφή κυβερνητικής διαφθοράς όπου ολόκληρα κράτη ενεργούν παράνομα, με στόχο την αναδιανομή του πλούτου της χώρας προς όφελος μικρού αριθμού ιδιωτών και σε βάρος του κοινωνικού συνόλου. Η διαφθορά είναι αυτή που καθορίζει πλέον τους οργανωσιακούς στόχους και διαμορφώνει τους νόμους που θα εφαρμοστούν και τις πολιτικές που θα χαραχθούν (Green και Ward, 2004).

Η συχνότητα με την οποία εμφανίζονται κρούσματα πολιτικής διαφθοράς απεικονίζουν και τις ευρύτερες αλλαγές που συντελούνται στη δομή της κοινωνίας και τις σχέσεις που τη διέπουν, κυρίως όσον αφορά τη λειτουργία της πολιτικής. Όταν τα ανώτερα κλιμάκια λήψης αποφάσεων χαρακτηρίζονται από εκτεταμένη διαφθορά τότε το ίδιο το πολιτικό σύστημα περνάει κρίση. Η πολιτική διαφθορά βρίσκεται σε αύξουσα πορεία και ανθεί κυρίως σε ανεπτυγμένες δημοκρατικές χώρες. Σημαντική μερίδα πολιτικών και κρατικών αξιωματούχων σε δημοκρατικά καθεστώτα έρχεται σε ευθεία διαπλοκή με ιδιωτικά συμφέροντα (Τσουκαλάς και Καφετζής, 2017).

Από την εποχή της επιβολής των μνημονίων στην ελληνική πραγματικότητα, νομοθετική εξουσία, κυβέρνηση και υπερεθνικοί οργανισμοί έχουν δημιουργήσει μια πολιτική προνομίων με το φαινόμενο της διαφθοράς να δεσπόζει και να εξελίσσεται περαιτέρω. Η χώρα βίωσε ένα απαράδεκτο ιδιότυπο καθεστώς που ευνοούσε τους δωροδοκούμενους υπαλλήλους και πολιτικούς και συνάμα τις δωροδοκούμενες πολυεθνικές εταιρείες και ομάδες οικονομικών συμφερόντων (Γεωργούλας, 2018). Η σκοπούμενη διάχυση της διαφθοράς προς τα μεσαία και κατώτερα στρώματα της κοινωνικής διαστρωμάτωσης και η ταυτόχρονη απομάκρυνση του όρου από τα άτομα κύρους και εξουσίας, δικαιολόγησε και νομιμοποίησε τη λήψη μιας σειράς μέτρων για την παραδειγματική συμμόρφωση τους (Βασιλαντωνοπούλου & Καρύδης, 2015). Με συμμάχους τους την επίκληση στους δείκτες και τις στατιστικές αλλά και τις διαρκείς αναφορές στην ιδιαίτερη επικινδυνότητα των πράξεων, τα μέτρα που λαμβάνονται συνηγορούν υπέρ μιας άκριτης ιδιωτικοποίησης της οικονομίας και την απρόσκοπτης επέλασης του κεφαλαίου στην οικονομία (Βασιλαντωνοπούλου, 2014).

Το πελατειακό παρακράτος, η σύγχυση που δημιουργείται στην αντίληψη ότι κράτος και κοινωνία μπορούν να συναλλάσσονται μεταξύ τους τροφοδοτεί και διαιωνίζει τη διαφθορά, την οποία στρέφει τόσο εναντίον του πολίτη όσο και των πολιτικών αντιπάλων του. Η κατάχρηση εξουσίας για ίδιον όφελος φέρεται να αντιμάχεται το δημοκρατικό ιδεώδες για το κοινό καλό και το δημόσιο συμφέρον, επί του οποίου υπάρχει η πραγματική κοινωνική συναίνεση. Το πέρασμα του χρόνου δίνει άλλοθι στη μακράς διάρκειας σχέση συμπαιγνίας πολιτικών και οικονομικών συμφερόντων, με αποτέλεσμα να εκλαμβάνεται ως μια φυσιολογική πρακτική (Πανούσης, 2012).

Η πολιτική διαφθορά διαβρώνει κάθε προσπάθεια για κοινωνική και οικονομική ανάπτυξη. Αποθαρρύνει τις επενδύσεις και παρεμβάλλει στον υγιή ανταγωνισμό. Εξαθλιώνει τη δημόσια διοίκηση και πλήττει τα φτωχότερα τμήματα του πληθυσμού (Καρκατσούλης, 2015).

7.2 Η πολιτική Μηχανή του Merton

Όπως επισημαίνει ο Robert Merton, η διαφθορά λειτουργεί ως ισορροπιστής σε ένα δυσλειτουργικό σύστημα, το οποίο διακρίνεται από ανισορροπία μεταξύ των κοινωνικά επιθυμητών στόχων των ατόμων και των θεσμικά επιτρεπόμενων μέσων για την επίτευξη τους, ενώ μεγεθύνει παράλληλα την αναγκαιότητα της επίτευξης των στόχων ταυτίζοντας τη με την οικονομική και κοινωνική επιτυχία. Η διαφθορά επιστρατεύεται ως εναλλακτική επιλογή για την επίτευξη των στόχων αυτών όταν δεν διαθέτουν πρόσβαση στις «νόμιμα διατιθέμενες και πολιτισμικά εγκεκριμένες κοινωνικές δομές» (Merton, 1968).

Ο Merton είχε συλλάβει την πολιτική διαφθορά ως μια εναλλακτική δομή του πολιτικού συστήματος η οποία λειτουργεί με όρους που προσομοιάζουν με την εγκληματικότητα του λευκού περιλαίμιου και την ονόμασε πολιτική μηχανή, (Boss). Εκεί που οι εμφανείς λειτουργίες του συστήματος και των κοινωνικών πρακτικών δεν ανταποκρίνονται στο επιδιωκόμενο αποτέλεσμα, εκεί υπεισέρχονται οι λανθάνουσες λειτουργίες της κρατικής μηχανής ως εξισορροπιστές πλέον ανάμεσα στις αποκλίσεις που δημιουργεί η επίσημη δομή και η επίσημη κουλτούρα. Αυτό που πρακτικά κάνει, είναι να οργανώνει τα διασκορπισμένα τμήματα εξουσίας και μέσω της συγκεντρωτικής πλέον αυτής πολιτικής εξουσίας να επιμελείται για τα συμφέροντα και τις ανάγκες των ομάδων που δεν μπορούν να εξυπηρετηθούν από τις νόμιμες κοινωνικές δομές. Στα κενά που εντοπίζονται στη λειτουργία της επίσημης κρατικής μηχανής παρεισφρεί και επιτρέπει την ανάπτυξη σχέσεων ανταλλαγών και εξυπηρετήσεων με αντάλλαγμα την ευρεία κοινωνική ανοχή για το μεγάλο αλισβερίσι των επιχειρήσεων. Λειτουργώντας ως μεσάζοντας επιχειρεί να καλύψει τα κενά ανάμεσα στους οικονομικούς φορείς και τη λαϊκή βάση. Ανοίγοντας δίαυλους πρόσβασης στην κρατική εξουσία αυξάνει την κοινωνική κινητικότητα παράγοντας μια κοινωνική συγκατάβαση απέναντι στις πολιτικές συμφωνίες με τις κυρίαρχες οικονομικές ομάδες (Γασπαρινάτου, 2019). Ουσιαστικά δημιουργείται ένα παράκεντρο εξουσίας προσφέροντας υπηρεσίες σε αυτούς που δε μπορούν νόμιμα να έχουν πρόσβαση μέσω των επίσημων δομών. Οι μη προνομιούχοι, οι χαμηλές κοινωνικά τάξεις στηρίζουν την πολιτική μηχανή στην πολιτική εξουσία και εν συνεχεία έχοντας την εξουσία, αυτή διαπραγματεύεται με την επιχειρηματική ελίτ τα αμοιβαία οικονομικά τους οφέλη (Βασιλαντωνοπούλου, 2014). Κατά τον Γράμσι, η οικονομικά ισχυρή αστική τάξη, χρησιμοποιεί την πολιτική αλλά και την κοινωνία για να αποσπάσει την πολυπόθητη πολιτική κυριαρχία να νομιμοποιηθεί και να εδραιωθεί στηριζόμενη στη συγκατάθεση τους. Η κοινωνία και οι θεσμοί της, έχουν τον συνδετικό ρόλο

με το νομικό και πολιτικό οικοδόμημα. Το κράτος ασκεί μια ηγεμονία μέσω της οποίας επιβάλλεται εμπεριέχουσα το στοιχείο του καταναγκασμού και συγχρόνως πείθει την κοινωνία ότι πρέπει να επιβάλλεται (Ιωαννίδου, 2021). Ενθαρρύνοντας τη μεγιστοποίηση κερδών των επιχειρήσεων μέσω και της παρεχόμενης πολιτικής κάλυψης, ανακηρύσσεται σε πρεσβευτή της επιχειρηματικής κοινότητας, επικαλύπτοντας τη σχέση αυτή με αναπτυξιακού χαρακτήρα διακηρύξεις. Το έγκλημα του λευκού κολάρου ταυτοποιείται ως δομικό στοιχείο της κοινωνικής οργάνωσης (Βασιλαντωνοπούλου, 2014).

7.3 Η θεσμοποίηση της Διαφθοράς

Η σταδιακή διαδικασία της παγκοσμιοποίησης συνέβαλλε δραστικά στην αποκαθήλωση του συμβολισμού του εθνικού κράτους. Νέες αξίες αντικατέστησαν τις παλιές και νέες προτεραιότητες δόθηκαν σε βάρος των συλλογικών συμφερόντων κάθε κράτους. Εντός του νέου πλαισίου ατομικών στρατηγικών που δημιουργήθηκε, μπορεί κανείς να κερδοσκοπεί, να κλείνει συμφωνίες και συμβόλαια, να κινείται διακριτικά χρησιμοποιώντας μέσα που ούτε στο ελάχιστο θυμίζουν τον παραδοσιακά θεσπισμένο χαρακτήρα των πολιτικών εξουσιών. Την ίδια ώρα οι κρατικοί μηχανισμοί, εμφανίζονται ως θεσμοποιημένοι κοινωνικοί στίβοι για μια αχαλίνωτη και ανεμπόδιστη επιδίωξη των ιδιωτικών συμφερόντων (Τσουκαλάς και Καφετζής, 2017). Η διαφθορά σε πολλές θεωρητικές προσεγγίσεις του κλάδου της Εγκληματολογίας θεωρείται ως αναπόσπαστο κομμάτι της κυβερνητικής λειτουργίας ενώ και οι κυβερνητικές αποφάσεις παίρνουν τη μορφή εμπορεύσιμων, διαπραγματεύσιμων σε οικονομικούς κύκλους αγαθών, τα οποία κατοχυρώνονται σε έναν ιδιότυπο τύποις πολιτικό ‘πλειστηριασμό’, σε εκείνους που θα πλειοδοτήσουν. Σε μια ακραία (και όμως ρεαλιστική) παραδοχή, η διαφθορά ιδίως με τη μορφή της πολιτικής επιρροής, μεταβάλλεται σε ένα άτυπο πολιτικό σύστημα καθορισμού του μηχανισμού λήψης πολιτικών αποφάσεων. Οι ισχυροί οικονομικοί κύκλοι συμφερόντων εξαργυρώνουν με το αζημίωτο τις πολύτιμες συνεισφορές τους στα έξοδα των πολιτικών κομμάτων (κυρίως εκλογικά), υφαρπάζοντας ως αντάλλαγμα μεγάλο κομμάτι του παραγόμενου στα πλαίσια της οικονομίας πλούτου. Με αυτόν τον τρόπο, η διαφθορά γίνεται αποδεκτή ως μια θεσμοποιημένη κανονικότητα (Ράικος, 2006). Η διαφθορά καταφέρνει τελικά και χάνει τον χαρακτήρα της παράβασης και μετατρέπεται σε θεσμό που προάγει την ανάπτυξη και τη φιλελεύθερη οικονομία καθώς διευκολύνει τις συνήθεις συναλλαγές (Πανούσης, 2011).

Μεμονωμένα και περιστασιακά φαινόμενα διαφθοράς δε φαίνεται ότι απειλούν τους κώδικες λειτουργίας των κοινωνικών συστημάτων. Στις περιπτώσεις όμως που η ίδια η λειτουργία των

θεσμών έχει ως προαπαιτούμενο τη διαφθορά, τότε αυτή συνιστά σοβαρή απειλή. Η πολιτική σε αυτή την περίπτωση παύει να ασκείται με πολιτικούς όρους και η οικονομία με οικονομικούς όρους. Η διαφθορά αποκτά και έναν εγχειρηματικό χαρακτήρα, ως απαραίτητος όρος προκειμένου να κινηθεί το σύστημα (Καρκατσούλης, 2015). Στη χώρα μας η διαφθορά και δη η πολιτική διαφθορά δεν αποτελεί ένα περιστασιακό και μεμονωμένο φαινόμενο. Η διαχρονική της παρουσία στο δημόσιο χώρο κατατείνει στο συμπέρασμα ότι είναι πλέον μια θεσμοποιημένη κοινωνική διαδικασία, η οποία φθείρει σταθερά και σε βάθος χρόνου το πολιτικό σύστημα. Η συστηματική και ανατροφοδοτούμενη σχέση μεταξύ μικρής και μεγάλης διαφθοράς, έχει εδραιώσει στη συνείδηση των πολιτών την ύπαρξη της ως αναγκαίας συνθήκης για την καθημερινή οικονομική και πολιτική δράση (Γασπαρινάτου, 2019).

Στο νεοφιλελεύθερο μοντέλο διακυβέρνησης γίνεται έντονα αισθητή η διασύνδεση και η αλληλεπίδραση της κρατικής με την ιδιωτική σφαίρα. Ο καπιταλισμός παροτρύνει και ενθαρρύνει τη στενή συνεργασία των δύο τομέων συνεισφέροντας στην ολοένα μεγαλύτερη οικονομική ανθοφορία των επιχειρήσεων, αντιλαμβάνομενος ότι αυτός είναι και ο κύριος ρόλος του κράτους. "Οι περιστρεφόμενες θύρες" διευκολύνουν τη μετακίνηση και κινητικότητα προσωπικού από τον ένα τομέα στον άλλο, δημιουργώντας κοινωνικά δίκτυα που αποσκοπούν στη συγκέντρωση της εξουσίας στα χέρια της ελίτ (Whyte, 2014).

7.4 Διαφθορά και Δικαιοσύνη

Σύμφωνα με την αρχή της διάκρισης εξουσιών, η δικαστική εξουσία οφείλει να είναι ανεξάρτητη, παρ'όλα αυτά καθίσταται ερευνητικά τεκμηριωμένο ότι στην πράξη είναι εξαρτώμενη όχι μόνο από την πολιτική εξουσία αλλά και από ιδιωτικά συμφέροντα. Η κατάχρηση της διακριτικής ευχέρειας που έχουν οι δικαστικοί λειτουργοί αποτελεί εστία ανάπτυξης της διαφθοράς στη Δικαιοσύνη και συνηγορεί υπέρ της διείσδυσης και εξάπλωσης του οργανωμένου εγκλήματος στον κρατικό μηχανισμό (Κουράκης, 2007). Η επιλογή δικαστικών λειτουργών σε ανώτατες κυβερνητικές και διοικητικές θέσεις μετά την αποχώρησή τους από την υπηρεσία δημιουργεί αρνητικές εντυπώσεις και εύλογες απορίες για την ανεξαρτησία της Δικαιοσύνης (Κοσμάτος & Λαμπάκης, 2019) .

Η εξάρτηση της δικαστικής εξουσίας από την εκτελεστική σε ουσιώδη θέματα ακυρώνει στην πράξη τον ανεξάρτητο χαρακτήρα της. Το γεγονός αυτό αποτελεί καταλύτη για την έκβαση

υποθέσεων πολιτικού ενδιαφέροντος και προεκτάσεων όπου τα συμφέροντα που διακυβεύονται είναι εξαιρετικά σημαντικά (Μπακούρης, 2015:87).

Ο διαβρωτικός χαρακτήρας της διαφθοράς δεν αφήνει αλώβητο το ποινικοκατασταλτικό σύστημα. Η διαφθορά στον χώρο της Δικαιοσύνης παρατηρείται α) στη διαδικασία νομοθέτησης, όπου οι προκύπτουσες διατάξεις είναι προϊόν ζύμωσης μεταξύ της πολιτικής εξουσίας και οικονομικών συμφερόντων με απώτερο σκοπό την αποποινικοποίηση συγκεκριμένων συμπεριφορών και φυσικά την ευνοϊκότερη μεταχείριση τους ενώπιον του νόμου. Φωτογραφικές ρυθμίσεις, δημιουργία ηθελημένων συγκυριακών παρεμβάσεων, παραγραφές αδικημάτων προσφέρουν γόνιμο έδαφος για την ανάπτυξη διαφθοράς και την ανάπτυξη πλαισίου θεσμικής ανομίας β) στη δωροδοκία των δικαστικών και εισαγγελικών λειτουργιών. Η αποκάλυψη του παραδικαστικού κυκλώματος στη χώρα μας το 2005, επιβεβαιώνει την ύπαρξη παράνομων εγκληματικών δικτύων όπου διεφθαρμένοι δικηγόροι υπεράσπισης σε ρόλο μεσαζόντων εξασφάλιζαν σε συνεργασία με δικαστές, ευνοϊκή μεταχείριση και πλαίσια ατιμωρησίας και ευμενέστερων ποινών για τους εντολείς τους (Antonopoulos & Tagarov). Παράπλευρη συνέπεια του λεγόμενου παραδικαστικού σκανδάλου υπήρξε μια αύξουσα αυστηροποίηση επιβολής ποινών κυρίως για υποθέσεις που σχετίζονταν με τη σοβαρή εγκληματικότητα (Καρύδης, 2010) γ) στη διαδικασία της δίωξης αρχής γενομένης από την αστυνομία ως φορέα επίσημου κοινωνικού ελέγχου δ) δυσλειτουργίες και αδυναμίες του συστήματος απονομής της δικαιοσύνης (Κοσμάτος & Λαμπάκης, 2019).

7.5 Αίτια της Διαφθοράς

Η ιστορία καταδεικνύει ότι πολλοί πολιτικοί ηγέτες επεδίωξαν να αποκτήσουν κρατικά αξιώματα για προσωπικό όφελος, για τη φήμη και δόξα ή απλώς προκειμένου να έχουν εξουσία. Σύμφωνα με τον Merton το εξαντλητικό κινήγι του κέρδους και η απόκτηση πλούτου ως σύμβολο της κοινωνικής επιτυχίας, γίνεται αυτοσκοπός και αναστέλλει τα όποια ηθικά όρια στη διαδικασία κατάκτησης του. Η οικονομική επιτυχία χρεώνεται ως προσωπικό επίτευγμα και η υιοθέτηση της αντίληψης ότι ο σκοπός αγιάζει τα μέσα αντιτάσσεται σε κάθε ουσιαστικό έλεγχο ως προς τα μέσα που θα χρησιμοποιηθούν, ακόμα και αν αυτά περιλαμβάνουν την απάτη τη βία ή τη διαφθορά (Βασιλαντωνοπούλου, 2014). Η ύπαρξη ρωγμών στο πολιτικό και κοινωνικό σύστημα παρέχει την ευκαιρία σε αυτούς που μπορούν να διεισδύσουν και να ωφεληθούν. Η διαδικασία αυτή ωφελεί κατά κύριο λόγο τους πλούσιους, οι οποίοι προβαίνουν

σε νόμιμη δωροδοκία υπό τη μορφή χρηματοδοτήσεων σε προεκλογικές εκστρατείες αποσκοπώντας στη διατήρηση του υπάρχοντος καθεστώτος. Δεν είναι λίγες οι φορές που είναι νόμιμη η χρηματοδότηση για τη δημιουργία ρωγμών στο σύστημα.

Τα ελλείμματα που θρέφουν τη διαφθορά έγκεινται στο δημοκρατικό έλλειμμα που έχει δημιουργήσει η κομματοκρατία η οποία έχει αναδείξει τα κόμματα σε ισχυρά κέντρα της δημόσιας ζωής ελέγχοντας απόλυτα τους κυριότερους τομείς και απορρίπτοντας κάθε κοινωνικό έλεγχο που αμφισβητεί την εξουσία τους. Ο ρόλος των μέσων μαζικής ενημέρωσης είναι εξίσου σημαντικός. Τα πολιτικά πρόσωπα έχουν ανάγκη να επικοινωνήσουν την εικόνα τους μέσω των ΜΜΕ με αποτέλεσμα η ανταλλακτική σχέση και η διαπλοκή να καθίστανται αναπόφευκτες σε ένα παιχνίδι ελέγχου εξουσίας.

Η διαφθορά έρχεται να αποκαλύψει μια κρίση αξιών στο κοινωνικό και πολιτικό σύστημα. Πλέον θεωρείται συστατικό στοιχείο του πολιτισμού και της δημοκρατίας μας. Η αγωνιώδης προσπάθεια για την κατάκτηση εξουσίας και ισχύος, για οικονομική ευμάρεια η οποία επακόλουθα επιφέρει την κοινωνική καταξίωση, θρέφει και δυναμώνει το φαινόμενο της διαφθοράς. Για το λόγο αυτό οποιαδήποτε έκφανση της κοινωνικής και πολιτικής ζωής εμπεριέχει στοιχεία διάκρισης, προβολής και κέρδους είτε είναι επιστήμη είτε είναι τέχνη, θρησκεία, αθλητισμός, παρεισφρέουν τέτοιου είδους φαινόμενα και συμπεριφορές διαβρώνοντας τον γνήσιο χαρακτήρα τους (Μπιτζιλέκης, 2010).

8. ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΒΛΑΒΗ

Η έννοια της κοινωνικής βλάβης, όπως και τα εγκλήματα των ισχυρών που την προκαλούν, παραγκωνίστηκε επίσης συστηματικά από την παραδοσιακή Εγκληματολογία. Ο αόριστος αριθμός των θυμάτων που βιώνουν τις συνέπειες που επιφέρουν τα εγκλήματα αυτά, αναδεικνύει το ζήτημα της κοινωνικής βλάβης και όχι της προσβολής ενός έννομου αγαθού (Βιδάλη, 2024). Στα πλαίσια του ιδεολογικού προτύπου αντεγκληματικής πολιτικής του καταργητισμού εδράζει η θεωρητική προσέγγιση της ζημιολογίας στον πυρήνα της οποίας τίθεται η έννοια της κοινωνικής βλάβης. Η ζημιολογία επιχειρώντας μια ολιστική ανάλυση εκτείνει το αντικείμενο μελέτης σε μορφές κοινωνικής βλάβης πέρα από τα όρια του αξιοποιήσιμου. Επιδιώκεται μια μεταστροφή στην προσέγγιση των κοινωνικών καταστάσεων δίνοντας έμφαση αφενός στον αντίκτυπο και στις επιρροές που ασκούν στις ανθρώπινες ζωές οι βλαπτικές δράσεις των επιχειρήσεων και των κρατών και αφετέρου στην ερμηνεία και ανάλυση της κοινωνικής βλάβης υπερβαίνοντας τα όρια της εγκληματολογίας (Βασιλαντωνοπούλου, 2014).

Το κοινωνικό σύνολο συγκαταλέγεται στα θύματα των εγκλημάτων αυτών. Η σχέση των θυμάτων με τους δράστες δεν είναι άμεση, οι δράστες δε καταφέρονται προσωπικά κατά των θυμάτων τους ενώ τα θύματα ενδέχεται να βιώσουν τα αποτελέσματα των εγκληματικών πράξεων σε μεταγενέστερο χρόνο από την τέλεση τους (Βιδάλη, 2024). Στο πεδίο της οικονομικής εγκληματικότητας και ειδικότερα στον τομέα των χρηματοπιστωτικών εγκλημάτων τα θύματα των παράνομων πρακτικών αποτελούν οι αγορές και οι καταναλωτές ενώ στον τομέα των κοινωνικών εγκλημάτων τα θύματα αποτελούν κυρίως οι εργαζόμενοι αλλά και οι πολίτες, καθώς αυτά αφορούν προσβολές στο εργατικό δίκαιο και στο δίκαιο του περιβάλλοντος (Snider, 2000). Τα εγκλήματα του λευκού κολάρου που τελούνται στα πλαίσια του οικονομικού τομέα μπορούν να βλάψουν και τη σταθερότητα των πολιτικών οικονομιών των κρατών (για παράδειγμα η διεθνής οικονομική κρίση που ξεκίνησε από την Αμερική το 2008-2009) ενώ την ίδια ώρα υψηλόβαθμα οικονομικά στελέχη εταιρειών κυρίως του χρηματοπιστωτικού και του τραπεζικού τομέα κερδίζουν υπέρογκα ποσά. Η συνεργασία κράτους και επιχειρήσεων οδηγεί σε μια αναπόφευκτη σταθερά αυξανόμενη οικονομική ισχυροποίηση μεγάλων επιχειρήσεων. Η αλληλεξάρτηση και η συστηματική διασύνδεση του τραπεζικού τομέα με τα κρατικά κέντρα εξουσίας είναι πολύ πιο έντονη και παρατηρείται πιο συχνά σε σχέση με τον βιομηχανικό τομέα (Friedrichs & Rothe, 2014). Η ιστορία του ιμπεριαλισμού επίσης καταδεικνύει τη στενή σχέση των κρατών με επιχειρήσεις και την

ύπαρξη κρατικό-εταιρικών εγκλημάτων. Οι επιχειρήσεις κλήθηκαν να φέρουν σε πέρας τη δύσκολη δουλειά της δημιουργίας αποικιών, της καταλήστευσης των πόρων τους και της εγκαθίδρυσης καθεστώτων εργασιακής σκλαβιάς. Η ανάπτυξη του ιμπεριαλισμού διατράνωσε περίτρανα ότι τα σύγχρονα κράτη συστηματικά διευκολύνουν τακτικές συσσώρευσης κεφαλαίου μέσω της χρήσης βίας και διαφθοράς (Bernat & Whyte, 2020).

Σε γενικές γραμμές η έννοια της κοινωνικής βλάβης και τα περιεχόμενα αυτής μπορούν να κατηγοριοποιηθούν σε τέσσερις κατηγορίες. Η πρώτη αναφέρεται στις φυσικές βλάβες που υπομένουν τα θύματα της εγκληματικότητας και περιλαμβάνει φαινόμενα κρατικής βίας, βασανιστηρίων αλλά και φαινόμενα πελατειακών σχέσεων και διαφθοράς. Κοινός συντελεστής και εδώ είναι η κατάχρηση εξουσίας. Στη δεύτερη κατηγορία βρίσκουμε τις χρηματοπιστωτικές-οικονομικές βλάβες. Η φτώχεια και οι οικονομικές απώλειες σε αυτή την κατηγορία αποτελούν απότοκα των συστηματικών εγκληματικών παραβάσεων. Η συναισθηματική και ψυχολογική βλάβη αποτελεί την τρίτη ομάδα της κοινωνικής βλάβης ενώ στην τέταρτη κατηγορία συναντάμε την πολιτισμική ασφάλεια, όπου τα θύματα βιώνουν δυσκολίες πρόσβασης μεταξύ άλλων σε πολιτισμικές δομές, στην εκπαίδευση και στην πληροφόρηση (Βασιλαντωνοπούλου, 2014). Η πολιτική διαφθορά παραβιάζει τις αρχές ισότητας και διαφάνειας, αρχές που βρίσκονται στον δημοκρατικό πυρήνα των κοινωνιών. Στην προκληθείσα βλάβη θα πρέπει επίσης να συνυπολογίσουμε και την απώλεια της εμπιστοσύνης των πολιτών απέναντι στους πολιτικούς θεσμούς και στην αντ' αυτής απονομιμοποίηση της πολιτικής τάξης (Παπαχαλαράμπους, 2019).

Παρά το γεγονός ότι σε όλες τις περιπτώσεις το οικονομικό κόστος αλλά και η κοινωνική βλάβη που προκαλούνται είναι δυσανάλογα με τα αντίστοιχα ποσοστά των κοινών εγκλημάτων, η δημοσιοποίηση και η θεατότητα των εγκλημάτων αυτών παραμένει σκοτεινή και στα αζήτητα. Ακόμα και όταν κάποια σκάνδαλα αποκαλυφθούν και έρθουν στην επιφάνεια, σπάνια θα ακολουθήσουν το δρόμο της δικαιοσύνης και πολύ πιο σπάνια θα αποδοθεί το στίγμα του εγκληματία στους επιφανείς παραβάτες (Βασιλαντωνοπούλου, 2014). Η πεποίθηση ότι τα εγκλήματα αυτά μένουν στην πλειοψηφία τους ατιμώρητα σε συνδυασμό με το μέγεθος των ευκαιριών που δίνεται στους δράστες των εγκλημάτων αυτών, οδηγούν τελικά στη διάπραξη τους. Οι πολιτικοί παραπλανώντας ότι ενεργούν για το κοινό καλό, πείθουν το κοινωνικό σύνολο που τους εκλέγει και τους στηρίζει ότι, οι πολιτικοί τους αντίπαλοι είναι αυτοί που αμαυρώνουν τις δράσεις τους και τους κατηγορούν άδικα. Αν προσθέσουμε και την ηθική και πολιτική στήριξη του πολιτικού κόμματος στο οποίο εντάσσονται και η οποία τους παρέχεται αμέριστα, η αθώωση τους και η απαλλαγή από τις

κατηγορίες στην περίπτωση που έχει κινηθεί η ποινική διαδικασία, αποτελεί μονόδρομος για την ποινική δικαιοσύνη. Λόγω ανεπαρκών αποδείξεων, κανείς δε μπορεί να πεισθεί για την ενοχή τους (Σπινέλλης, 2013). Η αλληλεγγύη που μοιράζονται οι ισχυρές αυτές ομάδες ώστε να μην αποκαλυφθούν πράξεις διαφθοράς δυσκολεύει κατά πολύ την προσπάθεια της ποινικής διώξεως τους ακόμα και στις περιπτώσεις που η δίωξη έχει εξαγγελθεί ότι θα ασκηθεί. Δυσκολίες που προκύπτουν στη συλλογή αποδεικτικών στοιχείων για την στοιχειοθέτηση των αδικημάτων, κλονίζουν τη νομιμοποίηση των διώξεων. Οι διωκτικές αρχές έχουν απέναντι τους τα ΜΜΕ και τους πρωτοκλασάτους δικηγόρους να τους αντιμάχονται αποκαθλώνοντας την ποινική διαδικασία σε κάθε στάδιο της. Η πολιτικοποίηση της ποινικής διαδικασίας αντιπαλεύει την ποινικοποίηση της πολιτικής διαδικασίας (Παπαχαράλαμπος, 2019).

Η εικόνα που σχηματίζουμε για το έγκλημα λόγω και έλλειψης ορθής και επαρκούς πληροφόρησης περνάει μέσα από τις παραδοσιακές αποκρυσταλλώσεις για το τί συνιστά το έγκλημα, σταθμισμένο με αδιευκρίνιστα και πολλές φορές ανομοιογενή κριτήρια όπως η βαρύτητα που έχει το έγκλημα και ο βαθμός επικινδυνότητας του δράστη, ενώ παραγνωρίζεται η σημασία της πολιτικής οικονομίας του κοινωνικού συστήματος (Τσίγκανου, 2014). Η κοινωνική αντίδραση απέναντι στο έγκλημα θεωρείται κοινωνικά αποδεκτή και αναγκαία για την εύρυθμη λειτουργία της κοινωνίας. Ο βαθμός όμως και η ένταση της πάνω από ένα όριο καθορίζει και την τιμωρητικότητα απέναντι στο έγκλημα (Χαλκιά, 2016). Ο φόβος απέναντι στο έγκλημα εκλαμβάνεται ως μια λογική ή ακόμα και μία παράλογη κατάσταση έντονης ανησυχίας των πολιτών, τα οποία επηρεασμένα από τη γενικότερη ανησυχία του κοινωνικού συνόλου, διακατέχονται από την πεποίθηση ότι κινδυνεύουν να γίνουν τα ίδια θύματα ενός εγκλήματος. Από σχετικές έρευνες σχετικά με την πρόσληψη φόβου του εγκλήματος προκύπτει ότι στη χώρα μας ενώ η κοινή εγκληματικότητα κυμαίνεται σε χαμηλά ποσοστά θυματοποίησης σε αντίθεση με τη λεγόμενη μη συμβατική εγκληματικότητα, εντούτοις τα ποσοστά φόβου του εγκλήματος είναι υψηλά. Σημαντικός αναδεικνύεται ο ρόλος των μέσων μαζικής ενημέρωσης στην ενίσχυση του φόβου και τη διαμόρφωση των σχετικών με το έγκλημα κοινωνικών αντιλήψεων (Ζαραφωνίτου, 2009). Η συστηματική υπερ-προβολή του συμβατικού εγκλήματος από τα μέσα μαζικής ενημέρωσης σκοπό έχει να κατευθύνει την κατακραυγή του κοινού σταθερά στην εγκληματικότητα των ανίσχυρων και στην απαίτηση για ακόμα αυστηρότερες ποινές (Παπαχαράλαμπος, 2019). Ο ποινικός λαϊκισμός που καλλιεργείται στοχοποιεί τα εγκλήματα του δρόμου και η μικροεγκληματικότητα. Το πραγματικό εγκληματικό ζήτημα, αφήνεται επιλεκτικά εκτός των δημόσιων συζητήσεων σε μια εποχή όπου πολιτικά και οικονομικά εγκλήματα κυριαρχούν, ενώ η προστασία της

κοινωνίας προσανατολίζεται σε πιο αυστηρά κατασταλτικά μέτρα (Βιδάλη, 2019). Η αναπαραγωγή των ανισοτήτων που συντελείται από τους φορείς του επίσημου κοινωνικού ελέγχου, στρέφει το βλέμμα στους συνήθεις ύποπτους όπως οι εγκληματίες του δρόμου και οι μετανάστες, εκτοπίζει τα εγκλήματα των ισχυρών και υποβαθμίζει τον ρόλο της ταξικής παραμέτρου ως κύριας συνιστώσας του εγκληματικού φαινομένου (Βιδάλη, 2017). Αποτέλεσμα των παραπάνω είναι να οδηγούμαστε σε περιστατικά παράνομης αστυνομικής βίας, εξαντλητικές ποινές για μικρά εγκλήματα και απαράδεκτες συνθήκες κράτησης σε καταστήματα εγκλεισμού (Βιδάλη, 2009).

9. ΚΑΤΑΠΟΛΕΜΗΣΗ ΤΗΣ ΔΙΑΦΘΟΡΑΣ

Η καταπολέμηση της διαφθοράς έχει αναδειχθεί ως μείζον θέμα στην εγχώρια και διεθνή πολιτική ατζέντα. Η διαφθορά αποτελεί μια διηνεκής πρόκληση. Εντοπίζεται στις περισσότερες χώρες του πλανήτη βλάπτοντας σωρευτικά την υγιή οικονομική και κοινωνική ανάπτυξη ακόμη και σε παγκόσμιο επίπεδο (Lynch & Lynch, 2015). Σε φτωχές αλλά και σε πλούσιες χώρες η διαφθορά είναι συνυφασμένη με το σύστημα αξιών και κανόνων των πολιτικών και των δημοσίων υπαλλήλων καθώς και με οργανωσιακά προβλήματα που σχετίζονται με έλλειψη επιτήρησης, κακοδιαχείρισης και κακής χρήσης της πολιτικής εξουσίας. Έξι στρατηγικές προτείνονται για την καταπολέμηση της διαφθοράς. Η πρώτη εξ'αυτών αφορά την οικονομική στρατηγική προτείνοντας καλύτερους μισθούς σε πολιτικούς και δημόσιους υπαλλήλους. Η εκπαιδευτική στρατηγική στη συνέχεια, στοχεύει στην αλλαγή της νοοτροπίας του κοινού μέσω εκπαίδευσης και εστιάζει πιο πολύ στα προβλήματα που αυτή επιφέρει. Έπεται η στρατηγική κουλτούρας η οποία επιτάσσει να τεθεί ένας ηθικός κώδικας για τους πολιτικούς αλλά και για τους υπαλλήλους. Η οργανωσιακή στρατηγική περιλαμβάνει αναδιάρθρωση των υπηρεσιών, αυστηρά κριτήρια επιλογής προσωπικού, εντατικούς εσωτερικούς ελέγχους καθώς και εναλλαγή των υπαλλήλων στις θέσεις που κατέχουν. Ακολούθως, η πολιτική στρατηγική επιτάσσει διαφάνεια, μια πιο αυστηρή διάκριση εξουσιών και τέλος η δικαστική περιλαμβάνει αυστηρότερες ποινές και μια διεύρυνση των αρμοδιοτήτων των διωκτικών αρχών (Huberts, 1998). Ήδη από τη δεκαετία του 90 έχει αρχίσει και διαφαίνεται μια προσπάθεια για ομογενοποίηση του κανονιστικού πλαισίου και των πολιτικών που χαράσσεται σε επίπεδο κρατών, με απώτερο σκοπό τον διεθνή συντονισμό και τη συνεργασία για την πρόληψη και την καταστολή της διαφθοράς. Στις 21/11/1997 υπεγράφη η σύμβαση του ΟΟΣΑ για την καταπολέμηση της δωροδοκίας αλλοδαπών και δημοσίων λειτουργών την οποία η χώρα μας επικύρωσε με τον νόμο 2656/1998. Ακολούθησαν οι συμβάσεις για τη διαφθορά του Συμβουλίου της Ευρώπης που υπεγράφησαν το 1999 τις οποίες η χώρα επικύρωσε με τους νόμους 3560/2007 και 2957/2001. Το 2003 υπεγράφη η σύμβαση του ΟΗΕ ενάντια στη διαφθορά η οποία κυρώθηκε με το νόμο 3666/2008. Οι διαμορφωθείσες στρατηγικές καταπολέμησης της διαφθοράς, δεν αποτελούν όμως μια ουδέτερη διαδικασία αλλά ένα παράγωγο του συσχετισμού δύναμης και επιρροής μεταξύ των κρατών. Έτσι, συχνά το πρόσχημα της διαφθοράς εργαλειοποιείται όταν και όποτε βολεύει προκειμένου να συρρικνωθούν κοινωνικά δικαιώματα και να επιβληθούν πολιτικές ιδιωτικοποιήσεων δημόσιων κοινωνικών αγαθών και υπηρεσιών (Γασπαρινάτου, 2024). Παράδοξο είναι το

γεγονός ότι εταιρείες που έχουν εμπλακεί σε μεγάλες υποθέσεις διαφθοράς, αποτελούν και τους κυρίως χρηματοδότες των οργανισμών κατά της διαφθοράς, μέσα στα πλαίσια μετάνοιας και μεταμέλειας τους αλλά και επηρεασμού της κοινής γνώμης φυσικά προς όφελος τους. Η διεθνής ακαδημία κατά της διαφθοράς, ένας οργανισμός που ιδρύθηκε με πρωτοβουλία του ΟΗΕ, και στοχεύει στην εκπαίδευση και στην έρευνα κατά της διαφθοράς κυρίως για επαγγελματίες, χρηματοδοτείται για την αξιολογή αυτή δράση του μεταξύ άλλων και από οντότητες όπως η Πρωτοβουλία για την Ακεραιότητα της Siemens, Philip Morris International και Motorola foundation. Οι εν λόγω εταιρείες έχουν εμπλακεί σε σκάνδαλα διαφθοράς, γεγονός που καθιστά προβληματική την όλη σύλληψη του διεθνούς εγχειρήματος (Βιδάλη, 2016).

Η αντιμετώπιση της διαφθοράς χρήζει αποτελεσματικής, συντονισμένης και πολυεπίπεδης στρατηγικής. Αυτό σημαίνει ότι απαιτείται μια ενιαία, αυστηρή και ρητή πολιτική βούληση ελεύθερη από οποιεσδήποτε πολιτικές αγκυλώσεις και ιδεολογίες, ειδικά προσανατολισμένη στην προσπάθεια εξάλειψης του φαινομένου. Επιπρόσθετα απαιτείται η στήριξη των ίδιων των πολιτών. Οι πολίτες οφείλουν και πρέπει συνειδητά να αγκαλιάσουν όλες αυτές τις δράσεις κατά της διαφθοράς και να εντάξουν στην καθημερινότητα τους την εναρμόνιση με τις αρχές αυτές. Τα μέτρα που θα ληφθούν πρέπει να είναι όχι μόνο κατασταλτικά αλλά και προληπτικά, και να έχουν μακροχρόνια διάρκεια. Επειδή η διαφθορά είναι φαινόμενο που μεταλλάσσεται και προσαρμόζεται σύμφωνα με τις διαθέσιμες ευκαιρίες που δημιουργούνται, πρέπει αναλόγως και τα ληφθέντα μέτρα και στρατηγικές να παρακολουθούν την εξέλιξη του φαινομένου και να αναπροσαρμόζονται, να επαναπροσδιορίζονται ώστε να είναι πάντα ένα βήμα μπροστά (Τέντες, 2016).

10. ΠΡΑΚΤΙΚΗ ΑΠΟΤΥΠΩΣΗ ΜΕΣΑ ΑΠΟ ΜΕΛΕΤΕΣ ΠΕΡΙΠΤΩΣΗΣ ΣΤΗ ΣΥΓΧΡΟΝΗ ΕΛΛΑΔΑ

Τα κρατικό εταιρικό έγκλημα διαπλέκεται με το οικονομικό και το οργανωμένο μέσω ποικίλων τεχνικών και το αποτέλεσμα τους παράγει ένα πλούσιο φάσμα εγκλημάτων υπαγόμενων σε διαφορετικές ποινικές τυποποιήσεις. Η παγκοσμιοποίηση της οικονομίας και η ανάδειξη υποθέσεων σοβαρών παρανομιών στις οποίες είχαν εμπλακεί μεγάλες εταιρείες σε συνεργασία ή ακόμα και με την ανοχή πολιτικών αλλά και υπηρεσιών του δημόσιου τομέα, έστρεψε το γενικότερο ενδιαφέρον στα εγκλήματα αυτά και στις συνέπειες τους. Οι σχέσεις του δημόσιου και του ιδιωτικού τομέα μπήκαν στο μικροσκόπιο και η έννοια του κρατικού εταιρικού εγκλήματος χρησιμοποιήθηκε ως εργαλείο ανάλυσης των φαινομένων αυτών (Βιδάλη, 2017). Η οικονομική κρίση που ξέσπασε στη χώρα μας το 2009, συνδέθηκε αυτόματα με το διεφθαρμένο ελληνικό κράτος και τους υπαλλήλους του. Πρακτικές διαφθοράς θεσμοποιημένες κατά μια έννοια στον τρόπο που λειτουργούσε χρόνια ο κρατικός μηχανισμός είχαν ως αποτέλεσμα να διασπαθισθεί το δημόσιο χρήμα. Η διαφθορά αναδείχθηκε η κύρια αιτία της οικονομικής κρίσης που βίωνε η χώρα και ως εκ τούτου πλήθος νομοθετικών μέτρων και θεσμικών μεταρρυθμίσεων επιστρατεύθηκαν για την καταπολέμηση της (Γασπαρινάτου, 2023). Στις περισσότερες περιπτώσεις η αποκάλυψη των μεγάλων σκανδάλων οφείλεται στα αντικρουόμενα συμφέροντα αντίθετων πολιτικών κέντρων ισχύος, όπου θίγονται οι αντίπαλοι πολιτικοί πόλοι. Οι υποθέσεις διερευνώνται επιφανειακά χωρίς να αγγίζουν την καρδιά του συστήματος και να αποκαλύπτονται τα πραγματικά εγκληματικά κέντρα και οι σχέσεις τους με τον κρατικό ιστό (Γασπαρινάτου, 2024).

10.1 ΕΞΟΠΛΙΣΤΙΚΑ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΑ

Το σκάνδαλο των εξοπλιστικών προγραμμάτων αφορά εξοργιστικές δαπάνες αμυντικών προγραμμάτων του Υπουργείου Εθνικής Άμυνας για αγορά οπλικών συστημάτων, αρμάτων, ελικοπτέρων, φρεγατών και υποβρυχίων. Στις 11 Μαρτίου 2011, η Επιτροπή Θεσμών και Διαφάνειας της Βουλής των Ελλήνων, θέτει σε έλεγχο πόθεν έσχες, τα εισοδήματα του πρώην Υπουργού Άκη Τσοχατζόπουλου προκειμένου να διερευνηθεί εάν το χρηματικό ποσό των 178.000.000 ευρώ των καταθέσεων του, έχει αποκτηθεί με νόμιμο τρόπο ή προκύπτουν ευθύνες για τον πρώην Υπουργό. Τον Απρίλιο του 2011 διεγράφη από το κόμμα του μετά τη

δημοσιοποίηση στοιχείων που μαρτυρούσαν την εμπλοκή του σε παράνομες ενέργειες χρηματισμού καθώς και απόκρυψης των πραγματικών του οικονομικών στοιχείων (Άκης Τσοχατζόπουλος – Οι δικαστικές περιπέτειες, τα σκάνδαλα και η φυλακή, 2021).

Η πρόταση του Υπουργού Δικαιοσύνης, Διαφάνειας και Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων για τη σύσταση κοινοβουλευτικής επιτροπής προκειμένου για τη διενέργεια προκαταρκτικής εξέτασης ώστε να διερευνηθούν πιθανές ευθύνες για την ενδεχόμενη ανάμειξη του τότε Υπουργού Εθνικής Άμυνας σε αξιόποινες πράξεις αφορούσε τα αδικήματα α) της παθητικής δωροδοκίας σε βάρος του Ελληνικού Δημοσίου και β) της νομιμοποίησης εσόδων από εγκληματικές δραστηριότητες με τη μορφή της απόκτησης και κατοχής περιουσίας εν γνώσει του γεγονότος ότι αυτή προέρχεται από εγκληματικές δραστηριότητες. Οι κατηγορίες σχετίζονταν με την από 15.02.2000 σύμβαση, με αντισυμβαλλόμενα μέρη, τα Ελληνικά Ναυπηγεία Σκαρामαγκά (ανάδοχος) και την γερμανική εταιρεία Ferrostaal AG- HDW. Η κοινοπραξία ανέλαβε την κατασκευή τριών υποβρυχίων τύπου 214 (ΑΡΧΙΜΗΔΗΣ) τα οποία θα παραδίνονταν στο Πολεμικό Ναυτικό. Η εταιρεία, όπως αποδείχθηκε μέσα από καταθέσεις διευθυντικών της στελεχών ενώπιον του εισαγγελέα του Μονάχου, είχε αναπτύξει ένα ολόκληρο δίκτυο χρηματισμού και δωροδοκιών ανώτατων πολιτικών και κρατικών αξιωματούχων σε όλα τα κράτη που αναλάμβανε έργα. Ο χρηματισμός αποσκοπούσε στην άσκηση επιρροής προκειμένου να κατοχυρωθούν τα έργα σε αυτήν. Μέσω υπεράκτιων εταιρειών, δικηγορικών γραφείων και συμβούλων, οι μίζες της εταιρείας κατέληγαν μετά από ένα δαιδαλώδες και ανεξακρίβωτο ταξίδι, σε ανώτατους κρατικούς αξιωματούχους και σε υψηλά πολιτικά πρόσωπα. Εν προκειμένω το ποσό των δωροδοκιών έφθανε το 4,5% επί του τζίρου δηλαδή γύρω στα 72.000.000 με 83.000.000 ευρώ. Στην πρόταση αναφέρεται επίσης ότι, τελούσε ήδη σε γνώση των δωροδοκουμένων το γεγονός ότι, το κόστος των δωροδοκιών θα μετακυλίωνταν σε βάρος του ελληνικού λαού, καθώς η εν λόγω εταιρεία ενσωμάτωνε και συνυπολόγιζε το παραπάνω κόστος στην τελική τιμή (Βουλή των Ελλήνων, 2011). Την 1η Ιουλίου 2011, η Βουλή αποφάσισε την παραπομπή του Υπουργού στη Δικαιοσύνη. Στις 11 Απριλίου 2012 συνελήφθη ως κατηγορούμενος για σύσταση εγκληματικής οργάνωσης με άλλους συνεργάτες του για νομιμοποίηση παράνομων αμοιβών μέσω τριών εξωχώριων εταιρειών, της BLUEBELL, NOBILIS ΚΑΙ TORCASO, μετά την έκδοση εντάλματος σύλληψης εις βάρος του. Ο ίδιος κατέθεσε προσφυγή στο Ευρωπαϊκό Δικαστήριο Δικαιωμάτων και έκανε λόγο για πολιτική στοχοποίηση λόγω πολιτικών σκοπιμοτήτων (Άκης: Είναι σκάνδαλο μίζας τα υποβρύχια, 2011). Τον Οκτώβριο του 2013 καταδικάστηκε σε είκοσι χρόνια κάθειρξης.

Περαιτέρω, στέλεχος της γερμανικής αμυντικής βιομηχανίας Krauss-Maffei, τον οποίο βαρύνουν κατηγορίες για φοροδιαφυγή και ξέπλυμα βρώμικου χρήματος παραδέχθηκε ότι υπήρξε δωροδοκία Ελλήνων αξιωματούχων για την προμήθεια γερμανικών οδιβοβόλων το 2001, μιλώντας για μίζες 7,9 εκατομμυρίων ευρώ αφήνοντας αιχμές και για τον τότε Υπουργό Άμυνας, Άκη Τσοχατζόπουλο (13 Απριλίου 2000 έως 24 Οκτωβρίου 2001 η θητεία του Υπουργού). Όπως υποστηρίζει ο ίδιος σε συμβόλαια άνω των 100 εκ.ευρώ η προμήθεια ύψους 2 με 3% ήταν αναμενόμενη και ανταποκρινόταν στις συνθήκες αγοράς (Στέλεχος γερμανικής εταιρείας εξοπλιστικών καρφώνει Έλληνα υπουργό για μίζες, 2015).

Σκανδάλων συνέχεια και στη θητεία του επόμενου στη διαδοχή Υπουργού Εθνικής Άμυνας. Οι αποκαλύψεις του Μισέλ Ζοσράν (πρώην διευθύνων σύμβουλος της Thales Engineering and Consulting οδήγησαν στην αποκάλυψη σκανδάλου μισών που ενέπλεκαν τον Υπουργό Εθνικής Άμυνας Γιάννο Παπαντωνίου. Ο Ζοσράν αποκάλυψε ότι δόθηκαν μίζες για την εξασφάλιση 100 συμβολαίων σε Γαλλία και εξωτερικό, μεταξύ αυτών και για αμυντικές συμβάσεις στην Ελλάδα το διάστημα 2002-2003. Η γαλλική εταιρεία είχε χάσει το συμβόλαιο για την ανάληψη ασφάλειας των ελληνικών Ολυμπιακών αγώνων από την αμερικανική εταιρεία SAIK. Ο λόγος, σύμφωνα πάντα με τον ίδιο, που δεν εξασφάλισε η γαλλική πλευρά τη συγκεκριμένη ανάθεση αφορούσε στο συγκριτικά χαμηλό ύψος της δωροδοκίας που προτάθηκε στον Υπουργό σε αντίθεση με την αμερικανική πλευρά που προσέγγισε τον Υπουργό δημόσιας Τάξης και τον Πρωθυπουργό. Παρά την αντίθετη εισήγηση του αρχηγού ΓΕΝ για ναυπήγηση νέων φρεγατών αντί για αναβάθμιση των υφισταμένων, το Νοέμβριο του 2002, το ΚΥΣΕΑ αποφάσισε εξαγορές εξοπλιστικών προγραμμάτων ύψους 2,1 δισεκατομμυρίων ευρώ μεταξύ αυτών και την αναβάθμιση 6 φρεγατών. Στις 12 Φεβρουαρίου 2003 υπεγράφη η σύμβαση 010B/03 για την αναβάθμιση και τον εκσυγχρονισμό έξι φρεγατών ύψους 381.578.580 ευρώ και τη συμμετοχή της γαλλοολλανδικής σύμπραξης (Thales και Hollandse Signaalapparten) σε ποσοστό 88.8% .(Έτσι ξεκίνησε το σκάνδαλο με τις φρεγάτες που εμπλέκεται και η Ελλάδα, 2018). Τον Οκτώβριο 2018 προφυλακίστηκε ο υπουργός και η σύζυγος του κα Κουράκου. Οι κατηγορίες που τους βάρυναν αφορούσαν τη νομιμοποίηση παράνομων εσόδων. Ο Γιάννος Παπαντωνίου, παρά την αντίθετη εισαγγελική πρόταση απαλλάχτηκε ομόφωνα από όλες τις βαριές καταγγελίες που του αποδίδονταν οι οποίες αφορούσαν την υπογραφή της σύμβασης 010B/03 ,στις 6/2/ 2003, περί εκσυγχρονισμού 6 φρεγατών τύπου S, από την εταιρεία Thales Netherlands B.V. Με την ίδια απόφαση απαλλάχτηκε και η Σταυρούλα Κουράκου σύζυγος του εν λόγω υπουργού και ο Αντώνιος Μπάρδης, στενός του φίλος. Η απαλλαγή των κατηγοριών ήταν βέβαιη εφόσον τα αδικήματα της παθητική δωροδοκίας και της απιστίας που συνδέονταν

με τη νομιμοποίηση εσόδων από παράνομη δραστηριότητα αφέθησαν να παραγραφούν. Το δικαστήριο δέχθηκε τους ισχυρισμούς του πρώην υπουργού περί δωρεάς από συγγενικά του πρόσωπα του ποσού μαμούθ των 2, 8 εκατομμυρίων ελβετικών φράγκων. Η εκτιμώμενη ζημία σύμφωνα με το πόρισμα των ανακριτών διαφθοράς για το Ελληνικό Δημόσιο ανερχόταν στα 400 εκατομμύρια ευρώ (Στάθης, 2024).

10.2 ΔΑΝΕΙΟΔΟΤΗΣΗ ΚΟΜΜΑΤΩΝ

Στο χρονικό διάστημα μιας δεκαετίας τέσσερα μεγάλα κόμματα πήραν τραπεζικά δάνεια πολλών εκατομμυρίων ευρώ, με το μεγαλύτερο μέρος των δανείων να χορηγούνται από την Αγροτική Τράπεζα. Το 2012 επήλθε η χρεωκοπία της Αγροτικής Τράπεζας (ΑΤΕ), λόγω των επισφαλών δανειοδοτήσεων που χορηγήθηκαν. Σύμφωνα με το πόρισμα του Εισαγγελέα Οικονομικού Εγκλήματος το 2013, τα κόμματα της Ν.Δ και του ΠΑΣΟΚ, έλαβαν τα δάνεια με εγγύηση τις μελλοντικές κρατικές χρηματοδοτήσεις σε ορίζοντα οκταετίας μέχρι δηλαδή και το 2020. Το πολιτικό κόμμα του ΠΑΣΟΚ έλαβε παράλληλα δάνειο 5,1 εκατομμυρίων ευρώ από την τράπεζα EUROBANK με εγγύηση υποσχετική επιστολή για εξόφληση του δανείου από την κρατική χρηματοδότηση του 2011, η οποία είχε ήδη εκχωρηθεί στην Αγροτική Τράπεζα με την οποία είχε συνάψει προηγουμένως δάνειο. Αλλά και το πολιτικό κόμμα της Νέας Δημοκρατίας επιδοτήθηκε από την ΕΘΝΙΚΗ ΤΡΑΠΕΖΑ (ΕΤΕ) με εξασφάλιση μέρους της κρατικής επιχορήγησης που θα λάμβανε τα έτη 2019 και 2020, παρότι το 2010 είχε συμφωνήσει με την ΑΓΡΟΤΙΚΗ ΤΡΑΠΕΖΑ τη μη εκχώρηση υπέρ τρίτων των κρατικών ενισχύσεων που θα λάμβανε για τα ίδια έτη (Γασπαρινάτου, 2021). Το σύνολο των δανείων μέσω τραπεζών που είχαν εξασφαλίσει τα δύο μεγάλα κόμματα ανερχόταν σε 400 εκατομμύρια ευρώ κατά την περίοδο αναφοράς του πορίσματος. Η πορισματική αναφορά που έκαιγε τα δύο κόμματα μπήκε στο αρχείο ένα μήνα μετά, με μια τροπολογία που ψηφίστηκε σύμφωνα με τον αναπτυξιακό νόμο 4146/2013, άρθρο 78, όπου καθιερωνόταν μια μορφή άτυπης ασυλίας για στελέχη τραπεζών που ενεπλάκησαν στην δανειοδότηση πάσης φύσεως νομικών προσώπων ιδιωτικού και δημοσίου δικαίου. Το 2016 η Ολομέλεια της Βουλής των Ελλήνων αποφάσισε τη σύσταση εξεταστικής επιτροπής προκειμένου να διερευνηθεί εάν η δανειοδότηση των πολιτικών κομμάτων υπήρξε η νόμιμη. Το 2017 η Εισαγγελία του Αρείου Πάγου διατάσσει την ανάσυρση της υπόθεσης από το αρχείο, προκειμένου να διερευνηθεί περαιτέρω. Το 2019, ο Εισαγγελέας Οικονομικού Εγκλήματος ασκεί ποινικές διώξεις σε 115 στελέχη χρηματοπιστωτικών ιδρυμάτων αλλά και σε στελέχη των δύο μεγάλων κομμάτων. Οι

κατηγορίες που τους βαραίνουν είναι της απιστίας σε κακουργηματική μορφή και της ηθικής αυτουργίας σε απιστία σε σχέση με επισφαλείς τραπεζικές δανειοδοτήσεις το διάστημα 2000-2011. Τον Ιούλιο του 2019 στο σχέδιο νόμου που κατατέθηκε σε δημόσια διαβούλευση (Ν. 4619/2019) και προέβλεπε αλλαγές στον Ποινικό Κώδικα, διατυπωνόταν η κατ' έγκληση ποινική δίωξη των περιουσιακών αδικημάτων που τυποποιούνταν στα άρθρα 386-404 Π.Κ. Το γεγονός αυτό προκάλεσε έντονες αντιδράσεις και ενστάσεις και τελικά ψηφίστηκε η αυτεπάγγελτη δίωξη της απιστίας σε κακουργηματικό βαθμό όταν αυτή υπερβαίνει τα 120.000 ευρώ. Το ζήτημα επανήλθε με το νόμο 4637/2019 όπου προβλεπόταν η κατ' έγκληση δίωξη της απιστίας όταν αυτή στρέφεται κατά πιστωτικού ή χρηματοδοτικού ιδρύματος ενώ δόθηκε και προθεσμία τεσσάρων μηνών για την υποβολή της έγκλησης κατά των τραπεζικών στελεχών. Ο νόμος 4690/2020 έπαυσε την αναστολή της προθεσμίας για την υποβολή της έγκλησης λόγω της πανδημίας με αποτέλεσμα να εκπνεύσουν οι προθεσμίες για την υποβολή της έγκλησης. Το 2021, το Στ' Τμήμα του Ποινικού τμήματος του Αρείου Πάγου με βούλευμα του έκρινε να παύσει η ποινική δίωξη σε βάρος τραπεζικής εταιρείας καθώς δεν είχε υποβληθεί η απαιτούμενη έγκληση μέσα στην προθεσμία των τεσσάρων μηνών από τη διοίκηση της Τράπεζας. Έτσι όλες οι εκκρεμείς υποθέσεις που αφορούσαν παράνομες δανειοδοτήσεις κατά πολιτικών κομμάτων αλλά και Μέσων Μαζικής Ενημέρωσης κρίθηκαν απαράδεκτες λόγω έλλειψης υποβολής εγκλήσεως και τέθηκαν οριστικά στο αρχείο.

Σύμφωνα με τον διεθνή οργανισμό, GRECO, τα δάνεια σε πολιτικά κόμματα μπορεί να αποτελέσουν έναν δούρειο ίππο, μια κρυφή ιδιωτική χρηματοδότηση, η οποία θέτει σε κίνδυνο το δημόσιο συμφέρον αφενός μεν γιατί εμπεριέχουν υψηλό ρίσκο διατάραξης της ισορροπίας του χρηματοπιστωτικού τομέα και αφετέρου γιατί ανοίγονται δρόμοι συνεργασίας του πολιτικού κόσμου με τον τραπεζικό τομέα, οι οποίοι αναπόφευκτα θα οδηγήσουν σε μια ανεπίτρεπτη διαπλοκή. Για το λόγο αυτό ο Ν. 4304/2012 θέτει ένα φρένο στις ανεξέλεγκτες δανειοδοτήσεις με εγγυήσεις την ετήσια κρατική χρηματοδότηση πέραν του τρέχοντος έτους. Οι προϋποθέσεις δανειοδότησης των πολιτικών κομμάτων αυστηροποιήθηκαν ακόμη περισσότερο με απαγορεύσεις εκχώρησης και ενεχυρίασης της κρατικής χρηματοδότησης τόσο για το τρέχον όσο και για το επόμενο έτος σε ποσοστό που υπερβαίνει το 50%, ενώ θεσμοθετείται και η έγγραφη ενημέρωση της επιτροπής ελέγχου της Βουλής και της Τράπεζας της Ελλάδας για σύναψη νέας δανειακής σύμβασης ή τροποποίηση των ήδη υφισταμένων. Η παράβαση των παραπάνω υποχρεώσεων επισύρει διοικητικές κυρώσεις και πρόστιμα που φτάνουν έως το ήμισυ της τακτικής χρηματοδότησης. Από τη μη επιβολή κανενός είδους προστίμου από την Επιτροπή της Βουλής μέχρι σήμερα, συνάγουμε καλόβουλα ότι τα

κόμματα έχουν συμμορφωθεί πλήρως με τις νέες ρυθμίσεις. Σε αντίθετη περίπτωση, συνάγεται δικαίως, ότι τα κόμματα και οι πολιτικοί διαφεύγουν του θεσπισμένου νόμου και θέτουν σε αμφιβολία την αποτελεσματικότητα του (Γασπαρινάτου, 2019).

10.3 Εγκληματολογική προσέγγιση των περιπτώσεων μελέτης

Οι υποθέσεις που αναπτύχθηκαν παραπάνω αφορούν μορφές κρατικών εταιρικών εγκλημάτων, όπου η αλληλόδραση κρατικού θεσμού και εταιρικού φορέα είναι διάχυτη. Η διαφθορά αναπτύχθηκε στα πλαίσια της νομιμότητας μέσω συμφωνιών και συμπράξεων του κράτους και των οικονομικών φορέων. Το κράτος κινείται στα πλαίσια της νομιμότητας από τη στιγμή που οι κανόνες με τους οποίους λειτουργεί είναι νομιμοποιημένοι και αποδεκτοί από το σύνολο της κοινωνίας. Κατά τον Sutherland οι εγκληματικές πράξεις συμβαίνουν όταν υπάρχουν οι κατάλληλες συνθήκες. Οι εγκληματίες του λευκού κολάρου είναι άτομα ευυπόληπτα, συνήθως γόνιμοι εύπορων οικογενειών. Σύμφωνα με τον Durkheim η πολιτική εξουσία την περίοδο της εκβιομηχάνισης παρέκκλινε από τον ρόλο της στη διατήρηση της κοινωνικής συνοχής και μετατράπηκε σε εργαλείο και πιστό υπηρέτη της οικονομικής δράσης. Το ατομικό οικονομικό συμφέρον προκρίθηκε έναντι του συλλογικού και τα εγκλήματα του λευκού κολάρου συνδέθηκαν με τα ισχυρά οικονομικά συμφέροντα οδηγώντας σε μια οικονομική ανομία (Βασιλαντωνοπούλου, 2014).

Ο ελληνικός λαός στη διάρκεια των χρόνων έμαθε να συντηρεί και να εξαρτά την τύχη του από ένα άτυπο ισχυρό πελατειακό σύστημα (Γασπαρινάτου, 2021) στο οποίο η κατά τον Merton πολιτική μηχανή διαδραματίζει καίριο ρόλο και συμβάλλοντας έτσι στη θεσμοποίηση των φαινομένων διαφθοράς στον κρατικό μηχανισμό. Σύμφωνα με τον Bonger η κατηγορία των εγκλημάτων αυτή ανήκει στη σκοτεινή εγκληματικότητα, είναι συνήθως οργανωμένα εγκλήματα που διαπράττονται τμηματικά και τα θύματα των εγκλημάτων αυτών συγκαταλέγονται στο ευρύ κοινό. Κατά τον Chambliss, οι νόμοι εξυπηρετούν τα οικονομικά συμφέροντα των ισχυρών οικονομικά τάξεων ενώ το νομικό δίκαιο δεν αντανάκλα το κοινό περί δικαιοσύνης αίσθημα (Βασιλαντωνοπούλου, 2014). Εμβόλιμοι νόμοι ποινικοποιούν και αποποινικοποιούν εγκληματικές πράξεις κατά το δοκούν. Οι ισχυρές κοινωνικά και οικονομικά ομάδες έχουν λόγο όχι μόνο στην εφαρμογή του νόμου αλλά και στη παραγωγή νομοθετημάτων για την θετικά προσκείμενη ρύθμιση των δραστηριοτήτων τους. Η επιλεκτική υπαγωγή του αδικήματος της απιστίας κατά τραπεζικών ιδρυμάτων στα κατ' έγκληση διωκόμενα αδικήματα, όπως αναλύθηκε παραπάνω, συνηγορεί υπέρ της αδιαφάνειας και της

σκοπούμενης ατιμωρησίας των ισχυρών (Κοσμάτος, 2020). Ελάχιστες συγκριτικά περιπτώσεις οικονομικής εγκληματικότητας βλέπουν το φως και ακόμα πιο λίγες οδηγούν σε καταδίκες. Ο βαθμός της ατιμωρησίας καθορίζεται με βάση τον αντίκτυπο που έχει η εγκληματική πράξη στη κοινή γνώμη. Ακόμα και όταν συντελούνται αυτές (καταδίκες) περισσότερο διευκολύνουν παρά λειτουργούν αποτρεπτικά για την τέλεση παρόμοιων εγκλημάτων. Δείχνουν προσχηματικά ότι ο νόμος είναι ουδέτερος και ότι όλοι είναι φαινομενικά υπόλογοι ενώπιον του με ίσους όρους. Στην ουσία συντείνουν στη νομιμοποίηση και ανενόχλητη δράση της υπάρχουσας τάξης πραγμάτων. Το καθεστώς αλληλεξάρτησης ανάμεσα σε επιχειρήσεις, πολιτική εξουσία, οργανωμένο έγκλημα και διαφθορά είναι υπαρκτό στα καπιταλιστικά πολιτικά σχήματα, όπως επισημαίνει ο Chambliss. Ο Quinney κάνει επίσης λόγο για το μεροληπτικό χαρακτήρα του νόμου υπέρ της διατήρησης πολιτικών και οικονομικών εξουσιαστικών συσχετισμών στις καπιταλιστικές οικονομίες (Βασιλαντωνοπούλου, 2014).

Τεχνικές εξουδετέρωσης των άδικων πράξεων τους επιστρατεύουν οι πολιτικοί ώστε να δικαιολογήσουν τις αιτίες δίωξης και εμπλοκής τους. Συχνά ακούμε για την πολιτική στοχοποίηση τους. Άλλοτε πάλι οι ίδιοι επικαλούνται το δημόσιο καλό και το υπερθετικό όφελος που η κοινωνία αποκομίζει από το τελικό αποτέλεσμα των εν λόγω πράξεων τους. Κανείς δε θίγεται, δημιουργούνται νέες θέσεις εργασίας, το καλό επιστρέφει πολλαπλάσιο στην ίδια την κοινωνία.

Συχνά συμβαίνει ο δόλος να στρέφεται εναντίων των μαρτύρων ή και των κατηγορών και το κατηγορητήριο να αλλάζει μεριά. Πρόσφατα βιώσαμε την περίπτωση της Novartis, κατά την οποία οι προστατευόμενοι μάρτυρες έπαψαν της προνομιακής δικονομικής μεταχείρισης και τράπηκαν σε υπόπτους για τις πράξεις της ψευδομαρτυρίας και της ψευδούς καταμήνυσης (Δίωξη για ψευδή κατάθεση και καταμήνυση σε δύο πρώην προστατευόμενους μάρτυρες της Novartis, 2024).

Το πλαίσιο της ευελιξίας στο οποίο κινείται ο πολιτικός κόσμος και του δίνει τη δυνατότητα να συνδιαλέγεται και να συναλλάσσεται απευθείας με οικονομικά κέντρα, χωρίς να τίθενται και να τηρούνται σαφή θεσμικά όρια, οδήγησε σε μια συστηματική κατασπατάληση των εθνικών πόρων και στη χειραγώγηση της οικονομίας από μία ελίτ των ισχυρών. Για χρόνια ολόκληρα το κύριο μέλημα της πολιτικής ελίτ υπήρξε η με κάθε τρόπο συντήρηση της στην εξουσία και επετεύχθη με τη μεταφορά σημαντικών κρατικών πόρων σε ιδιωτικούς λογαριασμούς τραπεζικών ιδρυμάτων του εξωτερικού. Όλοι αυτοί οι πόροι θα μπορούσαν να σημάνουν μια διαφορετική τροπή για την ελληνική οικονομία και θα μπορούσαν να

συμβάλλουν στην ηθική αποκατάσταση και την αξιοπιστία του πληγωμένου ελληνικού λαού. Η δημοκρατική επικάλυψη των εγκλημάτων των ισχυρών, της διαφθοράς και του κρατικού εταιρικού εγκλήματος, έδωσε τη δυνατότητα στην απρόσκοπτη αναπαραγωγή των ανωτέρω κοινωνικών σχέσεων και στην ιδιοποίηση της ελληνικής οικονομίας, αγνοώντας για τις τρομακτικές συνέπειες στις ζωές εκατομμυρίων πολιτών (Γασπαρινάτου, 2021). Σύμφωνα με τον Young, οι εμπνευστές του νόμου καθίστανται και οι κυριότεροι καταπατητές του (Βασιλαντωνοπούλου, 2014). Την εποχή των μνημονίων στην Ελλάδα η νομοθετική εξουσία χαρίζεται σε καθεστώτα ποινικής ασυλίας για τους εμπλεκόμενους σε πολύκροτα σκάνδαλα. Είτε μέσω του αποκλεισμού εξαρχής της ποινικής δίωξης είτε με τη μορφή της νομοθετικής παρέμβασης για την παραγραφή εκκρεμών ποινικών δικών, της παύσης της ποινικής δίωξης και άλλοτε της αμνήστευσης. Την ίδια ώρα που εκατοντάδες πολίτες για μικρότερα χρέη και φορολογικές οφειλές παραπέμπονται στα ποινικά ακροατήρια και διατρέχουν τον κίνδυνο ακόμη και στέρησης της ελευθερίας τους (Γεωργούλας, 2018).

Η σχέση του δημοσίου με τον ιδιωτικό τομέα αναπτύχθηκε μέσω του τυπικού σχήματος των πελατειακών σχέσεων και από πρακτικές αθέμιτης αξιοποίησης του νόμου που τελικά οδήγησαν στην αντίληψη της κανονικοποίησης τους (Κασάπογλου, 2016).

11. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ-ΔΙΑΠΙΣΤΩΣΕΙΣ

Στην Ελλάδα, η σοβαρή οικονομική κρίση που επέφερε και την παράλληλη υποβάθμιση του βιοτικού επιπέδου των πολιτών, έφερε στο προσκήνιο τα δομικά προβλήματα της δημοκρατίας και κλόνισε την πίστη των πολιτών στο δημοκρατικό πολίτευμα. Το κράτος απέτυχε μέσω των μηχανισμών του να ελέγξει και να περιορίσει τις ευκαιρίες για συναλλαγές διαφθοράς (Καλλίρης, 2016). Τα όποια κοινωνικά και οικονομικά οφέλη που απέφερε η οικονομική ανάπτυξη των προηγούμενων ετών δε κληροδοτήθηκαν στους δικαιούχους όπως θα έπρεπε σύμφωνα με τις αρχές του κράτους δικαίου αλλά μοιράστηκαν και ενίσχυσαν όσους κατάφεραν να διασφαλίσουν προσωπικές και οικονομικές διασυνδέσεις με την πολιτική εξουσία (Βιδάλη, 2017). Πλήθος ερευνών καταδεικνύουν ότι στην Ελλάδα τα επίπεδα διαφθοράς είναι εξαιρετικά υψηλά σε σχέση με τον πραγματικό δείκτη ανάπτυξης της χώρας (Antonopoulos & Tagaron, 2012). Απογοητευτικά και αποθαρρυντικά και τα στοιχεία που δημοσίευσε η Ευρωπαϊκή Επιτροπή για τη χώρα μας που προκύπτουν από έρευνα που διεξήχθη το έτος 2022 για το επίπεδο της διαφθοράς στο σύνολο των χωρών της Ευρωπαϊκής Ένωσης. (<https://europa.eu/eurobarometer/surveys/detail/2658>) από την οποία προκύπτει ότι η συντριπτική πλειοψηφία των Ελλήνων πολιτών πιστεύει ότι η διαφθορά ανθίζει σε όλους τους τομείς της χώρας, ενώ παράλληλα το 47% θεωρεί ότι είναι αδύνατο να αποδειχθούν ξεκάθαρα οι υποθέσεις αυτές. Επιπλέον, το 93% πιστεύει ότι οι στενές σχέσεις δημόσιου και ιδιωτικού τομέα περικλείονται από διαφθορά ενώ το 90% θεωρεί ότι η διαφθορά αποτελεί μέρος της επιχειρηματικής κουλτούρας. Κρίση του κράτους δικαίου στην Ελλάδα βλέπει και η Διεθνής Διαφάνεια Ελλάδας. Στον δείκτη αντίληψης διαφθοράς η χώρα μας το 2023 έπεσε τρεις βαθμούς και κατέχει την 59η θέση στον παγκόσμιο χάρτη (σε σύνολο 180 χωρών) και τη χειρότερη επίδοση στην ΕΕ σύμφωνα και με τον παγκόσμιο δείκτη Ελευθερίας του Τύπου. Αυτό σημαίνει ότι ο τύπος φιμώνεται για να μην αποκαλύπτονται πράξεις διαφθοράς (Διεθνής Διαφάνεια Ελλάδας, 2024).

Στις φάσμα της εγκληματικότητας όπου ενέχονται και επιχειρήσεις, όπως το ξέπλυμα του βρώμικου χρήματος που αποτελεί ένα σοβαρό διεθνές έγκλημα, όλες οι εξαγγελίες από τον επιχειρηματικό και πολιτικό κόσμο, για διαφάνεια και χρηστή διοίκηση, μένουν στα χαρτιά και εξαντλούνται σε ανενεργές διατάξεις και βαρύγδουπες διακηρύξεις. Διεθνείς συμβάσεις υπεγράφησαν και κυρώθηκαν από το σύνολο των κρατών για την πρόληψη και καταπολέμηση της διαφθοράς διεθνώς. Διεθνείς οργανισμοί και επιτροπές στήθηκαν, άπειρες μελέτες και εκθέσεις εκπονήθηκαν, οργανώσεις συστρατεύθηκαν για να ενώσουν όλοι τις δυνάμεις τους

όμως το σύστημα του οικονομικού εγκλήματος δεν έχει ταρακουνηθεί παρά τις προφορικές δεσμεύσεις των ισχυρών (Βασιλαντωνοπούλου, 2014). Η πολιτική διαφθορά ενυπάρχει διαχρονικά, έχει καθολικό χαρακτήρα, χαρακτηρίζεται από οργανωσιακό και οργανωμένο χαρακτήρα, συμβιώνει στο μεταίχμιο νομιμότητας και παρανομίας (Γασπαρινάτου, 2019).

Γίνεται ξεκάθαρο στο Εθνικό Σχέδιο κατά της Διαφθοράς (το οποίο καταρτίστηκε από το υπουργείο Δικαιοσύνης) ότι, η διαφθορά ευθύνεται κατά κύριο λόγο για την κοινωνική, πολιτική και οικονομική κρίση που οδήγησαν τη χώρα μας στην εθνική της ταπείνωση.

Η διαφθορά στη σύγχρονη εποχή συνιστά ένα εργαλείο, ένα μέσο διαχείρισης στα χέρια πολιτικών κομμάτων, δημόσιων αρχών, επιχειρήσεων εθνικών και μη, και των πάσης φύσεως οργανισμών και οντοτήτων.

Η εποχή της οικονομικής παγκοσμιοποίησης επιτείνει πιο άμεσα από ποτέ να τεθούν στο επίκεντρο μελέτης και διερεύνησης, όλες αυτές οι σύγχρονες νεοφιλελεύθερες πρακτικές και οι πολιτικές των ισχυρών. Οι μεγάλοι οικονομικοί κολοσσοί, οι πολυεθνικές αλλά και τα υπερεθνικά οικονομικά ιδρύματα, δρώντας από κοινού και συντονισμένα, ωθούν προς μια ανεξέλεγκτη ιδιωτικοποίηση της παγκόσμιας οικονομίας με τρόπο που εξυπηρετεί τα συμφέροντά τους, και προσανατολίζουν την οικονομία στην επικράτηση των μοντέλων της ελεύθερης αγοράς. Πολυάριθμα σοβαρά εγκλήματα διαπράττονται καθημερινά, προκειμένου να εξυπηρετηθούν και να πραγματοποιηθούν οι σκοποί τους. Είναι ωστόσο τόσο μεγάλη η βλάβη που προκαλείται, ώστε ολόκληρα έθνη βυθίζονται στη φτώχεια, λαοί υποφέρουν από τις οικονομικές ανισότητες, εδραιώνεται η πείνα παγκοσμίως, ενώ παράλληλα συντελούνται τεράστιες καταστροφές οικοσυστημάτων και περιβάλλοντος ενώ καταγράφονται ακόμη και πρόωροι θάνατοι (Μικαλόφσκι & Κράμερ, 2007). Αδιαμφισβήτητα και πέρα από τον τρόπο αντίδρασης κάθε κοινωνίας η αντιμετώπιση των εγκλημάτων αυτών επιβάλλεται να είναι δραστική καθώς δε πλήττεται μόνο η οικονομία αλλά και το αίσθημα ασφάλειας του κοινού και η εμπιστοσύνη του σε ένα κράτος δικαίου που θα παρέχει ίση μεταχείριση και αντιμετώπιση χωρίς διακρίσεις (Κουράκης, 2000).

Σε κράτη με αδύναμους και απρόθυμους ελεγκτικούς μηχανισμούς, η ανάπτυξη του οργανωμένου εγκλήματος στον κεντρικό ιστό συντελεί στην αναπαραγωγή ενός περιβάλλοντος ανομίας και διαφθοράς. Η ομαλή λειτουργία του κράτους διαταράσσεται πλήρως (Μπόση και Βασιλειάδης, 2016). Η χειραγωγή της νομοθετικής εξουσίας και η εκμετάλλευση της πολιτικής εξουσίας προς όφελος σκιωδών οικονομικών συμφερόντων

υποσκάπτουν τα θεμέλια του δημοκρατικού πολιτεύματος και τραυματίζουν την κοινωνική συνοχή.

Οι κοινωνίες έχουν τη δύναμη να οργανωθούν και να αναχαιτίσουν τη διαφθορά, θεωρείται όμως σχεδόν σίγουρο ότι δε πρόκειται να εξαλειφθεί ολοκληρωτικά καθώς η διαφθορά είναι συνυφασμένη με την ίδια την ανθρώπινη φύση (Lynch & Lynch, 2015).

Κλείνοντας, δανείζομαι μια φράση του Λόρδου Άκτον: *Δεν υπάρχει χειρότερη αίρεση από το να υποστηρίζεις ότι, το αξίωμα αγιάζει τον κάτοχο του».*

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΕΣ ΑΝΑΦΟΡΕΣ

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Αγγελή, Σ.(2018). Κρατικό-εταιρικό έγκλημα, αντεγκληματική πολιτική και ο ρόλος της Υπερεθνικής Εγκληματολογίας. Στο Ε. Λαμπροπούλου, Σ. Παπαμιχαήλ και Π. Σχίζα (επιμ.), *ΣΥΓΧΡΟΝΕΣ ΤΑΣΕΙΣ ΑΝΤΕΓΚΛΗΜΑΤΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ*(σσ 125-141) Αθήνα: Εκδόσεις Παπαζήση.

Αλοσκόφης, Ο. (2019). Η κοινωνική έρευνα της εγκληματικότητας των ισχυρών. Στο Σ. Βιδάλη, Ν. Κ. Κουλούρης, & Χ. Παπαχαλαράμπους (Επιμ.), *Εγκλήματα των ισχυρών: Διαφθορά, οικονομικό και οργανωμένο έγκλημα* (σσ 87-109). Αθήνα: Εκδόσεις Ε.Α.Π. Α.Ε..

Βιδάλη, Σ. και Κουλούρης, Ν. (2012). *Αποκλίνουσα συμπεριφορά και Ποινικό φαινόμενο*. Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη ΑΕΒΕ.

Βιδάλη, Σ. (2013). *Εισαγωγή στην Εγκληματολογία*. Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη ΑΕΒΕ.

Βιδάλη, Σ. (2016). Διαφθορά: Το σάπιο μήλο του συστήματος ή το ίδιο το σύστημα; *ΕΓΚΛΗΜΑΤΟΛΟΓΟΙ* (3-16), σσ 11-13. Ανακτήθηκε 18/1/2025, από https://drive.google.com/file/d/0Bw61lx-fCSKFMGRoeVByU2ppUTQ/view?resourcekey=0-eqaTgl_VwxshOTY5OpEAAQA.

Βιδάλη, Σ. (2015). Εγκλήματα του Κράτους: Πολιτικές παραποίησης της πραγματικότητας και απάνθρωπη κρατική βία. Στο Καρύδης, Β., Χουλιάρας, Θ., (επιμ.), *Ηθικοί Πανικοί, Εξουσία και Δικαιώματα- Σύγχρονες προσεγγίσεις* (σσ 209-231). Θεσσαλονίκη: Σάκκουλα.

Βιδάλη, Σ. (2017). *ΠΕΡΑ ΑΠΟ ΤΑ ΟΡΙΑ . Η Αντεγκληματική πολιτική σήμερα*. Αθήνα: ΝΟΜΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΑΕΒΕ.

Βιδάλη, Σ. (2019). *ΕΓΚΛΗΜΑ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΑ*. Αθήνα: Εκδόσεις ΕΑΠ Α.Ε..

Βιδάλη, Σ. (2019). Όψεις της ανάκρισης σε υποθέσεις εγκλημάτων των ισχυρών και οργανωμένου εγκλήματος. Σ. Βιδάλη, Ν. Κ. Κουλούρης, & Χ. Παπαχαλαράμπους (Επιμ.), *Εγκλήματα των ισχυρών: Διαφθορά, οικονομικό και οργανωμένο έγκλημα* (σσ 307-331) .Αθήνα: Εκδόσεις Ε.Α.Π. Α.Ε..

Βασιλαντωνοπούλου, Β. (2014). «Λευκά Κολάρα» & Οικονομικό Έγκλημα. Κοινωνική Βλάβη & Αντεγκληματική Πολιτική. Αθήνα: Π.Ν. Σάκκουλας.

Βασιλαντωνοπούλου, Β. (2016). Ποιοι είναι οι «εγκληματίες» στην εποχή μας;- Η διαχρονική απάντηση του εγκλήματος του λευκού κολάρου. Στο Μ. Γασπαρινάτου, (επιμ.), *Εγκλημα και*

ποινική καταστολή σε εποχή κρίσης. Τιμητικός τόμος για τον καθηγητή Νέστορα Κουράκη (Τόμ. Ι, σσ 977-1009). Αθήνα : Εκδόσεις: Αντ. Ν. Σάκκουλα.

Γασπαρινάτου, Μ. (2019). «Πολιτική διαφθορά και χρηματοδότηση των πολιτικών κομμάτων στην Ελλάδα», στο Σ. Βιδάλη, Ν. Κ. Κουλούρης, & Χ. Παπαχαλαράμπους (Επιμ.), *Εγκλήματα των ισχυρών: Διαφθορά, οικονομικό και οργανωμένο έγκλημα* (σσ 157-183) .Αθήνα: Εκδόσεις Ε.Α.Π. Α.Ε..

Γεωργούλας, Σ. (2018). Κρατικό-Εταιρικό Έγκλημα: παραδείγματα στη σύγχρονη ελληνική πραγματικότητα. Στο Β. Αρτινοπούλου, Σ. Βιδάλη, Σ. Γεωργούλας, Ο. Θεμελή, Ν. Κουλούρης, Γ. Παπανικολάου (επιμ). *Εξουσίες, επιστημονική ουδετερότητα και εγκληματολογικός λόγος 50 χρόνια Howard Becker “Whose side are we on?”*, 24-27 Μαΐου 2016 (295-305). Αθήνα: Ελληνική Εταιρεία Μελέτης του Εγκλήματος και του Κοινωνικού Ελέγχου (Ε.Ε.Μ.Ε.Κ.Ε)

Γεωργούλας, Σ. (2019). Από το έγκλημα του λευκού κολάρου στο κρατικό- επιχειρηματικό έγκλημα. Στο Σ. Βιδάλη, Ν. Χ. Κουλούρης, & Χ. Παπαχαλαράμπους *Εγκλήματα των ισχυρών: Διαφθορά, οικονομικό και οργανωμένο έγκλημα* (σσ 41-61). Αθήνα : Εκδόσεις ΕΑΠ Α.Ε..

Ζαραφώνιτου, Χ. (2009). Ο φόβος του εγκλήματος: ένα ελληνικό ‘παράδοξο’. *Ποινδικ & Εγκληματολογία*. 1/2009 (Έτος 1^ο) σσ 1-10. Ανακτήθηκε 19/1/2025 από https://criminology.panteion.gr/files/201/o_fobos_toy_egklimatos_ena_elliniko_paradokso.pdf

Ιωαννίδου, Α. (2021). Κράτος και ηγεμονία στην πολιτική σκέψη του Antonio Gramsci, *Archive*, 17(2), σσ. 104-117. DOI:10.5281/zenodo.5559777, ARK:/13960/t6k19nq0r

Καλλίρης, Κ. (2016). Ο διαβρωτικός ρόλος της διαφθοράς σε περιόδους κρίσης. Στο Μ. Γασπαρινάτου, (επιμ.), Έγκλημα και ποινική καταστολή σε εποχή κρίσης. Τιμητικός τόμος για τον καθηγητή Νέστορα Κουράκη (Τόμ. Ι, σσ 797-827.) Αθήνα : Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα

Καρκατσούλης Π. (2015). Διαφθορά και διακυβέρνηση. *Επιστήμη και Κοινωνία: Επιθεώρηση Πολιτικής και Ηθικής Θεωρίας*, 15, 45–72. doi.org/10.12681/sas.592

Κασάπογλου, Α. (2016). Οικονομική κρίση και κρατούμενοι για οικονομικά εγκλήματα και εγκλήματα του «λευκού κολάρου»: Οι επιδράσεις του εγκλεισμού στην κοινωνική τους ταυτότητα. Στο Μ. Γασπαρινάτου, (επιμ.), *Εγκλημα και ποινική καταστολή σε εποχή κρίσης. Τιμητικός τόμος για τον καθηγητή Νέστορα Κουράκη* (Τόμ. Ι, σσ.2551-2586) Αθήνα : Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα.

Κοσμάτος, Κ. & Λαμπάκης, Χ.(2019). Εστίες διαφθοράς στο σύστημα απονομής της ποινικής δικαιοσύνης. Στο Σ. Βιδάλη, Ν. Χ. Κουλούρης, & Χ. Παπαχαραλάμπους *Εγκλήματα των ισχυρών: Διαφθορά, οικονομικό και οργανωμένο έγκλημα* (σσ 185-209). Αθήνα : Εκδόσεις ΕΑΠ Α.Ε..

Κουλούρης, Ν. (2019). Διαταξικές και ενδοταξικές διαστάσεις της κοινωνικής κατασκευής του εγκλήματος. Στο Σ. Βιδάλη, Ν. Χ. Κουλούρης, & Χ. Παπαχαραλάμπους *Εγκλήματα των ισχυρών: Διαφθορά, οικονομικό και οργανωμένο έγκλημα* (σσ 15-39). Αθήνα : Εκδόσεις ΕΑΠ Α.Ε..

Κουράκης, Ν. (2000). Το οικονομικό έγκλημα στην Ελλάδα σήμερα. *Ποινική Δικαιοσύνη 6/2000 (έτος3ο)*, σσ 644-645.

Μιχαλοπούλου, Ε. (2019). Το οικονομικό έγκλημα, σύγχρονες τάσεις εξάπλωσής του και όψεις της επίσημης κοινωνικής αντίδρασης. Στο Σ. Βιδάλη, Ν. Χ. Κουλούρης, & Χ. Παπαχαραλάμπους *Εγκλήματα των ισχυρών: Διαφθορά, οικονομικό και οργανωμένο έγκλημα* (σσ 333-359). Αθήνα :Εκδόσεις ΕΑΠ Α.Ε..

Μπακούρης, Κ. (2015). Η αντίσταση βασικών θεσμών της ελληνικής κοινωνίας απέναντι στη διαφθορά. Στο Ν. Κουράκης και Α, Σαμαρά-Κρίσπη με τη συνεργασία της Σίλιας Λιάγκουρα (επιμ.). *Δημόσια Διοίκηση και διαφθορά. Το πρόβλημα και οι τρόποι επίλυσης του, 19 Ιουνίου 2014* (σσ.83-95). Αθήνα-Κομοτηνή : Εκδόσεις αντ. Ν. Σάκκουλα.

Μπιτζιλέκης, Ν. (2010). Η διαφθορά ως νομικό και πολιτικό πρόβλημα. Στο Α. Πιτσελά (Επιμ), *Εγκληματολογικές Αναζητήσεις: Τιμητικός Τόμος για τον καθηγητή Στέργιο Αλεξιάδη* (595-268). Αθήνα-Θεσσαλονίκη: Εκδόσεις Σάκκουλα.

Μπόση, Μ. & Βασιλειάδης, Η. (2016). Οργανωμένο έγκλημα και αδύναμες κρατικές δομές σε περίοδο κρίσης: Μια αμφίδρομη σχέση. Στο Μ. Γασπαρινάτου, (επιμ.), *Έγκλημα και ποινική καταστολή σε εποχή κρίσης. Τιμητικός τόμος για τον καθηγητή Νέστορα Κουράκη* (Τόμ. Ι,σσ.1176-1177) Αθήνα : Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα.

Παπαχαραλάμπους, Χ. (2019). Η εγκληματικότητα των ισχυρών και ο λόγος του ποινικού δικαίου. Στο Σ. Βιδάλη, Ν. Χ. Κουλούρης, & Χ. Παπαχαραλάμπους *Εγκλήματα των ισχυρών: Διαφθορά, οικονομικό και οργανωμένο έγκλημα* (σσ 139 -153). Αθήνα : Εκδόσεις ΕΑΠ Α.Ε.

Πιτσελά, Α. (2010). Η εγκληματολογική προσέγγιση του οικονομικού εγκλήματος. Αθήνα - Θεσσαλονίκη :Εκδόσεις Σάκκουλα.

Ράικος, Δ. (2006).Δημόσια Διοίκηση και διαφθορά. Από τη σκοπιά του Διοικητικού Δικαίου Αθήνα - Θεσσαλονίκη: Εκδόσεις Σάκκουλα

- Σπινέλλης, Δ. (2013) «Η εγκληματικότητα των πολιτικών στην εξουσία (ή εγκληματικότητα του «ψηλού καπέλου»». *Ποινικά Χρονικά*, σ. 4-13.
- Σταμούλη, Ε. (2019), «Οργανωμένο έγκλημα, παράνομες αγορές και διαφθορά στην Ελλάδα», στο Σ. Βιδάλη, Ν. Χ. Κουλούρης, & Χ. Παπαχαλαράμπους (Επιμ.), *Εγκλήματα των ισχυρών: Διαφθορά, οικονομικό και οργανωμένο έγκλημα* (σσ 213-237). Αθήνα: Εκδόσεις ΕΑΠ Α.Ε.
- Τέντες, Ι. (2016). Η αναγκαιότητα μιας εθνικής στρατηγικής κατά της διαφθοράς. Στο Μ. Γασπαρινάτου, (επιμ.), *Έγκλημα και ποινική καταστολή σε εποχή κρίσης. Τιμητικός τόμος για τον καθηγητή Νέστορα Κουράκη* (Τόμ. Ι, σσ 722-723). Αθήνα: Εκδ. Αντ. Ν. Σάκκουλα.
- Τσίγκανου Ι. (2014). Η γνώση μας για το έγκλημα μέσα από δευτερογενείς πηγές και ποσοτικοποιήσεις: Ουσιαστικά ζητήματα και μεθοδολογικοί προβληματισμοί. *The Greek Review of Social Research*, 129, 5–31. doi.org/10.12681/grsr.85
- Τσουκαλάς Κ., & Καφετζής Π. (2017). Περί πολιτικής διαφθοράς. *Ελληνική Επιθεώρηση Πολιτικής Επιστήμης*, 31, 5–45. doi.org/10.12681/hpsa.14438
- Χαλκιά, Α., (2016). Τάσεις και όψεις της τιμωρητικότητας του κοινού στην Ελλάδα και στην Ευρώπη: ευρήματα από την Ευρωπαϊκή Κοινωνική Έρευνα 2010. *Crime times*. Ανακτήθηκε 19/1/2025 από [Τάσεις και όψεις της τιμωρητικότητας του κοινού στην Ελλάδα και στην Ευρώπη: ευρήματα από την Ευρωπαϊκή Κοινωνική Έρευνα 2010 - ΚΕ.Μ.Ε.](#)

ΞΕΝΟΓΛΩΣΣΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Antonopoulos, G. & Tagarov, N. (2012). Greece: The politics of crime. Ph. Gounev, & V. Ruggiero. *Corruption and organized Crime in Europe. Illegal Partnerships* (pp 125-143). London and New York: Routledge, Taylor and Francis Group.
- Barak, G. (2015). The Crimes Of the Powerful And The Globalization Of Crime. *Revista Brasileira de Direito*, 11(2):104-114 . doi: 10.18256/2238-0604/revistadedireito.v11n2p104-114.
- Bernat, I.& Whyte, D. (2020). State-Corporate Crimes. In Melissa L. Rorie (Ed.), *The Handbook of White- Collar Crime*. New Jersey: John Wiley & Sons, Inc.
- Bezlov, Tihomir and Gounev Philip, (2004). «Organised crime, corruption and public bodies» στο Penny Green & Ward, Tony. *State crime: Governments, Violence and Corruption*. London, Sterling Virginia: Pluto Press.
- Box, S. (1983). *Power, Crime and Mystification*. Λονδίνο: Tavistock Publications Ltd.
- Chambliss, W. (2001). *Power, Politics & Crime*. Colorado, United states of America: Westview Press and in Oxford, United Kingdom: Westview Press.

- Chambliss, W. (2004). On the symbiosis between criminal law and criminal behaviour, *Criminology*, 42(2), pp.241-252. doi.org/10.1111/j.1745-9125.2004.tb00519.x
- Clinard, M.B & Quinney, R. (1973). *Criminal behavior systems, A typology*. New York: Holt, Rinehart and Winston.
- Etzioni, A. & Mitchell, D. (2015). Corporate Crime. In H.N. Pontell & G. Gilbert. *International handbook of white collar and corporate Crime*(pp187-199). New York: Springer.
- Friedrichs, D. & Rothe D., (2014). State- Corporate crime and Major Financial Institutions: interrogating an Absence. *State Crime Journals*, Vol.3, (No2), pp.146-162.
- Green, P. & Ward, T. (2004), *State crime: Governments, Violence and Corruption*. London, Sterling Virginia: Pluto Press.
- Huberts, L.W/J/C/ (1998). What Can Be done Against Public Corruption and Fraud. Experts Views on strategies to Protect Public Integrity. In *Crime, Law and Social Change*, (29). 209-224.
- Lynch, T. D., & Lynch, C. E. (2015). Διαφθορά, δημοκρατία και η δεοντολογία της αρετής. *Επιστήμη και Κοινωνία: Επιθεώρηση Πολιτικής και Ηθικής Θεωρίας*, 15, 97–113. doi.org/10.12681/sas.594.
- Kramer, R. (1992). The space Shuttle 1 challenger Explosion. In: K. Schlegel D. Weisburd (eds) *White Collar Crime reconsidered* (pp 212-243). Boston: Northeastern University Press.
- Merton, R. (1968). *Social Theory and Social Structure*. New York: the Free Press.
- Michalowski, Raymond J. and Kramer, Ronald C. (2006). *State- Corporate Crime: Wrongdoing at the intersection of business and Government*. New Brunswick, N.J: Rutgers University Press.
- Michalowski, Raymond J. and Kramer, Ronald C. (2007). *State- Corporate Crime and Criminological Inquiry*. Στο H. N. Pontell Henry & G. Gilbert, *International handbook of white collar and Corporate Crime*’. Boston: Springer.
- Passas, N. (2005). Lawful but awful: ‘Legal Corporate Crimes’. *The Journal of Socio-Economics*, 34, pp. 77-786 . doi:10.1016/j.socrec.2005.07.024.
- Rothe, D.,I. and Kauzlarich, D. (2016). *Crimes of the powerful. An introduction*. London and New York: Routledge.
- Ruggiero, V. (2017). *Dirty Money on Financial Delinquency*. Oxford: Oxford University Press.
- Snider, L. (2009). Accomodating Power: The Common Sense of Regulators. Στο *Social and Legal Studies*. T18(2).pp 179,192.

Vegh Weis, V. (2017). *Marxism and Criminology: a history of criminal selectivity*. Leiden; Boston: Brill.

White, D. (2014). Regimes Of Permission and State- Corporate Crime. *State Crime Journal*. Vol. 3, No. 2, pp.237-246. Pluto Journals.

ΔΙΑΔΙΚΤΥΑΚΕΣ ΠΗΓΕΣ

Άκης: Είναι σκάνδαλο μίζας τα υποβρύχια. (2011, Απρίλιος 17). Ανακτήθηκε από https://www.real.gr/archive_politiki/arthro/akis_einai_skandalo_mizas_ta_ypobryxia-408075/

Άκης Τσοχατζόπουλος – Οι δικαστικές περιπέτειες, τα σκάνδαλα και η φυλακή. (2021, Αύγουστος 27). Ανακτήθηκε από: <https://www.tanea.gr/2021/08/27/politics/akis-tsoxatzopoulos-oi-dikastikes-peripeteies-ta-skandala-kai-i-fylaki/>

Αλοσκόφης, Ο. (2024). Ποινική επιλεκτικότητα: μία μακρο-ιστορική θεώρηση από τη Valeria Vegh Weis. *Crime times*, (Τεύχος 15/2021) Ανακτήθηκε 25/12/2024, από <https://www.crimetimes.gr/%CF%80%CE%BF%CE%B9%CE%BD%CE%B9%CE%BA%CE%AE-%CE%B5%CF%80%CE%B9%CE%BB%CE%B5%CE%BA%CF%84%CE%B9%CE%BA%CF%8C%CF%84%CE%B7%CF%84%CE%B1-%CE%BC%CE%AF%CE%B1-%CE%BC%CE%B1%CE%BA%CF%81%CE%BF-%CE%B9%CF%83%CF%84/>

Αυτά είναι τα θαλασσοδάνεια των κομμάτων.(2013, Φεβρουάριος 2). Ανακτήθηκε 3/1/2025 από [Αυτά είναι τα «θαλασσοδάνεια» των κομμάτων \[πίνακας\] - iefimerida.gr](#)

Βασιλαντωνοπούλου, Β. & Καρύδης, Β. (2015). Η «εγκληματικότητα του λευκού κολάρου» και η «μηχανή της διαφθοράς». Ανακτήθηκε 15/1/2025 από https://monaxeros.blogspot.com/2015/01/blog-post_24.html

Βιδάλη, Σ. (2009, Ιούλιος 17). Η πορεία προς το οργανωμένο έγκλημα. *ΤΟ ΒΗΜΑ*. Ανακτήθηκε στις 23/12/2024 από <https://www.tovima.gr/2009/07/19/opinions/i-poreia-pros-to-organwmeno-egklima/>

Βιδάλη, Σ. (2018). Η Κριτική Εγκληματολογία μέσα από τη διαδρομή του William Chambliss. *The Art of Crime*. Ανακτήθηκε 30/12/2024 από: [Η Κριτική Εγκληματολογία μέσα από τη διαδρομή του William Chambliss – The Art of Crime](#)

Βιδάλη, Σ. (2024). «Καταπολέμηση της διαφθοράς σε εθνικό και ενωσιακό επίπεδο στον δημόσιο και στον ιδιωτικό τομέα» 19-20 Μαρτίου 2024. Εξωνομικοί παράγοντες που επιδρούν

στην αποκάλυψη και αντιμετώπιση της διαφθοράς στο σύστημα απονομής ποινικής δικαιοσύνης, οι συνέπειές τους και οι δυνατότητες υπέρβασής τους. Ανακτήθηκε 15/01/2025 από: https://www.esdi.gr/wp-content/uploads/2024/09/vidali_2024.pdf

Βουλή των Ελλήνων, (2011). Ανακτήθηκε από : <https://www.hellenicparliament.gr/Koinovouleftikos-Elenchos/Eidikes-Diadikasies>

Γασπαρινάτου, Μ. (2023). Το μετέωρο βήμα των πολιτικών για την καταπολέμηση της διαφθοράς. Ένα Ινστιτούτο Εναλλακτικών Πολιτικών. Ανακτήθηκε 20/12/2024 από: https://enainstitute.org/wp-content/uploads/2023/01/%CE%A4%CE%BF-%CE%BC%CE%B5%CF%84%CE%AD%CF%89%CF%81%CE%BF-%CE%B2%CE%AE%CE%BC%CE%B1-%CF%84%CF%89%CE%BD-%CF%80%CE%BF%CE%BB%CE%B9%CF%84%CE%B9%CE%BA%CF%8E%CE%BD-%CE%B3%CE%B9%CE%B1-%CF%84%CE%B7%CE%BD-%CE%BA%CE%B1%CF%84%CE%B1%CF%80%CE%BF%CE%BB%CE%AD%CE%BC%CE%B7%CF%83%CE%B7-%CF%84%CE%B7%CF%82-%CE%B4%CE%B9%CE%B1%CF%86%CE%B8%CE%BF%CF%81%CE%AC%CF%82_%CE%95%CE%9D%CE%91.pdf

Γασπαρινάτου, Μ. (2024). Καταπολέμηση της διαφθοράς σε εθνικό και ενωσιακό επίπεδο στον δημόσιο και στον ιδιωτικό τομέα. 19-20 Μαρτίου 2024. Η διαμόρφωση της αντεγκληματικής πολιτικής για την καταπολέμηση της διαφθοράς σε διεθνές και εσωτερικό επίπεδο και οι προκλήσεις κατά την εφαρμογή της. Ανακτήθηκε 16/01/2025 από: https://www.esdi.gr/wp-content/uploads/2024/09/vidali_2024.pdf

Διεθνής Διαφάνεια Ελλάς. (2024). Ανακτήθηκε 30/12/2024 από: [ΔΕΙΚΤΗΣ ΑΝΤΙΛΗΨΗΣ ΔΙΑΦΘΟΡΑΣ 2023: ΕΞΑΣΘΕΝΗΜΕΝΑ ΔΙΚΑΙΟΔΟΤΙΚΑ ΣΥΣΤΗΜΑΤΑ ΕΠΙΤΡΕΠΟΥΝ ΤΗΝ ΑΝΕΞΕΛΕΓΚΤΗ ΔΙΑΦΘΟΡΑ - Διεθνής Διαφάνεια Ελλάς \(transparency.gr\)](https://www.transparency.gr/ΔΕΙΚΤΗΣ_ΑΝΤΙΛΗΨΗΣ_ΔΙΑΦΘΟΡΑΣ_2023:_ΕΞΑΣΘΕΝΗΜΕΝΑ_ΔΙΚΑΙΟΔΟΤΙΚΑ_ΣΥΣΤΗΜΑΤΑ_ΕΠΙΤΡΕΠΟΥΝ_ΤΗΝ_ΑΝΕΞΕΛΕΓΚΤΗ_ΔΙΑΦΘΟΡΑ)

Δίωξη για ψευδή κατάθεση και καταμήνυση σε δύο πρώην προστατευόμενους μάρτυρες της Novartis. (2025, Ιανουάριος 20). Ανακτήθηκε από <https://www.cnn.gr/ellada/story/458837/dioksi-gia-psevdi-katathesi-kai-kataminysi-se-dyo-proin-prostatevomenous-martyres-tis-novartis>

Έτσι ξεκίνησε το σκάνδαλο των φραγατών που εμπλέκεται η Ελλάδα. (2018, Οκτώβριος 27). Ανακτήθηκε από <https://www.newsbeast.gr/politiki/arthro/4133242/etsi-xekinise-to-skandalo-me-tis-fregates-poy-empleketai-kai-i-ellada>

Κοσμάτος, Κ. (2024). Οι πρόσφατες νομοθετικές τροποποιήσεις για το έγκλημα της απιστίας κατά των τραπεζικών ιδρυμάτων. ανακτήθηκε 02/01/2025 από <https://kosmatos-lampakis.gr/kosmatos-oi-prosfates-nomothetikes-t/>

Στάθης, Π. (2024). Παναγιώτης Στάθης: Γιατί απαλλάχτηκε ο Γιάννος Παπαντωνίου- Η παραγραφή των αδικημάτων, οι αμφιβολίες και η αντίθετη εισαγγελική πρόταση. Ανακτήθηκε 27/12/2024 από

<https://www.dikastiko.gr/gnomes-sto-di/panagiotis-stathis/panagiotis-stathis-giati-apallachtike-o-giannos-papantonioy-i-paragrafi-adikimaton-oi-amfivolyies-kai-i-antitheti-eisaggeliki-protasi/>

Πανούσης, Γ. (2024). *Από την πολιτική εξουσία στην οργανωμένη διαφθορά*. Ανακτήθηκε 17/12/2024 από <https://giannispanousis.gr/politics/talks/i394/>

Πανούσης, Γ. (2024). *Διαφθορά; Αν τη δέχεται η κοινωνία εντάξει*. Ανακτήθηκε 17/12/2024 από <https://giannispanousis.gr/politics/talks/i337/>

Στέλεχος γερμανικής εταιρείας εξοπλιστικών καρφώνει Έλληνα υπουργό για μίζες. (2015, Οκτώβριος 21). Ανακτήθηκε από: <https://tvxs.gr/news/ellada/stelexos-germanikis-etairias-eksoplistikon-karfonei-ellina-ypourgo-gia-mizes/>

Χουλιάρας, Α. (2021). Το φαινόμενο της «ατιμωρησίας»: εννοιολόγηση, αίτια και σύγχρονες εκδηλώσεις του στην Ελλάδα. *The art of Crime* .Ανακτήθηκε από <https://theartofcrime.gr/%CF%84%CE%BF-%CF%86%CE%B1%CE%B9%CE%BD%CF%8C%CE%BC%CE%B5%CE%BD%CE%BF-%CF%84%CE%B7%CF%82-%CE%B1%CF%84%CE%B9%CE%BC%CF%89%CF%81%CE%B7%CF%83%CE%AF%CE%B1%CF%82-%CE%B5%CE%BD%CE%BD%CE%BF%CE%B9/>

Υπεύθυνη Δήλωση Συγγραφέα:

Δηλώνω ρητά ότι, σύμφωνα με το άρθρο 8 του Ν. 1599/1986, η παρούσα εργασία αποτελεί αποκλειστικά προϊόν προσωπικής μου εργασίας, δεν προσβάλλει κάθε μορφής δικαιώματα διανοητικής ιδιοκτησίας, προσωπικότητας και προσωπικών δεδομένων τρίτων, δεν περιέχει έργα/εισφορές τρίτων για τα οποία απαιτείται άδεια των δημιουργών/δικαιούχων και δεν είναι προϊόν μερικής ή ολικής αντιγραφής, οι πηγές δε που χρησιμοποιήθηκαν περιορίζονται στις βιβλιογραφικές αναφορές και μόνον και πληρούν τους κανόνες της επιστημονικής παράθεσης.